

లోపలి పేజీలలో...

- ◆ రబీ పంటలలో సస్యరక్షణ
- ◆ ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆదివాసీల అభివృద్ధి ఒక మిథ్య
- ◆ విత్తన రైతు రఘువంశి
- ◆ భూమి ప్రశ్న
- ◆ మహిళలు ఏకమై ముందుకు సాగాలి
- ◆ కిసాన్ స్వరాజ్ సమ్మేళన్ - ఏప్రిల్ 2016

తొలకలి

సుస్థిర వ్యవసాయ మాస పత్రిక

సంపుటి: 4 సంచిక: 10 హైదరాబాద్ మార్చి 2016 పేజీలు: 40 వెల: రూ. 20/-

మీకు తెలుసా?

భారతదేశంలో 74 శాతం కంటే ఎక్కువ మంది గ్రామీణ మహిళా శ్రామికులు వ్యవసాయంలో పని చేస్తున్నారు.

భారతదేశ వ్యవసాయంలో మహిళా శ్రామికులు 63 శాతం వున్నారు. 74 శాతం గ్రామీణ మహిళా శ్రామికులు వ్యవసాయంలో వున్నారు.

2011 భారతదేశ జనాభా లెక్కల్లో 3.5 కోట్ల మంది మహిళలు వ్యవసాయదారులుగా నమోదయ్యారు.

**మహిళలను
రైతులుగా
గుర్తిద్దాం**

పురుష రైతులతో సమానంగా వారికి అన్ని రకాల సహకారం అందేటట్లు చూద్దాం.

Source: NSSO 68th Round Data

**నేను రైతును...
ఇదే నా అస్థిత్వం**

మార్చి 8 - అంతర్జాతీయ మహిళా దినోత్సవం
మహిళలందరికీ తొలకలి శుభాకాంక్షలు

MAKAAAM

MAHILA KISAN ADHIKAAR MANCH
visit : www.makaaam.in

సంఘీభావం... సమస్యలపై క్రియాశీల కార్యాచరణ

రైతు స్వరాజ్య వేదిక, 14 farmers సంస్థలు రైతు బలవన్మరణ బాధిత కుటుంబాలకు సంఘీభావం ప్రకటించి అండగా నిలబడ్డాయి. వరంగల్, మహబూబ్ నగర్ జిల్లాలలో ఆయా కుటుంబాలకు కొంత ఆర్థిక సహాయాన్ని అందించాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్, తెలంగాణ రాష్ట్రాలలో లక్షలాదిగా వున్న కౌలు రైతులకు గుర్తింపు కార్డులు ఇవ్వాలని, వారికి బ్యాంకు రుణాలు జీమా సౌకర్యం అందించాలని డిమాండ్ చేస్తూ రైతు స్వరాజ్య వేదిక క్రియాశీల కార్యాచరణకు పూనుకుంది. తెలంగాణ రాష్ట్ర వ్యాపితంగా హాజరైన 52 మంది గ్రామీణ కార్యకర్తలకు కౌలుదారుల గుర్తింపు కార్డుల చట్టంపై శిక్షణా తరగతులను నిర్వహించింది. అన్ని జిల్లాల కలెక్టర్లను, రెవెన్యూ అధికారులను కలిసి మెమోరాండాలు ఇచ్చింది. పోస్టర్లు, కరపత్రాలతో విస్తృత ప్రచారం చేస్తున్నది. వివిధ సంస్థలు రైతు స్వరాజ్య వేదికతో కలిసి ఈ ప్రచార కార్యక్రమంలో పాల్గొంటున్నాయి.

తొలకరి

మార్చి 2016

సంపుటి : 4 సంచిక : 10

నెంబర్ 20/

సంపాదకులు

డా॥ జి.వి.రామాంజనేయులు

సహ సంపాదకులు

కన్నెగంటి రవి

ఫోన్: 9912928422

ravi@csa-india.org

సంపాదక వర్గం

డా॥ టి.ఎ.వి.ఎస్. రఘునాథ్

జి. చంద్రశేఖర్

డా॥ జి. రాజశేఖర్

పబ్లిషర్ & ప్రింటర్

ఎం. లీలా ప్రసాద్

ముద్రణ

నవ్య ప్రింటర్స్, హైదరాబాద్.

వివరాలకు

ఎడిటర్, తొలకరి

12-13-445, వీధి నెం. 1,

తారాక, సికింద్రాబాద్ - 500 017

ఫోన్: 040-27014302 / 7735

www.tolakari.com

లోపలి పేజీల్లో

1. గెస్ట్ ఎడిటోరియల్.. మహిళల మరో ముందడుగు.. మకాం ..... కె.సజయ, ఆశాలత 4
2. విత్తన రైతు రఘువంశి ..... డా॥ జి. రాజశేఖర్ 6
3. రబీ పంటలలో సస్యరక్షణ ..... జి. చంద్రశేఖర్ 8
4. కూల్ డ్రింక్స్ వద్దు - సహజ అహారమే ముద్దు ..... జనవిజ్ఞాన వేదిక 10
5. మహిళల హక్కులను గుర్తిద్దాం-కలిసి ముందుకు నడుద్దాం ..... గ్రామ్య రిసోర్స్ సెంటర్ 13
6. నిరంతర శ్రమజీవులు మహిళా రైతు, కూలీలు ..... జమున 15
7. మహిళలు ఏకమై ముందుకు సాగాలి ..... వంగపల్లి పద్మ 16
8. "కిసాన్ స్వరాజ్" సమ్యేకనం 18
9. ఆంధ్రప్రదేశ్ - అదివాసీల అభివృద్ధి ఒక మిథ్య ..... డా॥ పల్లా త్రినాథరావు 21
10. పశువులకు వడదెబ్బ - నివారణ 25
11. బ్యారెల్ (పీపా) డైజెస్టర్ తో శుద్ధ్-లాభ్ వారి కమ్యూనిటీ కంపోస్టింగ్ ..... జి. చంద్రశేఖర్ 26
12. ఆంధ్రప్రదేశ్, తెలంగాణా రాష్ట్రాల్లో 'భూమి' ప్రశ్న ..... రవి కుమార్ 27
13. అడవుల సంరక్షణ-గిరిజన వైద్యం ..... డా॥ పి. శివకుమార్ సింగ్ 32
14. జబ్బులకు సూక్ష్మజీవులే కారణమా?! ..... డా॥ కె.వై. రామచంద్రరావు 35
15. తెలంగాణాలో కొనసాగుతున్న రైతు బలవన్మరణాలు ..... బి. కొండల్ 38

'మట్టి అద్భుత పదార్థం

ఆకుపచ్చని లోకాన్ని తనలో నుంచి

ఆవిష్కరించింది మట్టి'

'బతుకును బతికించే

నిలబెట్టే కదిలించే

కీలక మూలకం మట్టి'

'ప్రపంచమంతా మట్టిమీదే

కాదంటే మట్టి మనిషిమీదే నిలబడేది'

'మట్టిని నమ్ముకున్న బతుకు

మట్టిలోనే పాలి అయినప్పుడు

అది తప్పకుండా హత్య

చేసిందెవరనే నేను ప్రశ్నిస్తాను'

గ్రామీణ మహిళల మరో ముందడుగు... 'మకాం'

ఆడవాళ్ళకు భూమిహక్కులు అనేది చట్టరూపంలోకి రావటానికి చాలా సంవత్సరాలు పట్టింది. చట్టరూపంలో వున్నప్పటికీ అది అమలులోకి రావటమనేది ఇప్పటికీ కూడా ఎంతో సమస్యోత్పత్తకమైన విషయమే. ఏ సమూహం కూడా ఆడవాళ్ళకు భూమిహక్కులు ఇవ్వడానికి అంత తొందరగా ఒప్పుకోదు. నిజానికి భారతదేశంలో ఇప్పుడు మగవాళ్ళకంటే కూడా ఎక్కువగా గ్రామీణ మహిళా శ్రామికులే వ్యవసాయంలో వివిధస్థాయిల్లో పనిచేస్తున్నారనేది గణాంకాలు, సర్వేలు తెలియజేస్తున్న విషయం. జాతీయస్థాయిలో వ్యవసాయంలో పురుష శ్రామికులు 49.8 శాతం వుంటే, ఆడవాళ్ళు 65.1 శాతం వున్నారు. మగవాళ్ళ పనిదినాలకంటే ఆడవాళ్ళ పనిదినాలే చాలా ఎక్కువ వున్నాయని వివిధ అధ్యయనాలు తెలియజేస్తున్నాయి. భారతదేశ వ్యవసాయానికి, తద్వారా దేశ ఆహార భద్రతకు వెన్నుదన్నుగా నిలుస్తోంది ఆడవాళ్ళు చేసే ఈ శ్రమే. అయినప్పటికీ వ్యవసాయంలో ఆడవాళ్ళ ప్రాధాన్యతను విధాన నిర్ణేతలు గుర్తించటం లేదు. భూమి మీద ఇంత శ్రమ చేస్తున్నప్పటికీ, దేశం మొత్తం మీద కేవలం 6శాతం కుటుంబాలలో మాత్రమే భూమి మీద హక్కుల్ని కలిగివున్నారు. వ్యవసాయ గణాంకాలను పరిశీలిస్తే, వ్యవసాయం జరుగుతున్న మొత్తం కమతాలలో ఆడవాళ్ళ వాటా కేవలం 12.79 శాతం వుంటే అందులో మహిళల ఆధీనంలో వున్న భూమి 10.36 శాతం మాత్రమే.

పై నేపథ్యంలో దేశవ్యాపితంగా వివిధ రాష్ట్రాల్లో వున్న చిన్న సన్నకారుమహిళా రైతుల హక్కుల కోసం, రైతులుగా నిర్దిష్టమైన గుర్తింపు సాధించటం కోసం ఒక వేదిక ప్రారంభమయింది. అదే 'మకామ్' (మహిళా కిసాన్ అధికార్ మంచ్). తెలుగులో దీన్ని మహిళా రైతుల హక్కుల వేదిక అంటున్నారు. రెండేళ్ళక్రితం వ్యవసాయ విధానాల మీద వివిధ రాష్ట్రాల్లో పనిచేస్తున్న కొద్దిమంది చొరవతో ఈ వేదిక ప్రారంభమయింది. మొదలుపెట్టినప్పుడు వున్నది వేళ్ళతో లెక్కించదగ్గమందే. కానీ అతి తొందరలోనే దేశంలోని వివిధ రాష్ట్రాలలో మహిళా రైతులతో పనిచేస్తున్న అనేకమంది దీనిలో భాగస్వామ్యమయ్యారు. ఏ రాజకీయ పార్టీకి అనుబంధంగా లేకుండా పనిచేస్తున్న స్వతంత్ర వేదిక ఇది.

వ్యవసాయం, వ్యవసాయ అనుబంధ రంగాల జీవనోపాధుల మీద ఆధారపడిన దళిత, ఆదివాసీ మహిళలు, ఒంటరి మహిళలు, వికలాంగ మహిళలు, విస్థాపనకు గురయిన మహిళలతో పనిచేసే వ్యక్తులు, సంఘాలు, నెట్వర్క్లు, వుద్యమాలతో కలిసి ఏర్పడిన వ్యవసాయ మహిళల హక్కుల వేదిక 'మకామ్'. ఆర్థిక, సామాజిక, పర్యావరణ న్యాయం కోసం స్త్రీవాద సైద్ధాంతిక రాజకీయ పునాదితో పనిచేస్తుంది. నిజానికి మహిళల జీవనోపాధులన్నీ ఉమ్మడి వనరులు, ఇతర ప్రయివేటు వనరుల మీద హక్కుల మీదే ఆధారపడి వున్నాయనేది వాస్తవం. ఈ వేదిక మహిళలకు సహజ వనరులు - విత్తనాలు, భూమి, నీరు, అడవులు, పర్యావరణానికి అనుకూలమైన ఇంధన వనరుల పై వ్యక్తిగత హక్కులు, సమూహ హక్కుల రక్షణ కల్పించేవిధంగా, ఆధునిక సాంకేతిక వనరులపై సమాచారాన్ని అందజేసే లక్ష్యంతో పనిచేస్తుంది.

'మకామ్' సైద్ధాంతిక పునాది లక్ష్యాలలో ఈ కింది అంశాలు వున్నాయి. ఆహార సార్వభౌమత్వం, జండర్ సమన్యాయం, సాంఘిక సమ న్యాయం కోసం మహిళా రైతులు పర్యావరణ స్పృహతో అనుసరించే సాంప్రదాయిక విజ్ఞాన వ్యవస్థలతో పాటు విజ్ఞానరంగాల్లో వున్న భిన్న వ్యవస్థలను గుర్తిస్తుంది. జీవనోపాధుల వనరుల పై మహిళా రైతులకు స్పష్టమైన, స్వతంత్రమైన హక్కుల కోసం ధృఢంగా పనిచేస్తుంది. ఉత్పత్తి, పునరుత్పత్తిలో మహిళల సమ భాగస్వామ్యాన్ని గుర్తిస్తుంది. ఆదాయం లేని, రాని పనుల్లో మహిళల భాగస్వామ్యానికున్న విలువను గుర్తించే విధంగా పోరాడుతుంది. సంరక్షణ పనుల్లో వున్న పనిభారాన్ని తగ్గించే విధంగా దానిని ప్రతి ఒక్కరూ పంచుకునే విధంగా కృషి చేస్తుంది. అభివృద్ధి పేరుతో విధ్వంసకర విధానాలను వ్యతిరేకిస్తుంది. వీటివల్ల మహిళారైతులు, శ్రామికులు తమ జీవనాధారాలనుంచి, తమ నివాసాల నుంచి పెద్దఎత్తున విస్థాపనకు గురయ్యే ప్రమాదం వుంది.

మహిళారైతుల ఆర్థిక, సామాజిక హక్కులను రక్షించటం, విద్యావకాశాలు కల్పించటం, సమాచార అవసరాలను, అవకాశాలను అందించటంతో పాటు మహిళలకు రక్షిత నివాసం, మౌలిక సదుపాయాలు, సాంఘిక రక్షణ, అందరికీ ఆరోగ్యం, పౌష్టికాహారం, విద్య, ఆర్థిక సదుపాయాలు, ఆధునిక సాంకేతిక సదుపాయాలు అందించటం ప్రభుత్వాల మౌలిక బాధ్యత. మహిళలకు, బాలికలకు ఏ విధమైన శారీరక, మానసిక హింసలకు గురవ్వని స్వేచ్ఛాపూరిత వాతావరణం వుండాలి. వీరికి తమ లైంగికత్వం మీద పూర్తి నిర్ణయాధికారం, స్వేచ్ఛ వుండాలి. పెద్ద పెద్ద కార్పొరేటు కంపెనీలు ప్రజల సమిష్టి వనరులను కబళించకుండా, మహిళా శ్రామికులను దోపిడీ చేయకుండా స్థానిక మార్కెట్లను పెంపొందించాలి. సామూహిక వేదికలను ఏర్పాటు చేయటం వల్ల మహిళా రైతులు సాధికారత దిశగా అడుగులు వేస్తారని మకామ్ ధృడవిశ్వాసం.

ఈ వేదిక మొదటి సమావేశం 2014లో మహారాష్ట్రలోని నాగ్‌పూర్‌లో జరిగితే, తర్వాతి సమావేశం 2015 ఫిబ్రవరిలో మధ్యప్రదేశ్ భోపాల్‌లో జరిగింది. ఈ సమావేశంలోనే 'మకామ్' పూర్తిస్థాయి రూపం తీసుకుంది. ఆ తర్వాత ప్రాంతాల వారీగా, రాష్ట్రాల వారీగా సమావేశాలు జరిగాయి. 2015 ఏప్రిల్‌లో తెలంగాణ రాష్ట్ర మకామ్ విభాగం ఏర్పడితే, జూలైలో ఆంధ్రప్రదేశ్ సమావేశం నెల్లూరులో జరిగి ఆ రాష్ట్ర అడహాక్ కమిటీ ఏర్పడింది. 2015 జూన్‌లో దక్షిణాది రాష్ట్రాల సమావేశం చెన్నైలో జరిగింది. ఇప్పుడు 'మకామ్' మొట్టమొదటి జాతీయస్థాయి సమావేశాలు గుంటూరు జిల్లా బాపట్లలో జరగబోతున్నాయి.

ఈ సమావేశాల ముఖ్య ఉద్దేశం దేశం నలుమూలలావున్న మహిళారైతులను ఒక దగ్గరకు చేర్చి వారి మధ్య ఒక పరస్పర సహానుభూతిని పెంచటం, హక్కుల కోసం ఉమ్మడిగా కృషిచేయటం, రైతులుగా వారి గుర్తింపును సుస్థిరం చేయటం, భూమి హక్కులు, సహజవనరులు, నీరు, విత్తనాలు, ఉమ్మడి భూముల రక్షణకై, సాధనకై పలు ప్రాంతాల్లో జరుగుతున్న కృషిని తెలుసుకోవటం; పర్యావరణానికి హాని కలిగించని వ్యవసాయ పద్ధతులను తెలుసుకోవటం, ఉమ్మడి వ్యవసాయ పద్ధతులు, విత్తన బ్యాంకులు, ఆహార బ్యాంకులు, వ్యవసాయ పరస్పర సహాయ సహకార పరపతి సంఘాల ఏర్పాటు, మార్కెట్ విధానాల శిక్షణ, యాజమాన్య పద్ధతుల గురించి తెలుసుకోవటం; మహిళా రైతుల కోసం ఇప్పటికే వున్న ప్రభుత్వ పథకాల గురించి తెలుసుకోవటం, సామాజిక రక్షణ కోసం వున్న పథకాల గురించి తెలుసుకోవడం; జాతీయ, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలతో పై అంశాలకు సంబంధించి సంప్రదింపులు జరపటం, మహిళా రైతులకు అనుకూలంగా వుండే విధానాల కోసం కృషి చేయటం.

భారతదేశ వ్యవసాయంలో మహిళల భాగస్వామ్యాన్ని, కృషిని, విజ్ఞానాన్ని ఇప్పటివరకూ అప్రధానం చేస్తున్న అనేకానేక వ్యవస్థలను, విధానాలను ప్రశ్నిస్తూ, తిరగరాస్తూ దేశం నలుమూలల నుంచీ మహిళా రైతులు బాపట్లకు పయనమయ్యారు. ఛలో... మనమూ ఆ ప్రయాణంలో భాగమవుదాం.

(ఈ సదస్సులో పాల్గొనదలచుకున్నవారు ఈ కింది ఫోన్ నెంబరులో సంప్రదించవచ్చు. గ్రామ్య రిసోర్స్ సెంటర్ ఫర్ ఉమెన్: 9490119242/ 040-42601382)

- కె.సజయ, ఆచార్య...

2004 మార్చి 4న సుస్థిర వ్యవసాయ కేంద్రం (సి.ఎస్.ఎ) ఒక శాస్త్రవేత్తల బృందంగా తన ప్రయాణాన్ని ప్రారంభించింది. 2016 మార్చి 4కు 12 సంవత్సరాలు పూర్తి చేసుకుంది. వ్యవసాయ కుటుంబాల పట్ల అత్యంత నిబద్ధతతో ఈ 12 సంవత్సరాలుగా సి.ఎస్.ఎ. పని చేస్తూ వచ్చింది. పురుగు మందులు వాడని వ్యవసాయ పద్ధతులపై తన కృషిని ప్రారంభించిన సి.ఎస్.ఎ., రైతుల సహకార సంఘాలను నిర్మించి, సహజ ఆహారం ప్రొడ్యూసర్ కంపెనీని ప్రమోట్ చేసే దిశగా సమగ్రమైన కార్యక్రమాన్ని విస్తరించుకుంది. ప్రభుత్వాల వ్యవసాయ

విధానాలలో మార్పు కోసం ఇతర రైతు సంఘాలతో కలసి నిరంతరం ప్రయత్నిస్తున్నది.

ఈ కృషిలో భాగస్వాములైన, ఇప్పటికీ కొనసాగుతున్న సి.ఎస్.ఎ. టీం కు, శ్రేయోభిలాషులకు

"తొలకరి" శుభాకాంక్షలు.

విత్తన రైతు రఘువంశి

డా॥ జి. రాజశేఖర్, సుస్థిర వ్యవసాయ కేంద్రం

వ్యవసాయం విత్తనం రైతు, ఈ మూడింటికి వున్న సంబంధం విడదీయరానిది. విత్తనాభివృద్ధిలో రైతును మించిన శాస్త్రవేత్త ఇంత వరకు లేడు. బహుశా ఇక ముందు రాకపోవచ్చు. ఈ సత్యాన్ని ప్రతి శాస్త్రవేత్త ఒప్పుకోవాల్సిందే. విత్తనం అనేది ప్రకృతి ఇచ్చిన వరం. ఆయా వాతావరణ పరిస్థితులకు అనుకూలంగా పంటలో మార్పులు వస్తున్నాయి. ఈ మార్పులను గమనించి, పంట నుండి కొత్త రకాలను కనుగొన్న వారు (రైతులు) మన దేశంలో చాలా మంది వున్నారు. ఇది జరుగుతున్న ప్రక్రియ. ఉదా: ఎల్.కె. 861 అనే పత్తిరకం ఇప్పటి రైతులకు పరిచయం లేకపోవచ్చు. ఒక్కప్పుడు చాలా ప్రసిద్ధి చెందిన ప్రత్తి రకం, రైతుల నుండి సేకరించిన రకమే. ఇదే విధంగా ఇప్పుడు ప్రాముఖ్యత పొందిన కంది రకం (ఎల్.ఆర్.జి. 41) కూడా కంది పంట నుండి సేకరించినదే. ఈ విధంగా చాలా మంది రైతులు అనేక రకాలను కనుగొన్నారు. ఇది ఒక నిరంతర ప్రక్రియ. ఈ కోవకు చెందిన వారే ప్రకాష్ సింగ్ రఘువంశి. కాశీ పట్టణానికి దగ్గరగా ఒక చిన్న గ్రామంలో నివసించే ఈ 'విత్తన' శాస్త్రవేత్త 'కుద్‌రత్' అనే పేరుతో ఇప్పటి వరకు అనేక రకాలను కనుగొన్నారు.

జనవరి 3-6 తేదీలలో రఘువంశీ క్షేత్రాన్ని సందర్శించినప్పుడు గమనించిన ముఖ్య విషయం 'ఎంపిక ప్రక్రియ ఏ రకం నుండి ఆయినా గానీ కొత్త రకాన్ని గుర్తించి, సేకరించి, అభివృద్ధి చేయవచ్చు. గుర్తించే పద్ధతి ఒక నిరంతర

ప్రక్రియ. దీనికి కృషి వుండాలి, ఓపిక వుండాలి. దాదాపు 30 సంవత్సరాల నిరంతర కృషితో 80 రకాల వరకు ఎంపిక చేసి, లక్షకు పైగా రైతులకు ఆయన అందించారు.

నిరంతర కృషి:

వీరిది కుటుంబ కృషిగా చెప్పుకోవచ్చు. వీరి కుటుంబ సభ్యులందరూ వీరి విజయంలో పాలు పంచుకుంటారు. ఈయన భార్యతో పాటు ముగ్గురు పిల్లలు, పంట నుండి ప్రత్యేక లక్షణం కలిగి వున్న మొక్కలను గమనించడంలో దిట్టలు.

ఏ విధంగా చేస్తారు?:

రకాల నుండి కొత్త రకం సేకరించడం లేదా పాతరకాల నుండి కొత్త రకం ఎంపిక చేయడం. ఉదా: కంది రకం.....ను వారణాసి పరిశోధనా స్థానం వారు రూపొందించారు. దీనిని సాధారణంగా కాయ తొలుచు పురుగు

ఆశిస్తుంది. ఈ రకం నుండి ఎంపిక చేసిన రకానికి కుధ్‌రత్ కారిష్మా అని నామకరణం చేశారు. ఎంపిక ప్రక్రియలో వీరు గమనించిన కొత్త లక్షణం కాయలో గింజల అమరిక. సాధారణంగా కంది కాయలో గింజల అమరిక ఒకదాని తర్వాత ఒకటి ఉండి గింజకి - గింజకి మధ్యలో వ్యత్యాసం కూడా వుంటాయి. ఫలితంగా ఒక గింజను ఆశించిన పురుగు పక్క గింజకి సులభంగా ఆశించి నష్టపరుస్తుంది. కానీ కొత్తగా ఎంపిక చేసిన ఈ రకం గింజల అమరిక వేరుగా ఉండి గింజకి - గింజకి మధ్యలో దూరం / వ్యత్యాసం ఉండుట వలన ఒక గింజను ఆశించిన పురుగు, పక్క గింజను సులువుగా ఆశించదు.

ప్రతిరోజూ ఎంపిక:

తను సేకరించిన విత్తనాలను మొదట చిన్న చిన్న మడులలో విత్తుతారు. తరువాత మొలక వచ్చినప్పటి నుండి ప్రతి రోజూ ప్రొద్దున్న క్షేత్ర సందర్శన చేస్తూ, క్షణంగా మొక్క లక్షణాలను గమనిస్తుంటారు.

ఈ విధంగా గమనించే క్రమంలో మంచి లక్షణాలు వున్న లేదా ప్రత్యేక లక్షణాలు కలిగి వున్న మొక్కలను గుర్తించి వాటి నుండి విత్తనాలు సేకరిస్తారు. ఈ విధంగా ఒక్కొక్క మొక్క నుండి సేకరించిన విత్తనాలను వేరువేరుగా మరుసటి సంవత్సరము విత్తుతారు. రెండవ సంవత్సరంలో కూడా ఎంపిక ప్రక్రియ కొనసాగుతుంది. ఈ విధంగా దాదాపు 6-7 సంవత్సరాల పాటు కావలసిన లక్షణాలు పొందే వరకు ఎంపిక

చేసి కొత్త రకాన్ని రూపొందిస్తుంటాడు. ఉదా: హెచ్.ఎం.టి అనే రకాన్ని కోబ్రాకడే అనే రైతు పటేల్ రకం నుండి రూపొందించారు. తరువాత రఘువంశి హెచ్.ఎం.టి. నుండి కుదురత్-5 అనే రకాన్ని కనుగొన్నారు. ఇవి రెండు వాటి వాటి ప్రత్యేకతలు, కలిగి వున్నాయి. ఇవి రైతుల నుండి మంచి ఆదరణ పొందాయి.

“రైతులు పంటలు పండించి అమ్మటంతో పాటు విత్తనాలను ఉత్పత్తి చేసి అమ్మటం ద్వారా అధికాదాయాన్ని పొందమేకాక తమకు కావాల్సిన విత్తనాల కోసం ఇతరుల మీదా ఆధారపడకుండా తమ విత్తనాలు తయారు చేసుకోవచ్చు. కంపెనీల కోసం విత్తనాలు పండించి, ఆ కంపెనీల నుంచే విత్తనాలు కొనుక్కోవడం కన్నా రైతులు సొంత విత్తనాలు తయారు చేసుకొని, ఇతర రైతులకు అమ్ముకుని సంతోషంగా వుండవచ్చు”.

- రఘువంశి

విత్తన కంపెనీ ఏర్పాటు:

తను ఎంపిక చేసిన వంగడాలు ఎక్కువ మంది రైతులకు అందుబాటులోకి తీసుకురావాలనే ఉద్దేశంతో రఘువంశీ సుస్థిర వ్యవసాయ కేంద్రం మరియు 14 Farmers, Aid India, NSC మొదలైన వారి సహాయ సహకారాలతో విత్తన కంపెనీని ఏర్పాటు చేయనున్నారు. ఇందులో రైతులు భాగస్వాములు అవవచ్చు. ఇది రైతుల కొరకు ఏర్పాటు చేసే రైతు విత్తన కంపెనీ.

రబీ పంటలలో సస్యరక్షణ

జి. చంద్రశేఖర్, సుస్థిర వ్యవసాయ కేంద్రం

వరి:

రబీ వరి పిలకలు పెట్టే దశలో వుంది. ఈ దశలో కాండం తొలిచే పురుగు, రసం పీల్చే పురుగులు మరియు తాటాకు తెగులు సోకే అవకాశం వుంది. రసం పీల్చే పురుగుల నివారణకు మధ్య మధ్యలో కాలి బాటలు వదలటం, దీపపు ఎర ఎకరానికి ఒకటి పెట్టడం, పసుపు మరియు నీలపు రంగు గల జిగురు పళ్ళాలు చేనంతా కవర్ అయ్యేటట్లు అక్కడక్కడా ఏర్పాటు చేసుకోవాలి. కాండం తొలుచు పురుగు నివారణకు, నీరు నిల్వ వుంచి పండించే విధానంలో మూడు లీటర్ల వేపనూనెను 10 కిలోల ఇసుకలో కలిపి చేనంతా పడేటట్లు చల్లాలి. ఎకరానికి 4 చొప్పున లింగాకర్షక బుట్టలు ఏర్పాటు చేసుకోవాలి. తీవ్రత ఎక్కువగా వుంటే పాలకొడిశ కొమ్మలను అక్కడక్కడ చేనంతా కవర్ అయ్యేట్లు పరిచి నీరు బయటకు పోకుండా ఒక 3 రోజుల పాటు వుండనివ్వాలి. తల్లి పురుగును వికర్షించడానికి 5 శాతం వేప కషాయం లేదా కానుగ కషాయం పిచికారీ చెయ్యాలి.

కందులు, పెసలు మరియు మినుము:

ఇవి కోత దశలో వున్నాయి. కొన్ని నూర్పిడి దగ్గర వున్నాయి. ఈ దశలో నిల్వలో ఆశించే పెంకు పురుగులు గ్రుడ్లు పెట్టే అవకాశం వుంది. అందువల్ల కోత తరువాత నూర్పిడప్పుడు తగిన జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి. ఈ పెంకు పురుగులు కోతకి ముందే ఆశిస్తాయి. అప్పుడు వీటిని గుర్తించటం కష్టం. ఎందుకంటే ఇవి కాయల మీద లేదా గింజల పైన గ్రుడ్లను పెడతాయి. ఈ గ్రుడ్లు గింజల పై గట్టిగా అతుక్కుని వుంటాయి. గ్రుడ్లు పగిలి పిల్లలు గింజలను

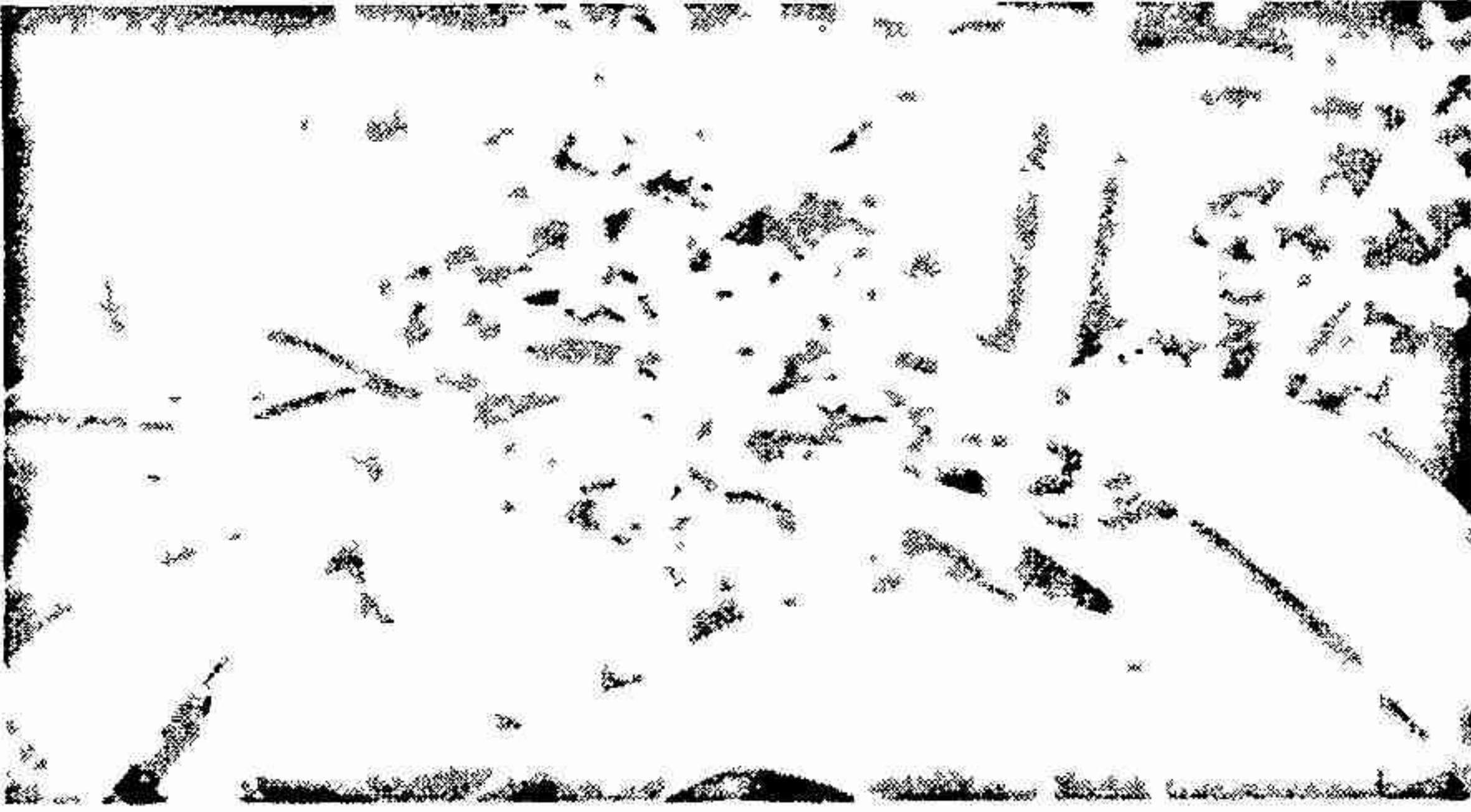
ఆశిస్తాయి. గింజలను తొలుచుకొని అందులో వుంటూ తింటూ తమ పిల్ల దశను కోశస్థదశలోనే గింజలోనే గడుపుతాయి. తర్వాత వీటి నుండి పెంకు పురుగులు వెలువడి మిగతా గింజలపై గ్రుడ్లను పెట్టి సంతతిని పెంచుకుంటాయి. ఎక్కువ కాలం (నాలుగు నెలల కన్నా ఎక్కువ) పెసలు, మినుములని నిల్వ వుంచితే ఆ గ్రుడ్ల నుండి వెలువడిన పిల్లలు తిరిగి పెంకు పురుగులుగా మారి త్వరిత గతిన తమ సంఖ్యను పెంచు కుంటాయి. వీటి నివారణకు చేను పైన వేప నూనె 3 శాతం పిచికారీ చేయటం వలన ఇది పెంకు పురుగుకు వికర్షణ కలిగిస్తుంది. నూర్చే ప్రాంతం శుభ్రంగా వుండాలి. గోనె సంచలలో నిల్వ వుంచుతున్నట్లయితే గోనె సంచలను మంచిగా శుభ్రం చేసుకోవాలి. 5 శాతం వేప కషాయంలో నానబెట్టి ఆరవేసి, ఎండిన తరువాత వాటిని వాడుకోవాలి. 20 డిగ్రీల సెల్సియస్ కన్నా తక్కువ ఉష్ణోగ్రత వద్ద నిల్వ వుంచితే ఈ పురుగు ఆశించలేదు. ప్రతి 15 రోజులకు ఒకసారి గింజలను పరిశీలిస్తుండాలి. ఏమైనా పురుగు ఆశించిందా అని తెలుసుకోడానికి.

మామిడి:

పూత మరియు పిందె దశల్లో వుంది. ఉష్ణ వాతావరణం వుండటం వల్ల ఆరార తడులు పెట్టాలి. దీని వల్ల ఒకే సారి అన్ని చెట్లు పూతకు రావటం జరుగుతుంది. ఈ దశలో తేనె మంచు పురుగు ఆశిస్తుంది. ఇవి లేత ఆకులను, పూత కాడలను, పూలు మరియు లేత పిందెలను ఆశించి వాటి నుండి రసాన్ని పీలుస్తాయి. తల్లి పురుగులు మరియు పిల్ల పురుగులు కూడా రసం పీల్చటం వల్ల పూత రాలుతుంది. మరియు పూత మాడుతుంది. లేత ఆకుల నుండి రసం పీల్చునప్పుడు, ఆకులు అంచుల వెంబడి మాడి పోతుంది. పూత మాడిపోవడం వల్ల పిందెలు ఏర్పడవు. ఈ పురుగు ఎక్కువైనప్పుడు వీటి వంటి పై నుండి స్రవించే ఒక తీయటి పదార్థం ఆకులు, పూత మరియు పిందెల పైబడి దానిని ఒక నల్లని శిలీంధ్రం ఆశించడం వల్ల ఆకులు పూత మరియు పిందెలు నల్లని పదార్థంతో కప్పబడి కనిపిస్తాయి. ఈ పురుగు ఆశించడం వల్ల దిగుబడి మీద బాగా ప్రభావం పడే అవకాశం వుంది. పూత సమయంలో పొగ మంచు వుండటం లేదా మేఘాలు వుండటం ఈ తేనె మంచు పురుగుకి మంచి అనువైనది.

ఫిబ్రవరి మరియు మార్చి నెలలో పొగమంచు నదీ పరివాహక ప్రాంతాలలో అంటే కృష్ణా జిల్లా, గోదావరి జిల్లాలు మొదలగు ప్రాంతాలలో కనిపిస్తుంటుంది. వీటిని అదుపు చేసేందుకు 5 శాతం వేప కషాయం లేదా నీమాస్త్రం పూత మొదలయ్యే సమయంలో 5 రోజులకొకమారు, పిందెలు తయారయ్యే సమయంలో 5 రోజులకొకమారు మొక్కపై బాగా పిచికారీ చెయ్యాలి. చెట్టు వయసును బట్టి సుమారు 10 నుండి 20 లీటర్ల మందు ద్రావణం పడుతుంది.

కూరగాయలు:

తీగజాతి కూరగాయలు కొన్ని నాటడం జరుగుతోంది. మరికొన్ని కాత దశలో వున్నాయి. నాటేటప్పుడు విత్తన శుద్ధి

బీజరక్షతో లేదా బీజామృతంతో గానీ చేసుకోవడం మంచిది. కాయ దశలో వున్న తోటలలో కాయని ఆశించే ఈగ నివారణకు లింగాకర్షక బుట్టలు ఎకరానికి నాలుగు నుండి ఆరు చొప్పున ఏర్పాటు చేసుకోవడం వల్ల ఈ ఈగలు ఆకర్షించబడి ఎరలో చిక్కుకుంటాయి. అలాగే తెగుళ్ళని నివారించడానికి ఎకరానికి 200 లీటర్ల కంపోస్ట్ టీని పిచికారీ చెయ్యడం వల్ల మొక్క మంచిగా ఎదగడమే కాక చీడ పీడలకు తట్టుకునే సామర్థ్యం పెంచుకుంటుంది.

టమాట:

కాయ తొలిచే పురుగు ఎక్కువగా ఆశిస్తుంది. దీని నివారణకు ఎకరానికి 20,000 చొప్పున ట్రైకోగ్రామ కందిరీగలను చేనులో విడుదల చెయ్యాలి. ఇవి పురుగుల గ్రుడ్లను తినే కందిరీగలు. చేనులో ఎకరానికి 4 చొప్పున లింగాకర్షక బుట్టలు ఏర్పాటు చేసుకోవాలి. 5 శాతం వేప కషాయం లేదా నీమాస్త్రం పిచికారీ చేసుకోవాలి. లార్వా పెద్దగా వున్నప్పుడు పచ్చి మిర్చి వెల్లుల్లి ద్రావణం పిచికారీ చేసుకోవాలి. బి.టి. పొడి లేదా ద్రావణంను ఒక లీటరు నీటికి 2 గ్రాముల లేదా మిల్లీ లీటర్ చొప్పున కలిపి దానికి 2 గ్రాముల టీ పాల్ కలిపి పిచికారీ చెయ్యాలి. టమాటలో ఇంకొక ముఖ్య సమస్య బ్యాక్టీరియా ఎండు తెగులు. దీని నివారణకు ఎకరానికి జీవామృతం 200 లీటర్ల నీటి తడితో పాటు లేదా 6 కిలోల బ్లీచింగ్ పౌడర్ని ఇరిగేషన్ నీటికి కలిపి ఇవ్వాలి. లేదంటే 20 కిలోల గంధకం దాని తర్వాత 20 కిలోల సున్నం చేనులో వేయాలి.

బెండ:

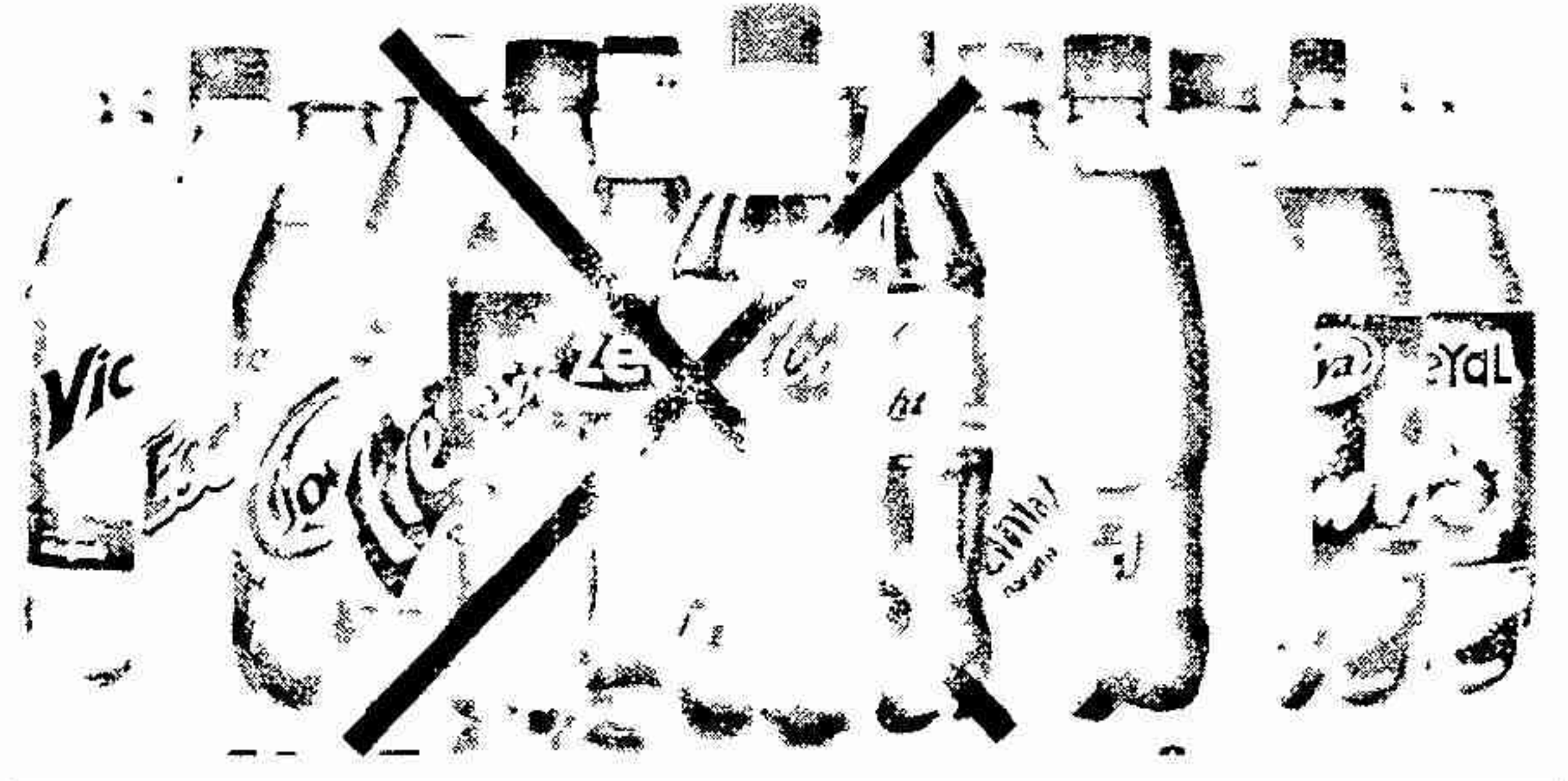
బెండలో కాయ తొలుచు పురుగులు ఎక్కువగా ఆశిస్తాయి. వీటి నివారణకు 5 శాతం వేప కషాయం లేదా నీమాస్త్రం పిచికారీ చెయ్యాలి. ఎకరానికి 4 చొప్పున లింగాకర్షక బుట్టలు ఏర్పాటు చేసుకోవాలి. లార్వా పెద్దగా వున్నప్పుడు పచ్చి మిర్చి వెల్లుల్లి ద్రావణం పిచికారీ చేసుకోవాలి. బి.టి. పొడి లేదా ద్రావణంను ఒక లీటరు నీటికి 2 గ్రాముల లేదా మిల్లీ లీటర్ చొప్పున కలిపి దానికి 2 గ్రాముల టీ పాల్ కలిపి పిచికారీ చెయ్యాలి. బెండలో రసం పీల్చే పురుగుల సమస్య వున్నట్లయితే వావిలి కషాయం 5 శాతం పిచికారీ చేసుకోవాలి. మరియు చేనంతా కవర్ అయ్యేట్లు అక్కడక్కడ (కనీసం 10 చొప్పున) పచ్చరంగు మరియు నీలపు రంగు జిగురు పళ్ళాలను అమర్చుకోవాలి.

కూల్డ్రింక్స్ వద్దు - సహజ ఆహారమే ముద్దు

ఇటీవల మ్యాగ్గి యవ్వారం బయటపడి ఒక్కసారి దేశమంతా నివ్వెరపోయింది. హడావుడి జీవితాల్లో చాలా తక్కువ సమయంలో మనకూ, మన పిల్లలకు ఆకలితీర్చే మ్యాగ్గి లాంటి ఒక ఫాస్ట్ ఫుడ్ లో ప్రమాదకర సీసం, మోనో సోడియం గ్లూటామేట్ (ఎంఎస్జి)లు పరిమితికి మించి వున్నాయని తెలియడంతో కుటుంబాలకు కుటుంబాలే ఉలిక్కిపడ్డాయి. కోర్టులు తీర్పులివ్వచ్చు. ప్రభుత్వాలు మ్యాగ్గిని నిషేధించొచ్చు. నెస్లే కంపెనీ అమాయకత్వం నటించొచ్చు. ఏమైనా కావొచ్చు. కానీ నియంత్రణ వ్యవస్థలు మన దేశంలో ఎంతమొద్దుబారిందీ, ఎంత మొద్దునిద్ర నటిస్తున్నదీ అర్థమైనప్పుడు ఎవరికైనా భయమేస్తుంది. గతంలో నింపాడైన జీవితాలతో, అమ్మచేసిన వేడి వేడి వంటకాలతో, తాతో, బాబాయో వేలు పట్టుకొని బడికి నడిపించిన కాలాలు గుర్తుకొచ్చి, నిజంగా సమాజం నాగరికంగానే ముందుకు సాగుతోందా అన్న అనుమానమూ కలుగుతోంది. మరి దేన్ని నమ్మాలి? మరేం చేయాలి?

మొదటి నుండి జనవిజ్ఞాన వేదిక ఇలాంటి ప్రమాదాల గురించి చెబుతూనే వస్తోంది. చేపమందుతో లాభం లేదని చెప్పినప్పుడు జెవివిపై అభాండాలు వేసినవాళ్లు వున్నారు. కానీ లక్షలకొద్ది చేపమందు కోసం వెళ్లే ఉబ్బసరోగులు ఇప్పుడు చైతన్యం పెరిగి వేల మందే అయ్యారు. కూల్డ్రింక్స్ తాగితే ముప్పుందని చెబుతూనే వున్నాం. కానీ ఇప్పటికీ జనవిజ్ఞాన వేదిక కార్యకర్తలో, కొందరు ఆరోగ్య పిపాసులో మాత్రమే కూల్డ్రింక్స్ తాగడం లేదు. మన వేడుకలోనో, అలసటలోనో, ఉత్సాహం లోనో కూల్డ్రింక్ మనల్ని కాటేస్తూనే వుంది.

జన విజ్ఞాన వేదిక

తాజాగా ఫాస్ట్ ఫుడ్స్, జంక్ ఫుడ్స్ ప్రమాదం మరోసారి చర్చలోకి వచ్చింది.

కూల్డ్రింక్స్:

కూల్డ్రింక్స్ లో పోషకాహారాలు లేవు. తాగినప్పుడు అదనపు క్యాలరీలు మాత్రమే మనకు లభిస్తాయి. ఒక్క కూల్డ్రింక్ తాగితే 36 రెట్లు పరిమితికి మించి ఈ శరీరంలోకి 0.0180 మిల్లీ గ్రాముల క్రిమిసంహారక మందులు చేరతాయి. ఫలితంగా మనకు పిప్పిపళ్లు, కిడ్నీలో రాళ్లు, జీర్ణవ్యవస్థలో సమస్యలు, లివర్ సిరోసిస్, కేన్సర్ దాకా-ఏ జబ్బయినా రావచ్చు. కూల్డ్రింక్ తాగడం మీరు మరచినా మీకు నచ్చే, మీరు నచ్చే సెలబ్రిటీలు గుర్తుచేసి మరీ మీకు తాపిస్తారు. కంపెనీలకు, ఛానళ్లకు, సెలబ్రిటీలకు డబ్బులే డబ్బులు! మనకూ, మన కుటుంబ సభ్యులకూ జబ్బులే జబ్బులు! దీన్ని అనుమతిద్దామా!?

మనమేమి చేయాలి?

- కూల్డ్రింక్స్ ను కేరళలోలాగా నిషేధించాలని పౌర సమాజం పోరాడాలి.

ఖర్చులీత్యా ఓ చిన్న ఉదాహరణ పరిశీలిద్దాం...

- మీ ఇంట్లో ఇద్దరు పిల్లలుంటే వారు రెండు కూల్డ్రింక్స్ తాగితే అయ్యే ఖర్చు 28 రూపాయలు. 100 ఎం.ఎల్. పెప్సీ తాగితే 43 కిలో కేలరీల శక్తి, 7 అప్ తాగితే 47 కిలో కేలరీల శక్తి వస్తుంది. ఇతర పోషకాహారాలేవీ అందవు. బోనస్ గా చాలా జబ్బులొస్తాయి.
- వారికి 15 రూపాయలు ఖర్చు పెట్టి 200 ఎం.ఎల్. పాలు, ఒక అరటి పండు, రెండు టీ స్పూన్ల చక్కెర కలిపి బనానా మిల్క్ షేక్ తయారు చేసి ఇవ్వండి. ఇద్దరు పిల్లలకు కలిపి 354 కిలో కేలరీల శక్తి వస్తుంది. 11 గ్రాముల ప్రోటీన్లు, 12 గ్రాముల క్రొవ్వు పదార్థాలు, 420 గ్రాముల కాల్షియం అందుతాయి.

కాసంత కష్టపడి మన పిల్లల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడుకుందామా?

బద్ధకించి వారికి అనారోగ్యాన్ని బహుమతిగా ఇద్దామా? తేల్చుకోవాల్సిన సమయం వచ్చేసింది.

- విద్యాసంస్థల సమీపంలో కూల్‌డ్రింక్స్ అమ్మొద్దన్న ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ఆదేశాలు అమలయ్యేలా ప్రయత్నించాలి.

ఇవి జరిగితే మంచిది, లేకపోతే ఈలోగా కూల్‌డ్రింక్స్ బదులుగా కొబ్బరినీళ్లు, నిమ్మరసం, చెరకురసం, మసాల మజ్జిగ, గంజితో షరబత్, రాగిమాల్లు, పానకం లాంటి సహజ పానీయాలు తాగేలా మన పిల్లల్ని ప్రోత్సహించాలి. సోయా గింజల నుండి పాలు, మజ్జిగ లాంటివి తయారు చేసి పిల్లలకు ఇవ్వాలి. ముందు పెద్దలు తాగి పిల్లలకు అలవాటు చేయాలి.

క్యారెట్, బీట్‌రూట్, టమాట సమభాగాల్లో తీసుకొని మిక్సీలో వేసి, మెత్తగా చేసి కొద్దిగా నీళ్లు కలిపి రోజు ఒక్కగ్లాసు ఉదయం తాగితే, శరీరానికి కావాల్సిన రోగనిరోధక శక్తిని పెంచే ఫైటోన్యూట్రియంట్స్ అందుతాయి.

అన్నిటికంటే సులభమైంది టమాటాలు కడిగి మిక్సీలో వేసి వడగట్టి దానికి 1-2 స్పూన్ల తేనె కలిపి తాగడం వల్ల ఎండ, వేడి, వడదెబ్బల నుండి మనల్ని మనం కాపాడుకోవచ్చు. టమాటలో వున్న లైకోపిన్ వల్ల రోగనిరోధకశక్తి పెరుగుతుంది. కేన్సర్ లాంటి మహమ్మారి నుండి రక్షణ పొందవచ్చు.

బింగోలు, కిండర్‌జాయ్‌లు, కుర్కురేలు, డైరీమిల్క్‌లు - ఇవి జంక్‌ఫుడ్స్. వీటిలో అవసరానికి మించి రసాయనాలు వుంటాయి. రంగులు కలుపుతారు. వీటిని అవసరానికి మించి ప్రాసెస్ చేస్తారు. ఎక్కువ రోజులు నిల్వజేస్తారు. ఫలితంగా అవన్నీ శరీరంలోకి వెళ్లి ఆనారోగ్యానికి దారితీస్తాయి. కేవలం క్యాలరీలు మాత్రమే వీటిలో వుండడం వల్ల ఊబకాయానికి దారి తీస్తాయి.

- న్యూడిల్స్, గోబీ, 65లు, కంపెనీ బిస్కెట్లు తినడం వల్ల పిల్లలకు పోషకాహారం అందదు. పిల్లల పెరుగుదలకూ, జ్ఞాపకశక్తికీ కేలరీలతో పాటు ప్రొటీన్లు, విటమిన్లు, ఖనిజ లవణాలున్న సమతుల్యహారం చాలా అవసరం.
- ఈ పరిస్థితుల్లో పిల్లలకు ప్రత్యామ్నాయ ఆహార అలవాట్లు చాలా అవసరం. జంక్‌ఫుడ్స్ బదులు ఇంట్లో చేసిన తినుబండారాలే శ్రేయస్కరం. చిరుధాన్యాలతో తయారు చేసిన రాగి మురుగులు, కొర్రమురుకులు, జొన్న మురుకులు, రాగి, సజ్జ, జొన్న, కొర్ర కలిగిన

మల్టీగ్రైన్ మురుకులు మీ పిల్లలకు పెట్టి చూడండి.

- శనగపిండి మిక్సర్, జొన్న, రాగి కలిపిన మిక్సర్, బొరుగుల మిక్సర్, వేరుశనగ ఉండలు, బొరుగుల వుండలు, కూరగాయల తాలింపుతో బ్రెడ్‌రోల్స్, చపాతీల్లో తాళింపును నింపి రోల్స్‌గా తయారు చేసి ఫ్రాంకీస్ చేసి పెట్టండి.
- అన్ని రకాల పండ్లు కలిపి జామ్, క్యాండీలు తయారు చేసి పెట్టండి.
- కంపెనీ బిస్కెట్లు కాకుండా రాగి, సజ్జ, జొన్నలతో తయారు చేసిన బిస్కెట్లు పెట్టండి.
- రాగి, జొన్న, సజ్జ లడ్డూలను బెల్లంతో తయారు చేసి పెట్టండి. మంచి ప్రొటీన్లు అందుతాయి. రుచిగా కూడా వుంటాయి. రక్తహీనత బారి నుండి పిల్లల్ని కాపాడుకోవచ్చు.
- పిల్లలకు ఆటలు తగ్గిపోయాయి. శారీరక శ్రమ లేదు. మలబద్ధకం ఇప్పుడు ఒక ప్రధానమైన సమస్య. ఆకుకూరలు తినమంటే పిల్లలు తినరు. మరేం చేయాలి? ఈ ఆకుకూరలను మెత్తగా ఉడికించి మిక్సీలో వేసి గోధుమ పిండిలో కలిపి పూరీలో, చపాతీలో చేసి పెట్టండి. రుచి వుంటుంది, ఆరోగ్యానికీ మేలు.
- కూరగాయలను ఉడికించి వడియాల పిండితో కలిపి వడియాలు పెట్టండి. రుచిగా వుంటాయి, మంచి రంగునిస్తాయి.

ఒక ఆలోచన ప్రాచీనమైనదా, ఈ కాలానిదా అన్నది జెవివి పట్టించుకోదు. శాస్త్రీయమైనదే ఆచరణనీయమని జెవివి నిశ్చితాభిప్రాయం. కూల్‌డ్రింక్స్ వద్దని, జంక్‌ఫుడ్ వద్దని అందరికీ ప్రత్యేకించి పిల్లలకు జెవివి మరోసారి చెప్పదలచుకుంది.

జంక్‌ఫుడ్స్ తినడమంటే, కూల్‌డ్రింక్స్ తాగడమంటే ఆనారోగ్యాన్ని కొని తెచ్చుకున్నట్లే. చిరుధాన్యాలలో పోషక విలువలు, యాంటీ ఆక్సిడెంట్స్, ఫైటో న్యూట్రియంట్స్, పీచు అధికంగా వుండడం వల్ల పిల్లల ఆరోగ్యానికి అవి చాలా మేలు చేస్తాయి. జంక్‌ఫుడ్స్ మానేసి, వారానికి ఒక గంట శ్రమపడితే ఇంట్లోనే తల్లిదండ్రులు చిరుధాన్యాలతో చిరుతిండ్లు తయారు చేసుకోవచ్చు. పిల్లల ఆరోగ్యం కాపాడుకోవచ్చు.

**స్వచ్ఛమైన
స్నేహ
వర్తి కంపెనీస్**

40 కిలోల సంచి 260/-రూ॥లు

బ్యాగు హమాలిత్ కలిపి

రవాణా వాహనాలు కూడా
అందుబాటులో ఉంటాయి.

కావలసినవారు సంప్రదించండి.

**స్నేహడైరీ ఫామ్ ఆండ్ వర్తికంపెనీస్
బివ్యానగర్**

హైదరాబాద్ నుండి వరంగల్ రోడ్డులో 16వ కి.మీ,
నారపల్లి దగ్గర, ఘట్ కేసర్ నుండలం, రంగారెడ్డి జిల్లా
తెలంగాణ రాష్ట్రం, పిన్ కోడ్ - 500088.

**ఫోన్లు = 9346422675, 9392184265,
08415-255183, 9346422669**

మార్చి 8 - అంతర్జాతీయ మహిళా దినోత్సవం సందర్భంగా...

మహిళల హక్కులను గుర్తిద్దాం-కలిసి ముందుకు నడుద్దాం

- మనదేశంలో పరిపాలనకు మార్గదర్శినిగా వున్న రాజ్యాంగం స్త్రీ పురుషులందరికీ పౌరులుగా సమానత్వాన్ని వాగ్దానం చేసింది.
- జాతి, మతం, కులం, లింగం, జన్మస్థలం కారణంగా తేడా చూపడానికి వీలేదన్నది
- స్త్రీల కోసం, పిల్లల కోసం, బలహీన వర్గాల కోసం ప్రత్యేకంగా పనులు చేయవచ్చునన్నది.

అయితే మనల్ని మనచుట్టూ వున్న సమాజం ఈ రాజ్యాంగం అనే అద్దాలను తగిలించుకొని చూడదు. దానికొక దృష్టి వుంది. వందల వేల ఏళ్లుగా మసకబారిపోయిన ఆ కళ్ళలో నుంచే చూస్తుంది. అందుకనే ఆడవారు ఇంకా తల్లులుగా, చెల్లెళ్ళుగా, భార్యలుగా, కుతుళ్ళుగానే కనిపిస్తామరు. సమాన పౌరులుగా, తోటి మనుషులుగా దర్శనమివ్వరు. ఈ చిన్న చూపు స్త్రీని అన్నింటా రెండవ స్థాయిలోకే నెట్టింది. చివరికి జీవన ప్రమాణంలో కూడా ఆ రెండవ స్థాయే.

మామూలుగా అన్ని దేశాల్లోనూ స్త్రీ శరీర ధర్మం రీత్యా పురుషునికంటే ఎక్కువ కాలం జీవిస్తుంది. అందువల్లనే ఏ దేశంలోనైనా పురుషుల జనాభా కంటే స్త్రీల జనాభా ఎక్కువగా వుంటుంది. కానీ మన దేశంలో 1991 జనాభా లెక్కల ప్రకారమే తీసుకుంటే పురుషులు 43.93 కోట్లు వున్నారు. ఆ సంవత్సరంలో స్త్రీలు 40.7 కోట్ల మందే వున్నారు. స్త్రీలు కనీసం పురుషుల సంఖ్యతో సమానంగా వుండాలనుకొంటే మరో 3.86 కోట్ల మంది వుండాలి. తుఫానులో ఓ వెయ్యిమంది చనిపోతే చింతించే మనం, వరదల్లో ఓ వంద మంది కొట్టుకొనిపోతే బాధపడే మనం మన సమాజంలో నుంచి కోట్లమంది ఆడవాళ్ళు మాయమైపోతూ వుంటే అర్థంకాని స్థితిలో వున్నాం. 1901వ సంవత్సరంలో ప్రతి 1000 మంది మగవాళ్ళకు 972 మంది ఆడవాళ్ళు జీవించి ఉంటే 1991వ సంవత్సరంలో 1000 మంది మగవాళ్ళకు 927 మంది ఆడవాళ్ళు మాత్రమే వున్నారు. పూర్వం ఆరోగ్య సేవలు సరిగా అందకపోవడం, చిన్నతనాల్లో పెళ్ళిళ్ళు, కాన్పులు దీనికి

కారణమయితే ఇప్పుడు స్త్రీ మీద పుట్టినప్పటి నుంచీ ప్రయోగిస్తున్న హింస కారణంగా వుంది.

స్త్రీ మెదదూ, శరీరం వున్న మనిషి. ఆమె మెదడుకి ఆలోచన వుంది. ఆమె శరీరానికి కష్టం, సుఖం అనే జ్ఞానం తెలుసు. పురుషుడి మాదిరిగానే భూమి, ఆకాశం, నీరు, నిప్పు, గాలి సహాయంతోనే బ్రతుకుతుంది. కానీ పురుషుడు వీటన్నింటితో పాటు స్త్రీ అనే మరో శక్తిని స్వంతం చేసుకొన్నాడు. ఈ చెట్టూ, పుట్టూ నాదంటూ భూమినంతటినీ పంచుకున్న పురుషులు స్త్రీలను కూడా ఆస్తిలాగా, వస్తువులాగానే భావించి అలాగే ఆమెను బరువు బాధ్యతలను పంచుకోమంటున్నారు. అందువల్లనే సమాజంలో ఆమెది రెండవ స్థానం అయింది.

అటువంటి రెండవ స్థానంలో వున్న స్త్రీలు మనుషుల్లాగా మొదటి స్థానంలోకి ఎదిగి రావాలంటే వారి పట్ల వారికి గౌరవాన్ని కలిగించాలి. మనం కూడా విలువైన వ్యక్తులం అనే ఆలోచన వారిలో పెంపొందింపజేయాలి. ఆత్మగౌరవాన్ని ఆత్మవిశ్వాసాన్ని సాధించిన మహిళ సంపూర్ణమైన వ్యక్తిత్వాన్ని సంతరించుకొంటుంది.

“స్త్రీ తన మీద, తన మనస్సు మీద, తన శరీరం మీద సంపూర్ణమైన అధికారాన్ని సాధించుకోగలిగితే ఆమె శక్తి మంతురాలు అయినట్టే. ప్రథమస్థానాన్నీ, సంపూర్ణ స్థాయిని చేరుకునే మార్గంలో సగం ప్రయాణాన్ని పూర్తి చేసినట్టే”

ఒక కథ:

అనగనగా ఒక ఇల్లాలు. ప్రొద్దున్న లేచింది మొదలు రాత్రి పడుకొనే వరకూ ఒకటే పని. రోజూ ఇల్లు అలకడం, వాకిళ్ళు ఊడ్చడం, ముగ్గులు పెట్టడం, రోజూ దులిపిందే దులిపి పదిసార్లు ఇంట్లో వస్తువులన్నింటి దుమ్ము దులిపి మెరిసిపోయేలా శుభ్రం చేయడం, గిన్నెలు తోమడం, వంట చేయడం, ఉప్పులూ కారాలూ ఎక్కువయ్యాయోనని పదిసార్లు సరి చూడడం, కంగారు పడటం, పిల్లలు భర్త తినరేమోనని ఆరాటపడటం, వాళ్ళకి అన్నీ చేతికి అందించడం. ఇది ఆమె

దినచర్య. ఇందులో వడి ఆ ఇల్లాలు తన పేరునే మర్చిపోయింది.

ఒక రోజు ఎదురింటి తలుపు మీద పేరున్న చిన్న బోర్డును చూసింది. దాంతో తన పేరు మర్చిపోయానన్న సంగతి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది. వెంటనే తన పేరు తెలుసు కోవాలన్న కుతూహలం పెరిగింది.

పక్కంటామె వద్దకు పోయి అడిగింది. మీరు “పంతులుగారి భార్య” అన్నారు. ఇంట్లోకి వచ్చి, అప్పుడే వచ్చిన పనిమనిషిని అడిగింది. మీరు “దొరసానమ్మ” అంది. పిల్లలను అడిగింది. “అమ్మ”వి. అన్నారు. మళ్ళీ మళ్ళీ అడిగితే “నీ పేరు మీద ఎప్పుడయినా ఒక్క ఉత్తరం అయినా వచ్చిందా?” అర్థం చేసుకో అమ్మా”, నువ్వు మా అమ్మవే” అన్నారు పిల్లలు. ఇంక లాభం లేదనుకుని భక్త కోసం ఎదురు చేసి, చూసి ఆయన రాగానే “ఏమండీ ఏమండీ నా పేరేంటి?” అని అడిగింది. “మన పెళ్ళినాడే చెప్పలేదు, గుమ్మం దగ్గర. ఇప్పుడు చెబుతానా పెళ్ళాం గారూ!” అని తేల్చేశాడు.

మరుసటి రోజు ప్రొద్దున్నే పక్క ఊళ్లో వున్న పుట్టింటికి బయలుదేరి వెళ్ళింది. ఎదురుగా వచ్చిన తండ్రిని అడిగింది. “నాన్నా! నాన్నా! నా పేరేంటి?”

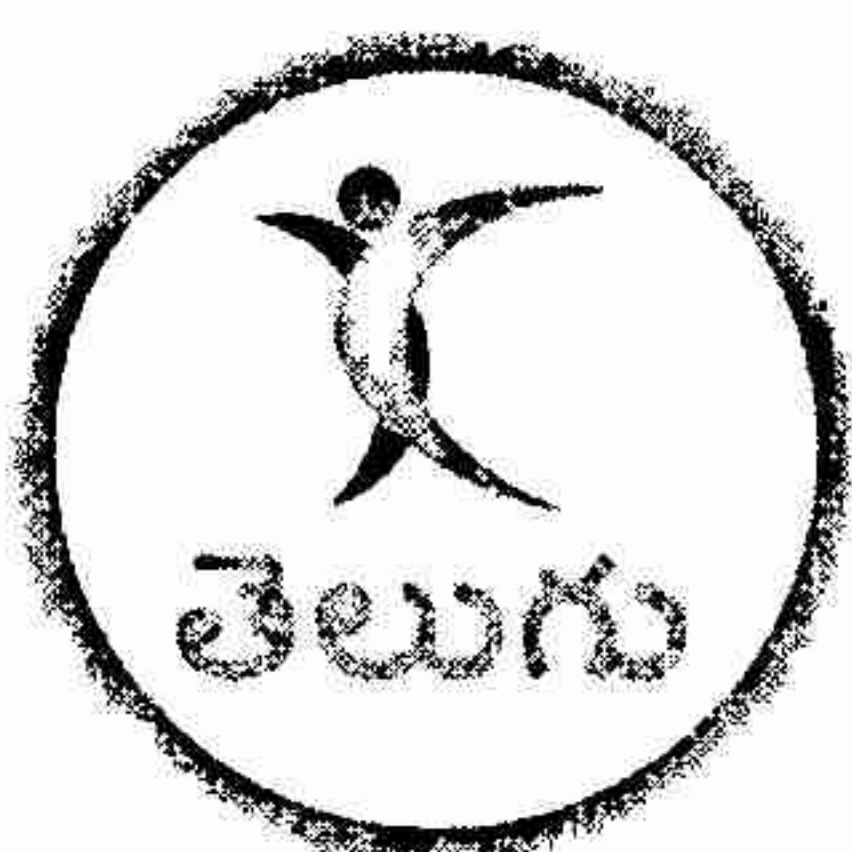
“నీకు వేరే పేరు ఎందుకమ్మా? చాలా గొప్ప పేరు ప్రతిష్టలున్న ఈ ఇంటి ఆడపడుచువి. నా కూతురివి.” అన్నాడు తండ్రి. చివరియత్నం అన్నట్టు చాలా ఆశగా తల్లి దగ్గరకు వెళ్ళింది. “అమ్మా! అమ్మా! నువ్వయినా చెప్పవే నా పేరేంటి?” అంది.

“మీ నాన్న చెప్పలేదా? ఈ ఇంటి ఆడపిల్లవి! పంతులుగారి భార్యవు! మెట్టినింటి వాళ్ళది కూడా గొప్ప వంశమేలే” అని జవాబిచ్చింది తల్లి. నిరాశగా తిరిగి ఇంటి ముఖం పట్టిన ఆ ఇల్లాలు దారిలో చిన్ననాటి స్నేహితురాలు ఇంటి వద్ద ఆగింది. ఆ ఇల్లాలు గడపలో అడుగు పెట్టిందో లేదో స్నేహితురాలు ఒక్కసారిగా వచ్చి వాట్సుకొని “చైతన్యా! బాగున్నావా? సంసారంలో పడి మమ్మల్నందరినీ పూర్తిగా మర్చిపోయావే” అని ఆప్యాయంగా వలకరించింది. అప్పుడుగానీ తన పేరు చైతన్య, అని గుర్తుకురాలేదు ఆ ఇల్లాలికి”.

ఆ స్నేహితురాలు ఇంకా అడుగుతూనే వుంది. “చిన్నపుడు బాగా పాటలు పాడే దానివి. బొమ్మలు ఎంత చక్కగా వేసేదానివి. కవితలు కూడా వ్రాసేదానివి. ఫస్టు మార్కులన్నీ నీకే వచ్చేవి. ఎప్పుడూ నీకు చాలా పేరు వస్తుందని, అందరం అనుకునే వాళ్ళం. అప్పుడు నీ కొచ్చిన బహుమతులన్నీ ఏం చేశావే?”

ఇంటికి తిరిగి వచ్చిన ఆ ఇల్లాలికి తన ప్రత్యేకతలన్నీ గుర్తుకొచ్చాయి. వెంటనే గోడ బీరువా అడుగుసొరుగులో ఎక్కడో మూలన పడేసిన బహుమతులన్నీ బయటకు తీసి భద్రంగా తుడవడం మొదలు పెట్టింది. ఇంతలో భర్త వచ్చాడు, “ఏమే ఎక్కడున్నావ్? రెండు కప్పుల కాఫీ పట్టుకురా!” అని కేకేశాడు. “కాఫీ వుంది కానీ, ఇక్కడ ఏమే ఒసే అనే వారే ఎవరూ లేరు. నా పేరు చైతన్య!” అనే జవాబు వంటింటి గుమ్మంలోంచి దూసుకుంటూ ముందు వరండాకి చేరుకుంది.

||||| వివిధభాషాభివృద్ధి కార్యక్రమం ||||| వివిధభాషాభివృద్ధి కార్యక్రమం |||||

eKrishn whatsapp 833 385 9702

Message eKrishn language name

నిరంతర శ్రమజీవులు మహిళా రైతు, కూలీలు

మన గనుల్లో, కర్మగారాల్లో, పంట పొలాల్లో జరిగే మొత్తం ఉత్పత్తిలో 30 శాతం ఉత్పత్తి పంట పొలాల్లోనే జరుగుతుంది. 78 శాతం మంది మహిళా కూలీలు ఈ వ్యవసాయ రంగంలోనే పని చేస్తున్నారు.

స్త్రీ పాదాలు తాకని పంటభూమి, ఆమె చేయి నిమరని చెట్టు, మొక్కా వుండవు. స్త్రీలు నాట్లు వేస్తారు. కలుపులు తీస్తారు. కోతకోస్తారు. కుప్పలు వేస్తారు. నూర్చిళ్ళు చేస్తారు. ధాన్యాన్ని బస్తాల్లోకి ఎత్తుతారు. పురుషుడు నాగలి దున్నుతాడు, పండిన పంటను మార్కెట్టులో అమ్ముతాడు. అంతే!

స్త్రీ మూడింట రెండు వంతులు పని చేసినా రైతు అనగానే పురుషుడినే ఉద్దేశిస్తారు. భూముల పట్టాలు పురుషుల పేరు మీదనే ఇస్తారు. వ్యవసాయ రుణాలన్నీ మగవారికే దొరుకుతాయి. సాంకేతిక విధానంలో మార్పులు వస్తే మగవారినే పిలిచి శిక్షణా కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తారు. పంట ధరల నిర్ణయాలు, అమ్మకాలు, కొనుగోళ్లు అన్నీ మగవారి పేరు మీదనే నడుస్తాయి.

పశువులకు మేత మేపి, నీళ్ళు పెట్టి వాటి కొట్టం శుభ్రం చేసేది స్త్రీ. పాలు అమ్ముకొని డబ్బులు తీసుకునేది అధికశాతం పురుషులే. పశువుల సంతల్లోకి పశువులను తీసుకెళ్ళి అమ్ముకునేది మగవారే.

ఇంతపనిచేసే ఆడవారికి మూడింట ఒకవంతు

ఆదాయం, పదింట ఒకవంతు వనరులు వున్నాయి.

సమానపనికి సమానవేతనం అన్నది చట్టం. కానీ స్త్రీల పనులు పురుషుల పనులు వేరు వేరుగా విభజింపబడిన సమాజంలో ఏ మగపని ఏ ఆడపనికి సమానమో చెప్పలేదు. “నేను నాగలి పట్టాలా?” అని స్త్రీ, “నేను నాటు వెయ్యాలా?” అని పురుషుడు సందేహంలో కూరుకుపోతున్నారు. ఫలితంగా సమాన వేతనం సాధించడం చుక్కల్లో లెక్క అయితే, కనీస వేతనం కలగా మిగిలిపోతున్నది. ఈ పరిస్థితి మార్చడానికి ప్రపంచ వ్యాప్తంగా స్త్రీలంతా స్వయం సహాయక బృందాలుగా అంటే ఆడవాళ్ళ సంఘాలు, యూనియన్లుగా ఏర్పడి వివిధ పద్ధతులలో కృషి చేస్తున్నారు. మనం కూడా ఆ దిశలో ఆలోచించడమంటే ఆ ఉద్యమంలో పాల్గొనడమే.

వ్యవసాయం ప్రధానంగా వున్న ఒక ప్రాంతంలో ఇలా లెక్కగడితే ఒక ఏడాదిలో రెండున్నర ఎకరాల భూమి మీద ఎద్దుల జత 1064 గంటలు పనిచేస్తాయని, మగమనిషి 1212 గంటలు పని చేస్తాడని, ఆడమనిషి 3485 గంటలు పని చేస్తుందని తేలింది. స్త్రీలు సగటున రెండున్నర ఎకరాలకి 640 గంటలు కలుపు తీస్తారని, 557 గంటలు నాట్లు వేస్తారని, 384 గంటలు నీటి పని చూస్తారని, 650 గంటలు పెండ ఎరువు మోస్తారని, 984 గంటలు కుప్పలు వేయడానికి, నూర్చడానికి వెచ్చిస్తారని తెలిసింది.

సందేహాలు సూచనలు

రసాయనిక ఎరువులు, పురుగు మందులు వాడకుండా సేంద్రియ పద్ధతుల్లో వ్యవసాయం చేస్తున్న / చేయాలను కుంటున్న

రైతులు వివిధ పంటల సస్యరక్షణ విషయంలో తమ సందేహాలను సుస్థిర వ్యవసాయ కేంద్రం (సి.ఎస్.ఎ)

కార్యాలయానికి ఫోన్ చేసి, శాస్త్రవేత్తలను అడిగి నివృత్తి చేసుకోవచ్చు.

పురుగు మందులు లేని వ్యవసాయం గురించి, పద్ధతుల గురించి, మీ దగ్గర సంపన్నమైన అనుభవాలు వుంటాయి,

ఆలోచనలు ఉంటాయి. ఈ పని ఇంకా మెరుగ్గా చేయడానికి సూచనలు, సలహాలు అందిస్తూ ‘తొలకరి’ కి

ఉత్తరాలు రాయండి, వాటిని రాబోయే సంచికలలో ప్రచురిస్తాం.

ఫోన్ నెం: 040-27017735

మహిళలు ఏకమై ముందుకు సాగాలి

వంగపల్లి పద్మ

“అంతర్జాతీయ మహిళా దినోత్సవానికి స్ఫూర్తినిచ్చిన ఘటన 1857 మార్చి 8న న్యూయార్క్ నగరంలో జరిగింది. పని ప్రదేశంలో మెరుగైన సౌకర్యాల కోసం, వేతనాల పెంపు కోసం, దీర్ఘకాలిక పని గంటలను తగ్గించాలని, అమానవీయ పని పరిస్థితులకు వ్యతిరేకంగా, ఓటు హక్కు కోసం సమ్మె చేశారు. ఆకలి కడుపులతో పని చేయడం కన్నా పోరాడుతూ చావటం మేలు అన్న నినాదం మహిళలను కదిలించింది. ఈ పోరాటాలు అంతర్జాతీయ వేదికలపై చర్చకు వచ్చాయి. కారల్ మార్క్స్ మహనీయుడు స్థాపించిన అంతర్జాతీయ కార్మిక సంస్థ (మొదటి ఇంటర్నేషన్) 1866లో మహిళల వృత్తి పరమైన హక్కును గుర్తించింది. మహిళలు బయటికి వచ్చి పని చేయడం వలన కుటుంబాలు దెబ్బతింటాయని, కాబట్టి వారు ఫ్యాక్టరీల్లో పని చేయడాన్ని అనుమతించరాదని ప్రౌధాన్ అనుయాయులు వాదించారు. వారి వాదనను మార్ప్ వ్యతిరేకించారు. ఫ్యాక్టరీ పని స్త్రీలను కుటుంబం అనే సంకుచిత చట్రం నుండి బయట పడవేస్తుందని, సాపేక్షంగా స్త్రీల జీవితాల్లో విప్లవాత్మక మార్పు తెస్తుందని ఆయన వాదించాడు. అదే సందర్భంలో కార్మికోద్యమం శ్రామిక మహిళల్ని సంఘటితం చేయాలని స్త్రీల ప్రత్యేక సమస్యలు ట్రేడ్ యూనియన్ ఉద్యమ ప్రధాన స్రవంతిలో భాగం కావాలని, నొక్కి చెప్పారు. ఆ కృషిలో భాగంగానే ప్రత్యేకించి మహిళా మహాసభ జరిపారు. క్లారా జట్కిన్ ఆధ్వర్యంలో కోపెన్ హేగెన్లో 1910లో జరిగిన సోషలిస్టు మహిళల 2వ అంతర్జాతీయ మహాసభ జరిగింది. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా వున్న మహిళల పోరాటాలకు సూచికగా సంవత్సరంలో ఒకరోజు పాటించాలని మహాసభ నిర్ణయించింది. ఆనాటి నుండి మార్చి 8న మహిళా దినోత్సవం ప్రపంచ వ్యాప్తంగా అనేక దేశాలలో జరుగుతోంది”.

మార్చి 8... అంతర్జాతీయ మహిళా శ్రామిక వర్గం హక్కుల కోసం నినదించిన రోజు. లారీలు, తూటాలను ఎదుర్కొనేందుకు శ్రామిక మహిళలు సిద్ధపడ్డ రోజు. పని వేళలు తగ్గించాలని, వేతనాలు పెంచాలని, సమాన పనికి సమాన వేతనం కావాలని, పని చేసే చోట కనీస సౌకర్యాలు కల్పించాలని ఎలుగెత్తి చాటిన రోజు.

అంతర్జాతీయ శ్రామిక మహిళా దినోత్సవ స్ఫూర్తిని అందుకుని శత వసంతాలు దాటిపోయాయి. అయినా మహిళలు తమ హక్కుల కోసం మరోమారు పోరాటం చేయక తప్పని స్థితి. పోరాడి సాధించుకున్న హక్కులను అమలు చేయించుకోవాలన్నా మరో పోరాటానికి సిద్ధపడాల్సిన దుస్థితి. సమానత్వం... ఈ ఏడాది అంతర్జాతీయ మహిళా

దినోత్సవం పిలుపు. శ్రామిక మహిళా దినోత్సవం పిలుపందుకుని శతాబ్దం దాటిన తర్వాత కూడా సమానత్వం కోసం పిలుపునిస్తున్నామంటే, అందుకోసం నినదిస్తున్నామంటే మహిళల జీవితంలో ఆశించిన మార్పులు రాలేదనే కదా? ప్రతికూలతలను అధిగమిస్తూ, అన్ని రంగాల్లో ముందుకు దూసుకెళ్తున్నా ఇంకా వివక్షకు గురవుతున్నారనే కదా?

నేటికీ వ్యవసాయం భారత గ్రామీణ మహిళల జీవితంలో ఒక భాగం. భూమిని పండి, బువ్వ తీయడం వారి నిత్య జీవన విధానం. నాగలి కనిపెట్టి, నాగరికత నేర్చిన రోజు నుండే మట్టితో ఆమెకు అనుబంధం, అయినా నేటికీ భూమిపై ఆమెకు హక్కులేదు. పట్టాదారు పాసుపుస్తకాలలో ఆమె పేరుండదు. సాగులో నిరంతరం తన శ్రమ ధారపోస్తున్నా, వ్యవసాయ కూలీగానో, వ్యవసాయానుబంధ పనుల్లో సహాయకురాలిగానో గుర్తింపు నిస్తున్నారు తప్ప, సుశిక్షితురాలైన రైతుగా ఆమెను పరిగణించడం లేదు. అందుకే నేటికీ వివిధ వ్యవసాయ పనులకు గాను ఆమెకిస్తున్న కూలీల్లో వ్యత్యాసం స్పష్టంగా కనిపిస్తోంది. మహిళలు పురుషుల కన్నా 20-25 శాతం తక్కువ వేతనాలు అందుకుంటున్నారు. దీనికి తోడు భారమవుతున్న వ్యవసాయ వ్యయాన్ని తట్టుకోలేక మహిళా రైతులు ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటే వాటిని రైతు ఆత్మహత్యలుగా పరిగణించలేని పరిస్థితే వుంది.

వ్యవసాయ రంగంలో తలెత్తిన సంక్షోభంతో పల్లెజనం నగరానికి వలసబాట పట్టింది. అక్కడ మహిళలు దినసరి కూలీలుగా, భవన నిర్మాణ కార్మికులుగా స్థిరపడుతున్నారు. కనీస ప్రాథమిక సౌకర్యాలు లేని మురికి వాడల్లోనే నివసిస్తున్నారు. పురుషులతో సమానంగా శ్రమిస్తున్నా మహిళలకు మాత్రం 150-200 వరకు చెల్లిస్తున్నారు. అదే శ్రమకు మగవారికి 200-300 ఇస్తున్నారు. మహిళా కార్మికులకు కాన్పు సమయంలో ప్రసూతి సాయం అందించాలని చట్టం చెబుతున్నా నేటికీ మెజార్టీ కార్మికులకు తమకున్న హక్కుల గురించి కనీస అవగాహన లేని పరిస్థితి.

వ్యవసాయం తర్వాత తెలంగాణ రాష్ట్రంలో అధిక శాతం మహిళలకు ఉపాధి కల్పిస్తున్న రంగం బీడీ పరిశ్రమ. ఈ రంగంలో పెద్ద సంఖ్యలో మహిళలు పనిచేస్తున్నా వారు

ఎదుర్కుంటున్న సమస్యల చిట్టా కూడా అంతే పెద్దగా వుంటున్నది. ఒక్కో బీడీ కార్మికురాలు రోజుకు 16 గంటలు శ్రమించి 1000 బీడీలు తయారు చేస్తున్నా, నేటికీ వారికి దక్కుతున్న కూలీ మాత్రం 125 రూపాయలకు మించి లేదు. ఇంత చేస్తున్నా గుర్తింపు కార్డులేని కార్మికులే ఎక్కువగా వున్నారు. గుర్తింపు కార్డు వుంటేనే చట్టం కల్పించిన హక్కులు వారికి దక్కేది హక్కులు పొందలేక, ఆదాయాలు పెంచుకోలేక, ఉపాధిని వదులుకోలేక, ఆరోగ్యాలు పాడవుతున్నా ప్రత్యామ్నాయం లేక బీడీ తయారీనే జీవనాధారంగా చేసుకుంటున్నారు.

ఇలా మహిళలు పని చేస్తున్న ఏ రంగమైనా అది సంఘటితమైనా, అసంఘటితమైనా వారు శ్రమ దోపిడీకి గురవుతూనే వున్నారు. వేతనాల విషయాలోనూ వివక్షను ఎదుర్కుంటూనే వున్నారు. అన్ని రంగాల మహిళా కార్మికులకు అనేక చట్టాలు వున్నా, అనేక లొసుగుల కారణంగా మహిళలకు అవి ఎలాంటి రక్షణనూ ఇవ్వడం లేదు.

మరోవైపు ప్రభుత్వ అండదండలతో కార్పొరేట్ కంపెనీలు దళితుల, ఆదివాసీల జీవనాధారాన్నే కొల్లగొట్టేందుకు సిద్ధమయ్యాయి. ఎదురు తిరిగిన వారినెవరినైనా ఎంతటి చిత్రహింసలకు గురి చేసేందుకైనా సిద్ధపడుతున్నాయి. ఈ పోరాటాల్లో మహిళలు అడుగడుగునా సమీధలుగా మారుతున్నారు. తమ మాన, ప్రాణాలను త్యాగం చేస్తున్నారు. ఇటీవల యాసిడ్ దాడికి గురైన ఛత్తీస్ గడ్ ఆదివాసీ పోరాట యోధురాలు 'సోనిసోరి' ఉదంతం ఇందుకు మరో ప్రత్యక్ష సాక్ష్యం.

శతాబ్దం క్రితం మహిళా శ్రామికులు ఏ హక్కులు కోసమైతే పోరాడారో తిరిగి అంత కన్నా దారుణమైన సామాజిక, సాంస్కృతిక, ఆర్థిక రాజకీయ స్థితిలో ఇప్పుడు నిలబడి వున్నారు. మరోసారి శ్రామిక మహిళా లోకం ఏకమవ్వాలైన తరుణమిది. తమ హక్కుల కోసం ఉద్యమించాల్సిన సందర్భమిది. అన్నింటా సమానత్వం కోసం నినదించాల్సిన చారిత్రక నేపథ్యమిది. మార్చి 8 పిలుపును సింహావలోకనం చేసుకోవాల్సిన సమయమిది.

“కిసాన్ స్వరాజ్” సమ్మేళనం

రైతు సంఘాల, వ్యవసాయదారుల శ్రేయోభిలాషుల జాతీయ స్థాయి సమావేశం

నిర్వహణ: అలయెన్స్ ఫర్ సస్టెయినబుల్ & హోలిస్టిక్ అగ్రికల్చర్ (ASHA)

ఆతిథ్యం: రైతు స్వరాజ్య వేదిక, తెలంగాణ, ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్ర కమిటీలు

ఏప్రిల్ 1-3, 2016, హైదరాబాద్

దేశంలో వ్యవసాయ సంక్షోభం తీవ్ర స్థాయిలో కొనసాగుతున్న సందర్భంలోనూ, గత రెండు సంవత్సరాలలో దేశంలోని అనేక రాష్ట్రాలు వరుసగా కరువు బారిన పడిన స్థితిలోనూ, 3వ అఖిల భారత కిసాన్ స్వరాజ్ సమ్మేళనం జరగబోతున్నది. చిన్న రైతుల నుండి భూమిని, విత్తనాలను ప్రభుత్వ మద్దతు వ్యవస్థలను కబళించేందుకు రాబందు శక్తులు ప్రయత్నిస్తున్నాయి. కార్పోరేట్లకు ఆధిపత్యాన్ని కట్ట బెట్టేలా రసాయనాలతో, భారీయంత్రాలతో వ్యవసాయాన్ని ప్రోత్సహించే విధానాల వైపు ప్రభుత్వాలు నడుస్తున్నాయి.

ఈ సమయంలోనే వివిధ రైతాంగ ఉద్యమాల మధ్య సంఘీభావం, ఐక్యత పెరుగుతున్నది. భూ ఆర్డినెన్స్ లాంటి రైతు వ్యతిరేక విధానాలకు వ్యతిరేకంగా పెద్ద ఎత్తున ఉద్యమాలు జరిగి ఆర్డినెన్స్ ను వెనక్కి నెట్టాయి. పర్యావరణ హితమైన సుస్థిర వ్యవసాయాన్ని ప్రోత్సహించాలని బలమైన కార్యాచరణ సాగింది. హరిత విప్లవ నమూనాలను, వ్యవసాయరంగంలో కార్పోరేటీకరణను ప్రతిఘటిస్తూ రైతాంగం ఉద్యమించింది. రైతుల ఆత్మహత్యల విషయంలో, పర్యావరణ, ఆర్థిక సంక్షోభం విషయంలో స్పందించాలని ఇతర సామాజిక శక్తులు ప్రభుత్వాలపై పెద్ద ఎత్తున ఒత్తిడి తెచ్చాయి.

ఇటువంటి ప్రత్యేక సమయంలో-మనముందు ప్రస్తుతమున్న సంక్షిప్తమైన సవాళ్ళపై మన అవగాహనను పటిష్టపరుచుకోవడం, పరస్పర అంగీకారమైన అంశాలపై మన మధ్య మరింత బంధాన్ని నిర్మించుకోవడం, ఒక వేళ మనం వివిధ రంగాల్లో స్వతంత్రంగా ఎవరికి వాళ్ళంగా పని చేసినా, ఆలోచనలలోనూ, ఆచరణపరంగానూ సంకల్పాన్ని పంచుకోవడానికి ఈ కిసాన్ స్వరాజ్ సమ్మేళనం ఒక సందర్భం.

ఈ సమ్మేళనంలో భాగం పంచుకొమ్మని **ASHA -**

కిసాన్ స్వరాజ్ కుటుంబంలో భాగస్వాములైన సంస్థలకు, వ్యక్తులకు, మరియు ASHA ఆలోచనలతో భావసారూప్యమున్న సంస్థల ప్రతినిధులకు, స్నేహితులకు హృదయపూర్వకంగా ఆహ్వానం పలుకుతున్నాం.

‘ఆహారం, రైతులు, స్వేచ్ఛ’ నినాదాలతో 2010లో దేశ వ్యాపితంగా 71 రోజుల పాటు సాగిన కిసాన్ స్వరాజ్ యాత్రలో భాగంగా అలయెన్స్ ఫర్ సస్టెయినబుల్ & హోలిస్టిక్ అగ్రికల్చర్ (ASHA) - కిసాన్ స్వరాజ్ నెట్వర్క్ ఒక జాతీయ స్థాయి వేదికగా ఏర్పడింది. రైతు సంఘాలు, వినియోగదారుల సంఘాలు, మహిళా సంఘాలు, పర్యావరణ సంస్థలు, పౌరులు, గ్రామీణ ప్రాంత ప్రజల సుస్థిర జీవనోపాధుల కోసం నిబద్ధతతో సంబంధిత అంశాలపై కృషి చేసే నిపుణులు ఈ యాత్రలోనూ, తదనంతర వేదిక నిర్మాణంలోనూ భాగస్వాములయ్యారు.

4 ముఖ్యమైన అంశాలతో రూపొందిన కిసాన్ స్వరాజ్ విధాన పత్రంపై మాకు విశ్వాసం వుంది. ఈ పత్రం భారతదేశ వ్యవసాయానికి ముందుచూపుతో కూడిన విధానాన్ని అందిస్తుంది. ప్రభుత్వాలు ఈ దృష్టితోనే, ఈ విధానంతోనే ముందుకు సాగాలని కూడా మేం బలంగా కోరుకుంటున్నాం.

‘కిసాన్ స్వరాజ్’ ముఖ్యాంశాలు:

1. వ్యవసాయ కుటుంబాలు గౌరవంతో జీవించేందుకు గాను, అవసరమైన కనీస ఆదాయాలకు హామీ ఇచ్చే ఆదాయ భద్రత.
2. సుస్థిర వ్యవసాయ జీవనోపాధులు లక్ష్యంగా వనరుల సంరక్షణ, సుస్థిర వినియోగం, తద్వారా వ్యవసాయ పద్ధతులలో పర్యావరణ సుస్థిరత.
3. భూమి, నీరు, అడవులు, విత్తనం లాంటి వ్యవసాయ వనరులపై ప్రజల ఆధిపత్యం.

4. అందరికీ సురక్షితమైన, ఆరోగ్యకరమైన, పౌష్టికమైన, సరిపోయినంత ఆహారం అందుబాటు.

కిసాన్ స్వరాజ్ సమ్మేళనాలను కేవలం కిసాన్ స్వరాజ్ నెట్వర్క్ జాతీయ సదస్సులుగా మాత్రమే మేం నిర్వహించడం లేదు. విశాల ప్రాతిపదికన, అందరినీ కలుపుకు వెళ్ళే ఉద్దేశంతో పరస్పరం నేర్చుకోవడం, అనుభవాలను, ఆలోచనలను పంచుకోవడం, సమిష్టి ప్రణాళికతో కార్యాచరణను రూపొందించుకోవడం లక్ష్యంగా మేం వీటిని నిర్వహిస్తున్నాం. ఇతర వేదికలు, సంస్థలు, ప్రజా ఉద్యమాలు అందించే అనుభవాలను, నిపుణతను అర్థం చేసుకుంటూ, వారితో చేయి కలిపి సంఘీభావాన్ని అందించే సందర్భాలుగా మేం ఈ సమ్మేళనాలను నిర్వహిస్తున్నాం.

ఈ సమ్మేళనం ఖచ్చితంగా ఇందులో పాల్గొనే వారందరికీ స్థైర్యాన్ని, బలాన్ని అందిస్తుందని మేం విశ్వసిస్తున్నాం. హైదరాబాద్‌లో ఈ సమ్మేళనానికి రైతు స్వరాజ్య వేదిక ఆతిథ్యమిస్తున్నది.

సమ్మేళనం ప్రధాన లక్ష్యాలు:

1. రైతులను ప్రభావితం చేసే వివిధ విధాన నిర్ణయాలపై జ్ఞానాన్నీ, సమాచారాన్నీ, దృష్టికోణాన్నీ పరస్పరం పంచుకోవడం, “ప్రతి అంశంపై ఎంపిక చేసుకున్న వ్యక్తులు / నిపుణులతో కలిసి చర్చలు నిర్వహించడం” అనే ప్రాతిపదికపై ఈ ప్రక్రియ సాగుతుంది.
2. ASHAలో సభ్యులుగా వున్న వ్యక్తులు, సంస్థల మధ్య చర్చల ద్వారా, పని గురించి పరస్పర సమాచార మార్పిడి, తద్వారా కార్యాచరణలో నూతన ఉత్సాహాన్ని పొందడం.
3. ASHA ఆలోచనలకు దగ్గరగా వున్న ఇతర వేదికలకు, తాను భాగస్వామిగా వున్న ప్రచార కార్యక్రమాలకు సంఘీభావం అందించడం, ఇతరుల అనుభవాల నుండి, పోరాటాల నుండి, వ్యూహాల నుండి పరస్పరం నేర్చుకోవడం. ఎక్కడ సాధ్యమైతే అక్కడ భవిష్యత్ కార్యాచరణను రూపొందించుకోవడం.
4. సమ్మేళనం సందర్భంగా విత్తన మేళా, ఎగ్జిబిషన్, ప్రముఖులతో ప్రసంగాలు ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా

ప్రజలలో చైతన్యాన్నీ, అవగాహననూ పెంపొందించడం.

సమ్మేళనంలో చర్చించే అంశాలు:

1. పర్యావరణహితమైన వ్యవసాయం
2. స్వేచ్ఛావాణిజ్యం మరియు వ్యవసాయ జీవనోపాధులు
3. మహిళా రైతుల హక్కులు
4. పురుగు విషాలు, ఎరువులు, జన్యు మార్పిడి పంటలు లాంటి ప్రమాదకరమైన వ్యవసాయ సాంకేతికతల దుష్ప్రభావాలు
5. విత్తన సార్వభౌమత్వం మరియు వైవిధ్యం
6. భూమి హక్కులు
7. వ్యవసాయ రంగాన్ని ప్రభావితం చేస్తున్న ఆర్థిక విధానాలు
8. ఆదివాసీల వ్యవసాయం
9. వాతావరణంలో మార్పులు
10. వినియోగదారులకు సహకారం, వారి సాధికారత

అన్ని అంశాలపై చర్చలు ప్రధానంగా ప్రస్తుత విధానాలు, చట్టాలు, కార్యక్రమాలు, ప్రత్యామ్నాయాలు ఏమిటి? ఈ అంశాలపై ప్రస్తుతం కొనసాగుతున్న కృషి, విధానపరమైన అంశాలపై కార్యాచరణకు భవిష్యత్ ప్రణాళిక ప్రాతిపదికగా జరుగుతాయి. ఈ సందర్భంలోనే క్షేత్రస్థాయిలో, చిన్న ప్రాంతంలో జరుగుతున్న ప్రత్యామ్నాయ ప్రయత్నాలను, విస్తారమైన స్థాయిలోకి తీసుకువెళ్ళడం గురించిన చర్చ కూడా మిళితమై వుంటుంది.

సమ్మేళనం సాగే పద్ధతి:

సమ్మేళనంలో ప్లీనరీలు వుంటాయి. సమాంతర తరగతులు వుంటాయి. విత్తన మేళా, ఎగ్జిబిషన్, బహిరంగ సభలో వక్తల ప్రసంగాలు, సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు కూడా భాగమై వుంటాయి. సమాంతర తరగతులు, ఈ మొత్తం సమ్మేళనంలో ప్రధాన ప్రక్రియగా వుంటాయి. దీని వల్ల అందరూ చర్చలలో పాల్గొనే అవకాశం వుంటుంది. వివిధ వేదికల నుండి, ASHA ఆలోచనలతో భావసారూప్యత వున్న వివిధ సంస్థల నుండి వచ్చే నిపుణులు, సమాంతర తరగతులలో చర్చను ప్రవేశపెడతారు.

ఎక్కడ?

ఈ సమ్మేళనం హైదరాబాద్ నగరంలోని PGRR సెంటర్ ఫర్ డిస్టెన్స్ ఎడ్యుకేషన్, ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ (జామె ఉస్మానియా రోడ్)లో జరుగుతుంది.

ఈ సమ్మేళనంలో పాల్గొనాలంటే ఏం చేయాలి?

ముందస్తుగా పేరును నమోదు చేసుకోవడం ద్వారా మాత్రమే ఈ సమ్మేళనంలో పాల్గొనగలుగుతారు. ఇందుకోసం పూర్తి సమాచారంతో రిజిస్ట్రేషన్ ఫారం నింపవలసి వుంటుంది. ఈ సమ్మేళనంలో నిర్దేశిత సంఖ్యలో మాత్రమే ప్రతినిధులకు పాల్గొనే అవకాశమున్నందున ఎవరు ముందు రిజిస్టర్ చేసుకుంటే వారికే ముందు అవకాశం ఇవ్వడం సాధ్యమవుతుంది. వివిధ రాష్ట్రాల నుండి, వైవిధ్యమైన అంశాలపై పని చేసే ప్రతినిధులకు అవకాశం కల్పించేందుకు నిర్వాహకులు కొంత వెసులుబాటును కలిగి వుంటారు.

మీరు ఈ సమ్మేళనంలో భాగం పంచుకోవాలను కుంటున్నారా?

క్రింద ఇచ్చిన వెబ్సైట్స్పై వున్న రిజిస్ట్రేషన్ ఫారం నింపి, దానిని సెంటర్ ఫర్ సస్టైన్సబుల్ అగ్రికల్చర్ (సి.ఎస్.ఎ.), 12-13-445, స్ట్రీట్ నెం. 1, తార్నాక, సికింద్రాబాద్ - 500 017కు గానీ లేదా asha.kisanswaraj@yahoo.in కు గానీ పంపండి.

- రైతు ప్రతినిధులకు రిజిస్ట్రేషన్ రుసుము 750 రూపాయలు.
- సాధారణమైన, ఇతరులతో కలిసి పంచుకునే డార్మిటరీ లాంటి వసతి,
- 3 రోజులూ సహజ / సేంద్రియ ఆహారం సమకూరుస్తారు.
- మహిళా ప్రతినిధులకు రుసుము 500 రూపాయలు.
- సాధ్యమయ్యే పక్షంలో స్వచ్ఛంద సంస్థలుగానీ, వృత్తి నిపుణులుగానీ, ఒక్కొక్కరూ 1000 రూ॥లు రిజిస్ట్రేషన్ ఫీజు చెల్లించాలని విజ్ఞప్తి చేస్తున్నాం.
- మీరు ఏ రోజు బయలుదేరి, ఎన్ని గంటలకు హైదరాబాద్ చేరుకుంటారో, ఏ రోజు తిరిగి వెళతారో ముందుగానే తెలియజేయగలిగితే సౌకర్యంగా వుంటుంది.
- ఎవరైనా ఈ మూడు రోజులూ కాకుండా, అదనపు రోజులు ఉండాలని భావిస్తే, అందుకయ్యే ఖర్చులను ఎవరికి వారు భరించుకోవలసి వుంటుంది.
- centre for sustainable agriculture పేరుతో డి.డి. గానీ, చెక్కు రూపంలో కానీ రిజిస్ట్రేషన్ రుసుమును చెల్లించవచ్చు. కేవలం భారతదేశం నుండి వచ్చే విరాళాలు, ఆదాయం నుండి మాత్రమే ఈ రుసుము చెల్లించవలసి వుంటుంది.
- 2016 మార్చి 7కు ప్రతినిధుల రిజిస్ట్రేషన్ ప్రక్రియ నిలిపి వేయడం జరుగుతుంది.
- ఆన్లైన్ ద్వారా కూడా రిజిస్ట్రేషన్ www.kisanswaraj.in లేదా www.csa-india.org ద్వారా చేసుకోవచ్చు.

మరిన్ని వివరాలకు:

website: www.kisanswaraj.in,

ఆర్గనైజింగ్ కమిటీ తరపున:

1. కవిత కురుగంటి, ఫోన్: 8880067772
2. కిరణ్ విస్నా, ఫోన్: 9701705743
3. డా॥ జి.వి. రామాంజనేయులు, ఫోన్: 9000699702
4. ఆశాలత, ఫోన్: 9490119242

ఆంధ్రప్రదేశ్ - ఆదివాసీల అభివృద్ధి ఒక మిథ్య

డా॥ పల్లె త్రినాథరావు

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ఈ మధ్యనే (ఆగష్టు 9వ తేదీన) ఈసారి కూడా అంతర్జాతీయ ఆదివాసీ దినోత్సవాన్ని తన వాగాడంబరాన్ని చాటుకొనే ఊకదంపుడు సభలు, సమావేశాల నిర్వహణతో సరిపెట్టింది తప్పితే, ఆదివాసీల కీలక సమస్యలను పరిష్కరించగలిగే ఒక నిజమైన కార్యాచరణ ప్రణాళికను దేన్ని చేపట్టలేదు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రంలో గల ఆదివాసీ తెగల్లోనే అత్యంత వెనుకబడ్డ ఆదివాసీ తెగల్లోని (పి.వి.టి.జి.లు) చాలామంది గిరిజనులు ఈనాటికీ కేవలం పోడు వ్యవసాయం మరియు రాష్ట్ర అటవీ ప్రాంతాల్లో దొరికే చిన్నతరహా అటవీ ఉత్పత్తుల సేకరణలపైనే ఆధారపడి బ్రతుకీడుస్తున్నారు. ఇంకా ఇప్పటికీ ఒక ప్రాథమిక దశలోనేవున్న చాలామంది గిరిజనులు, కడుపునిండా తిండి కూడా దొరక్క అడవి దుంపలు, కందమూలాలు, ఆకులు, అలములు, విప్పపువ్వులతో ఏ రోజుకారోజు తమ కడుపు మంట చల్లార్చుకొంటున్నారు. నిజానికి పి.వి.టి.జి (PVTG) లకు ప్రభుత్వం సరఫరా చేసే రాయితీ (డిపో) బియ్యం, వారి నెలవారీ కుటుంబ అవసరాలతో పోలిస్తే, ఏ మాత్రం సరిపోదు.

రాష్ట్రంలో మొత్తం 27.39 లక్షల ఆదివాసీ జనాభా వుంది. అంటే రాష్ట్ర మొత్తం జనాభాలో ఇది కేవలం 5.53

శాతం. మొత్తం 19 రకాల ఆదివాసీ తెగలు ఎప్పటి నుండో ఇక్కడ సంప్రదాయబద్ధంగా ఆవాసాలు ఏర్పరచుకొని జీవిస్తున్నాయి. వీరిలో చెంచులు, కొండరెడ్డి, కోందు, పొరజా, గదబ మరియు సవర తెగలు ప్రత్యేకించి వెనుకబడ్డ ఆదివాసీ తెగలు (పర్టిక్యులర్లీ వల్నరబుల్ ట్రైబల్ గ్రూప్స్ - PVTG)) గా వర్గీకరింపబడ్డాయి. సాధారణంగా ఈ తెగలవారు సమతల ప్రాంతమంటూ లేని కొండలపైన మరియు కొండవాలుల్లోనూ ఆవాసాలు ఏర్పరచుకొని వుంటారు. రాష్ట్ర మొత్తం ఆదివాసీ జనాభాలో పి.వి.టి.జి. ల జనాభా 16.5 శాతం వరకూ వుంది. రాష్ట్రంలో గల ఇతర పి.వి.టి.జి తెగలతో పోల్చినప్పుడు కోందుతెగలో అక్షరాస్యత శాతం 29.72తో అతితక్కువగా

రాష్ట్రంలో మొత్తం 27.39 లక్షల ఆదివాసీ జనాభా వుంది. అంటే రాష్ట్ర మొత్తం జనాభాలో ఇది కేవలం 5.53 శాతం. మొత్తం 19 రకాల ఆదివాసీ తెగలు ఎప్పటి నుండో ఇక్కడ సంప్రదాయబద్ధంగా ఆవాసాలు ఏర్పరచుకొని జీవిస్తున్నాయి. వీరిలో చెంచులు, కొండరెడ్డి, కోందు, పొరజా, గదబ మరియు సవర తెగలు ప్రత్యేకించి వెనుకబడ్డ ఆదివాసీ తెగలు (పర్టిక్యులర్లీ వల్నరబుల్ ట్రైబల్ గ్రూప్స్ - PVTG) గా వర్గీకరింపబడ్డాయి.

మారుతున్న పరిస్థితులను తట్టుకొని నిలబడగలిగే శక్తిసామర్థ్యాలను, దృఢత్వమును ఆదివాసీ తెగల్లో పెంపొందించగలగడంలో గిరిజన సంక్షేమ కార్యక్రమాలన్నీ పూర్తిగా విఫలమైన కారణంగా, కొన్ని పి.వి.టి.జి. తెగలు, ఉదాహరణకు శ్రీకాకుళంజిల్లాలో సవరలు, విజయనగరం జిల్లాలో గదబలు, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలో కొండరెడ్డు స్థానికంగా ఉపాధి అవకాశాలేవీ అందుబాటులోలేక గత్యంతరంలేని పరిస్థితుల్లో బ్రతుకు తెరువును వెతుక్కుంటూ ఇతర జిల్లాలకు మరియు రాష్ట్రాలకు వలస పోతున్నారు.

వుంది. వీరి తరువాత స్థానాన్ని 34.99 శాతంతో పొరజా తెగ ఆక్రమిస్తుంది. ఆ తరువాత 49.74 శాతం అక్షరాస్యతతో సవర తెగ నిలుస్తుంది. 2011 జనాభా లెక్కల ప్రకారం ఈ 'సవర' తెగే పి.వి.టి.జి.లో కెల్లా ఎక్కువ జనాభాను కలిగి వుంది.

రాష్ట్రంలో గిరిజనాభివృద్ధి కార్యక్రమాలు మొదలైన నలభై సంవత్సరాల తరువాత కూడా, పైగా పరిమాణం రీత్యా అతికొద్ది జనాభాను కలిగివున్న పి.వి.టి.జి.లు నేటికీ అత్యంత పేదరికంలో మ్రగ్గుతూ, నిరక్షరాస్యత, పౌష్టికాహార లోపం వంటి సమస్యలతో బాధపడుతున్నారంటే, నిజంగా ఇది ఎంతో విచారకరమైన విషయం. పి.వి.టి.జి.ల వెనుకబాటు తనాన్ని తగ్గించడానికి గిరిజన సంక్షేమ విధానంలో గానీ, గిరిజన సంక్షేమ కార్యాచరణ ప్రణాళికల్లో గానీ ప్రత్యేక శ్రద్ధ పెట్టకపోవడం ఒక సర్వసాధారణ అంశంగా కనిపిస్తుంది.

మారుతున్న పరిస్థితులను తట్టుకొని నిలబడగలిగే శక్తిసామర్థ్యాలను, దృఢత్వమును ఆదివాసీ తెగల్లో పెంపొందించగలగడంలో గిరిజన సంక్షేమ కార్యక్రమాలన్నీ పూర్తిగా విఫలమైన కారణంగా, కొన్ని పి.వి.టి.జి. తెగలు, ఉదాహరణకు శ్రీకాకుళంజిల్లాలో సవరలు, విజయనగరం జిల్లాలో గదబలు, తూర్పు గోదావరి జిల్లాలో కొండరెడ్డు స్థానికంగా ఉపాధి అవకాశాలేవీ అందుబాటులో లేక గత్యంతరంలేని పరిస్థితుల్లో బ్రతుకు తెరువును వెతుక్కుంటూ ఇతర జిల్లాలకు మరియు రాష్ట్రాలకు వలస పోతున్నారు.

ఆయా గ్రామాల్లో నిర్వహించిన ఒక క్షేత్ర స్థాయి సందర్శన ద్వారా ప్రతి ఒక్క కుటుంబం రూ. 6,000/- నుండి రూ. 15,000/- వరకూ అప్పుల్లో కూరుకుపోయాయని తెలుస్తుంది. ఇక్కడి అన్ని కుటుంబాల్లోనూ కనిపించే ఒక సాధారణమైన సమస్య ఆదాయ సమస్య మరియు పేదరికం.

చాలావరకూ ఆదివాసీ తెగలు ఈనాటికీ ఉపాంత (సహాయక) ఆర్థిక వ్యవస్థకు చెందిన వృత్తుల్లోనే ఉండిపోవడం వల్ల ఇప్పటికీ వీరి ఆర్థిక వ్యవస్థ ప్రాథమిక స్థితిని దాటి పోలేక పోడు వ్యవసాయం, ఆహార సేకరణ దశల్లోనే మిగిలిపోయింది. వీరి వ్యవసాయం కూడా ప్రవృత్తిరీత్యా పూర్తిగా సంప్రదాయ బద్ధమైంది, ప్రాథమికంగా వర్షాధారితమైంది. అందువల్ల వీరి ఆర్థిక వ్యవస్థను నిశితంగా పరిశీలిస్తే, మిగులు భావన ఎక్కడా స్పష్టంగా కనిపించదు. ఇదిలా వుండగా, ఒక ప్రక్క ప్రభుత్వ కార్యక్రమాలైన గనుల త్రవ్వకం మరియు సాగునీటి ప్రాజెక్టుల నిర్మాణం, మరోప్రక్క గిరిజనేతరుల చొరబాట్లు రెండూ కలిసి, వీరి సంప్రదాయబద్ధ జీవన వనరులైన భూమి, అటవీ సంపదల మొత్తాన్ని వీరికి పూర్తిగా దూరంచేస్తున్నాయి. ఫలితంగా ఆదివాసీలు రోజురోజుకూ మరింత దుర్బలులు అవుతున్నారు. ఆదివాసీల ఆహారభద్రతా సమస్యకు సంబంధించి, తూర్పు గోదావరి జిల్లా, మారేడుమిల్లి మండలం, అడారి వలస గ్రామంలోని కొండరెడ్డు, శ్రీకాకుళం జిల్లా, సీతంపేట మండలం, కల్లాడ మరియు తిటుకుపాయిగూడ గ్రామాల్లోని సవరలు, విజయనగరం జిల్లా, సాలూరు మండలం, రెయ్యవానివలస, పసుపువానివలస, దంతెవలస గ్రామాల్లోని గదబ తెగలపై చేపట్టిన ఒక అధ్యయనం ఆదివాసీల దుస్థితికి అద్దం పడుతుంది. అలాగే వీరి ఆదాయ మార్గాలు, వనరులు, అందుకోసం వీరు చేసే వివిధ రకాల పనులపై నిర్వహించిన అధ్యయనాలు కూడా వీరి ఆదాయ, వ్యయాల మధ్య తీవ్రమైన అంతరాలను, ఇబ్బందులను స్పష్టం చేస్తున్నాయి, అలాగే ఆహార ధాన్యాల లభ్యత విషయంలో తీవ్రమైన కొరతను ఎదుర్కొంటున్నారు. ఈ ఇబ్బందుల నుండి వీరు బయట పడాలంటే, ప్రతీ ఒక్క కుటుంబంలోనూ ఆర్థిక వనరులు,

మన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం కూడా, ఈ రకమైన ఒక చట్టాన్ని ఎస్.సి. మరియు ఎస్.టి.సబ్-ప్లాన్ యాక్ట్, 2013 పేరుతో దేశచరిత్రలోనే మొట్టమొదటిసారి తీసుకువచ్చింది. ఎస్.సి. & ఎస్.టి.ల అభివృద్ధిని మరింత శీఘ్రగతిన సాధించడం దీని ముఖ్య లక్ష్యం. అందుకు రాష్ట్ర ప్రణాళికావ్యయంలో కొంతభాగాన్ని వారి జనాభా నిష్పత్తిని బట్టి ప్రత్యేకంగా కేటాయించింది. అయితే, ఈ చట్టం అమలు చాలా మందకొడిగా సాగడం వల్ల, ఆశించిన ఫలితాలేవీ సాధించబడలేదు.

ఆదాయ మార్గాలను పెంపొందించడం వలన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉందని ఈ అధ్యయనాలు స్పష్టంగా సూచిస్తున్నాయి. ఆయా గ్రామాల్లో నిర్వహించిన ఒక క్షేత్ర స్థాయి సందర్శన ద్వారా ప్రతి ఒక్క కుటుంబం రూ. 6,000/- నుండి రూ. 15,000/- వరకూ అప్పుల్లో కూరుకుపోయాయని తెలుస్తుంది. ఇక్కడి అన్ని కుటుంబాల్లోనూ కనిపించే ఒక సాధారణమైన సమస్య ఆదాయ సమస్య మరియు పేదరికం. పేరాశాపరులైన వడ్డీ వ్యాపారస్తుల దారుణమైన వడ్డీరేట్ల వల్ల సవర మరియు గడబ తెగల్గో అత్యధిక శాతం మంది గిరిజనులు అంతకంతకూ దోపిడీకి గురవుతున్నారు. వీరు నెలకు 3 నుండి 5 శాతం వరకూ వడ్డీ వసూలు చేస్తున్నారు.

బయటివారి దోపిడీ నుండి ఆదివాసీలను రక్షించడం మరియు వారికి సామాజిక ఆర్థిక అవకాశాలను పెంపొందించడమే ప్రధాన ఉద్దేశ్యంగా గిరిజన ఉప ప్రణాళిక (ట్రైబల్ సబ్-ప్లాన్-టి.ఎస్.పి) రూపొందించబడింది. మన ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం కూడా, ఈ రకమైన ఒక చట్టాన్ని ఎస్.సి. మరియు ఎస్.టి.సబ్-ప్లాన్ యాక్ట్, 2013 పేరుతో దేశచరిత్రలోనే మొట్ట మొదటిసారి తీసుకు వచ్చింది. ఎస్.సి. & ఎస్.టి.ల అభివృద్ధిని మరింత శీఘ్రగతిన సాధించడం దీని ముఖ్య లక్ష్యం. అందుకు రాష్ట్ర ప్రణాళికా వ్యయంలో కొంతభాగాన్ని వారి జనాభా నిష్పత్తిని బట్టి ప్రత్యేకంగా కేటాయించింది. అయితే, ఈ చట్టం అమలు చాలా మందకొడిగా సాగడం వల్ల, ఆశించిన ఫలితాలేవీ సాధించబడలేదు.

ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరంలో టి.ఎస్.పి.కి కేటాయించిన మొత్తం నిధులు 1,904 కోట్ల రూపాయలు, కానీ వాస్తవంగా బడ్జెట్టు విడుదలకు రాష్ట్ర ఆర్థికశాఖ కేవలం 605.77 కోట్ల రూపాయలకే, అంటే మొత్తం కేటాయింపులో 31.81 శాతానికి మాత్రమే ఉత్తర్వులు ఇచ్చింది. ఇంకా బాధాకరమైన విషయం ఏమిటంటే, దీనిలో గిరిజన అభివృద్ధికి నిజంగా ఖర్చుచేసింది 496.27 కోట్లే, అంటే టి.ఎస్.పి. బడ్జెట్టు మొత్తం కేటాయింపులో వుపయోగించింది 26.05 శాతం మాత్రమే. దీనికి సంబంధించి మత్స్యశాఖ, అటవీశాఖ, ఇంటర్మీడియట్ విద్యాశాఖ, పర్యాటకశాఖ వంటి కొన్ని శాఖలైతే ఇంతవరకూ ఏవిధమైన ఖర్చు చేయనే లేదు.

గ్రామీణ పేదరిక నిర్మూలనా సంస్థ (సెర్ప్), పంచాయితీరాజ్, ఆదివాసీల సామర్థ్యాల అభివృద్ధి (స్కిల్ డెవలప్మెంట్) వంటి శాఖలైతే, గిరిజన ఉప-ప్రణాళికా అమలు కోసం ఇప్పటి వరకు కనీసం కార్యాచరణ ప్రణాళికలనైనా సమర్పించనేలేదు. పైగా, ఎన్.డి.ఎ. భాగస్వామ్య పక్షం మరియు ఆంధ్రప్రదేశ్లో అధికార పార్టీ అయిన తెలుగుదేశం ప్రభుత్వం, గిరిజన సంక్షేమ బడ్జెట్టు క్రింద 2014-15 సంవత్సరానికి ఇప్పటికే ఆమోదించబడిన 30 కోట్లను మరియు ప్రస్తుత ఆర్థిక సంవత్సరానికి (2015-16) గిరిజనుల అభివృద్ధి కొరకు ఉద్దేశించిన 40 కోట్లను ఇంతవరకు కేంద్రప్రభుత్వం నుండి రాబట్టలేక పోవడం మరింత విచారకరమైన అంశం.

రాష్ట్ర ప్రభుత్వ నిర్వహణా సామర్థ్యమునకు, ప్రతిభకు భూమి బదిలీ క్రమబద్ధీకరణ చట్టం 1/70 అమలు తీరే ఒక గీటురాయి. ఈ చట్టం షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాల్లో గిరిజనులు మరియు గిరిజనేతరుల మధ్యనే కాకుండా గిరిజనేతరుల మధ్య భూమి బదిలీలను కూడా నిషేధిస్తుంది. దీని క్రింద మొత్తం 10,404 ఎకరాల సంబంధించి, మొత్తం 1,615 కేసులు వివిధ కోర్టుల్లో పెండింగులో వున్నాయి. ఇంతవరకూ పరిష్కారమైన మొత్తం కేసుల్లో కేవలం 45 శాతం కేసులు అంటే 55,781 ఎకరాల విస్తీర్ణంనకు సంబంధించి మాత్రమే

గిరిజనులు విజయం సాధించగలిగారు. మిగిలిన కేసులన్నిటిలోనూ గిరిజనేతరులే గెలుపొందారు.

ఐ.టి.డి.ఎ. స్థాయిలో ఎల్.టి.ఆర్. (భూమి బదిలీ నియంత్రణ) అమలు కోసమని మంజూరైన ఉద్యోగాల్లో రాష్ట్రం మొత్తం మీద చూస్తే, 50 శాతం పోస్టులు అసలు భర్తీకాకుండానే వుండిపోయాయి. గిరిజనులపై జరిగిన అత్యాచారాలపై అధ్యయనం సందర్భంగా రాష్ట్రంలోని షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాలలో భూమికి సంబంధించి, చాలా ఎక్కువ సంఖ్యలో కేసులు వివిధ కోర్టుల్లో పెండింగులో వున్నాయన్న విషయాన్ని 2000 సంవత్సరంలోనే జస్టీస్ పున్నయ్య కమిషన్ గుర్తించింది. ఈవిధమైన కేసులకు సంబంధించిన చాలా భూముల్లో వివిధ కోర్టుల ద్వారా స్టే ఆర్డర్లు తెచ్చుకొని, గిరిజనేతరులే భౌతికంగా తిప్పవేసుకొని కూర్చోని, స్వాధీన హక్కును అనుభవిస్తున్నారు. ప్రభుత్వయంత్రాంగ సహాయంతో ఆ స్టేలను ఎత్తివేయించగలిగే స్థితిలోగానీ లేక ఆ కేసులను కొట్టివేయించడానికి కోర్టు ప్రక్రియను వేగవంతం చేయగలిగే పరిస్థితిలోగానీ ఈ పేద గిరిజనులు లేరు. దాంతో సంవత్సరాల తరబడి ఆ భూములను గిరిజనేతరులే ఉపయోగించుకొంటున్నారు.

అటవీహక్కుల గుర్తింపుచట్టం, 2006 అమలులోని బేలతనాన్ని గమనిస్తే ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం గిరిజనులకు అటవీ హక్కులను కల్పించడానికి ఏమాత్రం గుర్తింపు ఇస్తుందో ఇట్టే తెలుస్తుంది. ఈ చట్టం క్రింద రాష్ట్రంలో 3,20,539 ఎకరాల విస్తీర్ణానికి సంబంధించి గిరిజనులు మొత్తం 1,50,488 వ్యక్తిగత దరఖాస్తులను (క్లెమ్స్), వీటితోపాటు కొన్ని ఉమ్మడి దరఖాస్తులు పెట్టుకొనగా అటవీశాఖ మాత్రం 83,493 పట్టాల (టైటిల్స్) క్రింద మొత్తం 4,97,767 ఎకరాలు భూమి మాత్రమే పంపిణీ చేసింది. మొత్తం క్లెమ్స్ తో పోలిస్తే, ఈ భూమి కేవలం 55 శాతం మాత్రమే. ఇది నిజంగా ఆలోచించాల్సిన విషయం.

పంచాయితీ (షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాల విస్తరణ) చట్టం, 1996 (పెసాచట్టం) దేశంలో వున్న షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాల్లోని గ్రామసభలకు సాధికారతను కల్పించి అక్కడి భూమి, అడవి, ఇతర వనరులపై వీటికి తగు అధికారాన్ని ఇవ్వడం ద్వారా

అటవీహక్కుల గుర్తింపుచట్టం, 2006 అమలులోని బేలతనాన్ని గమనిస్తే ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం గిరిజనులకు అటవీ హక్కులను కల్పించడానికి ఏమాత్రం గుర్తింపు ఇస్తుందో ఇట్టే తెలుస్తుంది. ఈ చట్టం క్రింద రాష్ట్రంలో 3,20,539 ఎకరాల విస్తీర్ణానికి సంబంధించి గిరిజనులు మొత్తం 1,50,488 వ్యక్తిగత దరఖాస్తులను (క్లెమ్స్), వీటితోపాటు కొన్ని ఉమ్మడి దరఖాస్తులు పెట్టుకొనగా అటవీశాఖ మాత్రం 83,493 పట్టాల (టైటిల్స్) క్రింద మొత్తం 4,97,767 ఎకరాలు భూమి మాత్రమే పంపిణీ చేసింది.

ఆదివాసీ ప్రాంతాల్లో ఒక విస్తృతమైన మార్పును తీసుకొని రావడానికి ఇది ఒక మార్గనిర్దేశక చట్టంగా రూపొందించబడింది. ఇది షెడ్యూల్డ్ ప్రాంతాల్లో సామాజిక-ఆర్థిక పథకాల అమలుకు అనుమతి ఇవ్వడం నుండి ఒక మధ్యం దుకాణాన్ని తెరవడానికి అనుమతించడం వరకూ, అలాగే చిన్న తరహా ఖనిజాల త్రవ్వకానికి లైసెన్సు మంజూరు చేయడంలోనూ, ఇంకా చాలా విషయాల్లో గ్రామసభకు పూర్తి అధికారం ఇచ్చింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం దీనికి నియమాలను కూడా రూపొందించింది.

అయితే, ఈ చట్టాన్ని అమలు పరచడంలో రాష్ట్రం మరియు దాని అధికార యంత్రాంగం రెండూ వ్యవస్థాగతమైన వైఫల్యానికి గురైనాయి. దాంతో ఈ చట్ట లక్ష్యాల సాధనలో ఏమాత్రం ప్రగతి కన్పించడంలేదు. ఈ వాస్తవాలన్నిటినీ దృష్టిలోపెట్టుకొని చూసినప్పుడు, సమాజంలో అత్యంత బలహీన వర్గానికి చెందిన ఈ ఆదివాసీ ప్రజలపై ఈ ప్రభుత్వం ఇకముందైనా తగు శ్రద్ధ పెట్టగలుగుతుందా? ఆంధ్రప్రదేశ్ ను సింగపూర్ గా మారుస్తామని ఎంతో ఆర్భాటంగా చెప్పుకుంటున్న క్రమంలో ఇది నిజంగా వీరి జీవితాలలో సహేతుకమైన మార్పులు తేగలుగుతుందా? అనేది సందేహమే. అయితే మన రాష్ట్రం జనాభాలో పరిమాణం రీత్యా బహుస్వల్పమైన ఈ గిరిజన సముదాయం ఇంకా ఎంత కాలంపాటు ఈ పేదరికంలో మగ్గుతూ, దోపిడీకి గురవుతూ వుండాలి? అని మనందరం గట్టిగా ప్రశ్నించాల్సిన సమయం వచ్చింది.

పశువులకు వడదెబ్బ - నివారణ

వాతావరణంలో ఉష్ణోగ్రత, గాలిలో తేమ అధికమైనప్పుడు పశువులు ఎక్కువగా వడదెబ్బకు లోనవుతాయి. పశువులను గాలి ప్రసరణ సరిగ్గా లేని ప్రాంతాల్లో, ఎక్కువ సంఖ్యలో, కిక్కిరిసి ఉంచినప్పుడు, నీటి సౌకర్యం అందుబాటులో లేనప్పుడు, పశువులు అధికశ్రమకు లోనై, వడగాలుల తాకిడికి లోనైనప్పుడు వడదెబ్బకు గురవుతాయి. సాధారణంగా ఒకటి కంటే ఎక్కువ సంఖ్యలో పశువులు, ఒకే సారి వడదెబ్బ బారిన పడతాయి. తెల్లజాతి పశువుల కంటే, నల్లజాతి పశువులు ఎక్కువగా, త్వరగా వడదెబ్బకు లోనవుతాయి.

వేసవికాలంలో బయట ఉష్ణోగ్రత, పశువుల శరీర ఉష్ణోగ్రత కంటే ఎక్కువైనప్పుడు, మెదడులోని హైపోథాలమస్ స్వేదగ్రంథుల నిర్వహణపై పర్యవేక్షణ కోల్పోతుంది. ఆ సందర్భంలో చర్మంపై గల స్వేదగ్రంథులు చెమట అధికంగా ప్రసారం చేసి, పశువులను అధిక ఉష్ణోగ్రతలకు లోనుకాకుండా కాపాడతాయి. చెమట ద్వారా శరీరంలోని ఎలక్ట్రోలైటు కోల్పోయి, శరీర ప్రక్రియ మందగిస్తుంది. తద్వారా శరీర ఉష్ణోగ్రత పెరుగుతుంది. శ్వాస, గుండె, నాడి వేగం పెరుగుతాయి. మూత్రపిండాలు సరిగ్గా పని చేయకపోవడం వల్ల మూత్రవిసర్జన కుంటుపడుతుంది. పశువుల ఆరోగ్య పరిస్థితి విషమించి, అపస్మారక స్థితిలోకి వెళ్లి, శ్వాస ఆడక మరణిస్తాయి.

లక్షణాలు:

వడదెబ్బ తగిలిన పశువుల శరీర ఉష్ణోగ్రత 103°F కంటే ఎక్కువగా వుంటుంది. చర్మం సున్నితత్వం కోల్పోయి, గట్టిపడుతుంది. నోటి వెంట చొంగపడుతుంది. పశువులు బలహీనంగా, సరిగ్గా నడవలేక తూలుతూ పడుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. నీడ కోసం చెట్ల కిందకు చేరి కూలబడతాయి. అధిక దాహం కలిగి వుంటాయి. శరీర ఉష్ణోగ్రత 104°F దాటితే శ్వాస పీల్చడం కష్టమవుతుంది. ఫిట్ను లక్షణాలతో పశువులు క్రమంగా అపస్మారక స్థితిలోకి వెళ్లి మరణిస్తాయి. శరీర ఉష్ణోగ్రత 106°F - 109°F దాటితే ప్రాణాపాయం సంభవిస్తుంది. వడదెబ్బ ప్రభావం వల్ల చూడిపశువుల్లో గర్భస్రావాలు సంభవిస్తాయి. పశువుల్లో పునరుత్పత్తి ప్రక్రియ కుంటుపడి, తాత్కాలిక వంధత్వం సంభవిస్తుంది. పాడి పశు వుల్లో పాల దిగుబడి తగ్గిపోతుంది.

చికిత్స:

- వడదెబ్బకు లోనైన పశువులను వెంటనే చల్లని, గాలి వీచే, నీడ ప్రాంతానికి మార్చాలి. పశువుల శరీర ఉష్ణోగ్రత సాధారణ స్థాయికి చేర్చడానికి చల్లని నీటితో పలుసార్లు కడగాలి. తడి గోనె సంచులు కప్పి నీళ్ళు చల్లాలి. చల్లని త్రాగే నీటిని అందుబాటులో వుంచాలి. వెంటనే పశువైద్యున్ని సంప్రదించాలి.
- పశువైద్యుల పర్యవేక్షణలో శరీర ఉష్ణోగ్రత, నొప్పులు తగ్గించడానికి అనాల్జిన్ ఇంజెక్షన్ వేయించాలి.
- వడదెబ్బ లక్షణాలు తగ్గించడానికి, పశువుల్ని మగతలో వుంచడానికి క్రోర్పోమజిన్ వంటి ట్రాంక్విలైజర్స్ వాడాలి.
- రక్తంలోనికి డెక్లోజ్ సెలైన్ ఎక్కించడం ద్వారా శరీరానికి సరిపోను గ్లూకోజు ఎలక్ట్రోలైటు అంది, పశువులు నీరసం నుంచి బయటపడతాయి.

నివారణ చర్యలు:

- పశుపోషకులు మేలైన యాజమాన్యపద్ధతులు, పశు పోషణ విషయాల్లో స్వల్ప శ్రద్ధ తీసుకోవడం ద్వారా వడదెబ్బ బారి నుండి పశువుల్ని రక్షించుకోవచ్చు.
- వేసవిలో ముఖ్యంగా పగటివేళల్లో పశువుల్ని మేతకు వదలకూడదు. ఉదయం, సాయంత్రం చల్లగా వుండే సమయాల్లో మాత్రమే బయట తిరగనివ్వాలి. త్రాగే నీరు అన్ని వేళలా అందుబాటులో వుంచాలి.
- పశువుల్ని రోజూ 3-4 సార్లు చల్లని నీటితో కడగాలి. నాటుజాతి పశువుల కంటే సంకరజాతి ఆవులు, మాళీ గేదెలు త్వరగా వడదెబ్బకు లోనవుతాయి. కాబట్టి వాటిపై తరచుగా నీళ్ళు చల్లుతుండాలి. నీటి చెరువులు, కుంటలు వున్నచోట పశువులను నీళ్ళలో ఈదులాడనివ్వాలి.
- వెలుతురు, గాలి, బాగా ప్రసరించేటట్టు ఎత్తైన పశు వుల కొట్టాలను గడ్డితో నిర్మించుకోవాలి. రేకుల కప్పు గల కొట్టాలపై వరిగడ్డి కప్పి, మధ్యాహ్నం వేళల్లో నీళ్ళు చల్లాలి. వడగాలి ప్రభావం పడకుండా గోనెసంచి పరదాలు కట్టి నీళ్ళు చిలకరించాలి.

బ్యారెల్(పీపా) డైజెస్టర్ తో శుద్ధ్-లాభ్ వారి కమ్యూనిటీ కంపోస్టింగ్

జి. చంద్రశేఖర్, సుస్థిర వ్యవసాయ కేంద్రం

ఇంటి వద్ద కంపోస్టు చేసుకోవడానికి లేదా పెద్ద మొత్తంలో కంపోస్టు చేసుకునే పద్ధతులు ప్రస్తుతం మార్కెట్లో అందుబాటులో వున్నాయి. కానీ ఒక అపార్ట్మెంట్ కాంప్లెక్స్ లేదా కాలనీలో 50 లేదా అంతకు మించి వున్న ఇండ్ల నుండి వచ్చే వ్యర్థ పదార్థాలను కంపోస్టు చెయ్యాలంటే ఎలా అని పర్యావరణం పై పనిచేస్తున్న అనేక సంస్థలు దృష్టి పెట్టాయి. బెంగళూరులో శుద్ధ్ లాభ్ అనే సంస్థ బ్యారెల్ డైజెస్టర్తో ఈ పని చేస్తోంది.

బ్యారెల్ డైజెస్టర్ నిర్మాణం:

ఈ డైజెస్టర్ 5 అడుగులు ఎత్తున్న ఎక్కువ సాంద్రత గల ప్లాస్టిక్ డ్రం. డ్రం లోపలి భాగంలో బాగా గాలి ఆడటానికి డ్రం కి నిండా రంధ్రాలు చేయబడ్డాయి. ఈ డ్రం ని ఒక అడుగు ఎత్తున్న ఒక ఇనుప స్టాండ్ పై అమర్చి బడి వుంటుంది. ఈ ఇనుప స్టాండ్ తుప్పు పట్టకుండా పూత పూసి వుంటుంది. ఈ స్టాండ్ క్రిందన, డ్రం నుండి కారే ద్రవ పదార్థాన్ని పట్టుకోవడానికి ఒక పాత్ర పెట్టుకోవాలి. డ్రం దిగువ భాగాన ఒక తలుపు ఇవ్వబడింది. దీని నుండి తయారైన కంపోస్టు ను ఎప్పటికప్పుడు తీసుకోవచ్చు.

ఒక కమ్యూనిటీలో సుమారు 10-15 ఇళ్ళు వుంటే అవి రోజుకు 5-7 కిలోల వంటింటి వ్యర్థాలను ఉత్పత్తి చేస్తుంటే, వాటిని కంపోస్టుగా మార్చడానికి ఒక 220 లీటర్ల డైజెస్టర్ డ్రం సరిపోతుంది. ఇది కంపోస్టుగా మారడానికి 8-10 వారాలు పడుతుంది. ఈ ప్రక్రియ వేగంగా జరగడానికి సూక్ష్మ జీవులతో సంధించబడిన కోకోపీట్ దిమ్మలు వుపయోగిస్తారు. అలాగే వేపగింజల పొడిని కూడా ఈగలు, ఇతర పురుగులు చేరకుండా వినియోగిస్తారు. వీటితో పాటు ఎండుటాకులు, ఆవు పేడ, ఆవు మూత్రం, పంచగవ్య లేదా పెరుగు వంటివి కూడా ప్రక్రియ వేగవంతం కావడానికి కలపవచ్చు. ఈ పదార్థాలు కంపోస్టు ప్రక్రియను వేగవంతం చేయడమే కాకుండా కంపోస్టులో కూడా సూక్ష్మ జీవులు ఎక్కువ వుండేటట్లు చేస్తాయి. ఇవి ఎలుకలు, బొద్దింకలు మొదలగు పురుగులను, దుర్వాసనను కూడా దూరం చేస్తాయి.

డైజెస్టర్ ని నింపే పద్ధతి:

- డైజెస్టర్ అడుగు భాగంలో 5 కిలోల కోకో పీట్, ఎండుటాకులు మరియు బాగా చివికిన పెంట పోగు / పెంట ఎరువు (తేమను పీల్చుకోవడానికి) వేయాలి. దీనిపైన వంటింటి వ్యర్థాలు వేయాలి.
- వంటింటి వ్యర్థాల పై బయోక్లీన్ పొడిని కలపాలి.

మర్నాడు వచ్చే వంటింటి వ్యర్థాలను దీని పై పొరగా వేసుకోవాలి. ఇలా ప్రతి రోజూ వచ్చే వంటింటి వ్యర్థాలను పొరలుగా వేసుకోవాలి. వారానికి ఒక సారి ఒక గుప్పెడు వేప పొడిని నీటితో కలిపి కంపోస్టుగా తయారవుతున్న పదార్థాల మీద జల్లుకోవాలి.

ఇంకొక రీతి ఏంటంటే పొరలుగా కాకుండా వీటన్నిటిని నిర్ధారిత నిష్పత్తి లో కలుపుకుని కూడా పెట్టుకోవచ్చు. ఇది పొరలుగా వేసే పద్ధతి కన్నా సులువైనది కూడా.

కంపోస్టుని తీసుకోవడం:

మొదటి తీత రావటానికి 8 నుండి 10 వారాలు పడుతుంది. ఈ డైజెస్టర్ కి ఇవ్వబడిన తలుపుకి కిందుగా ఒక ప్లాస్టిక్ కాగితంను పరచి ఒక చిన్న పొర వంటి పనిముట్టుతో కంపోస్టును తీయాలి. ఎక్కువ తేమ ఉన్నట్లయితే కంపోస్టును నీడలో ఆరనివ్వాలి. సగం కుళ్ళిన పదార్థాలను తిరిగి బ్యారెల్ డైజెస్టర్ లో వేయాలి.

ఖర్చు:

ఈ బ్యారెల్ డైజెస్టర్ ఖరీదు రూ.6000/- దీనితో పాటు దీన్ని మొదలుపెట్టడానికి కావాల్సిన ముడి పదార్థాలు (కోకో పీట్ దిమ్మలు, మిగుల మగ్గిన పెంట ఎరువు, ఎండుటాకులు మరియు బయో క్లీన్ పొడి.) కూడా మొదటి సారికి ఇవ్వబడతాయి. తరువాత నుండి కొనుక్కోవలసి వస్తుంది.

నిర్వహణ ఖర్చు:

- బయో క్లీన్ పొడి వేప పొడితో కలిపి: రూ.300
- బయో క్లీన్ పొడి వేప పొడి మరియు ఎండుటాకులతో కలిపి: రూ.500, 10-15 ఇళ్ళున్న కమ్యూనిటీలో నెలసరి ఖర్చు రూ. 20-100 వరకు వుండొచ్చు (పైన ఎంచుకున్న ఆప్షన్ బట్టి) ఈ యూనిట్ ను ఎక్కడ కావాలంటే అక్కడ పెట్టుకునే వీలుంది.

ఇది దొరుకు చిరునామా:

శుద్ధ్ లాభ్, నెం. సి-3, 906, ఎల్.టి సాత్ సిటి రోడ్, బెంగళూరు 560076, ఫోన్: 91 9845690778

ఆంధ్రప్రదేశ్, తెలంగాణ రాష్ట్రాల్లో 'భూమి' ప్రశ్న చరిత్ర, వర్తమానం, అవకాశాల చర్చ

4. భూ సంస్కరణల వైఫల్యానికి కారణాలు:

మన రెండు తెలుగు రాష్ట్రాలలో భూమికి సంబంధించి జరిగిన కొన్ని ప్రక్రియలను తెలుసుకుంటే ఈ విషయంపై కొంత అవగాహన వస్తుంది. ఎక్కువగా కొన్ని కులాలకు (కమ్మ, రెడ్డి, రాజు, కాపు, వెలమ) చెందిన వారు పెద్ద రైతులుగా, భూస్వాములుగా వుండి తగినంత భూమి వారికి అందుబాటులో వున్న 1950ల నుండి 1980ల కాలం వరకు వ్యవసాయం స్థూలంగా గిట్టుబాటు అయ్యింది. ఆ వర్గాలకు ఎక్కువ లాభం చేకూర్చే విధంగా జమీందారీ, మధ్య దళారుల నిషేధ చట్టం కొంత వరకు అమలయ్యింది. వ్యవసాయం పై మిగులుతో ఆయా వర్గాలు ఇతర రంగాలలో పెట్టుబడులు కూడా పెట్టగలిగాయి. ఆ దశకాలలో వ్యవసాయం పై ప్రభుత్వాల ఖర్చు, సహకారం, పరపతి సౌకర్యం కూడా అధికంగా ఉండి ప్రైవేటు కంపెనీల పాత్ర తక్కువగా ఉండింది. అప్పుడు ప్రభుత్వ పాఠశాలల్లో బోధించే విద్యా నాణ్యత కూడా ఇప్పటికంటే ఎన్నో రెట్లు మెరుగ్గా ఉండింది. ఆయా కుటుంబాలలో మలితరం వారు పొందిన నాణ్యమైన ప్రాథమిక విద్య ద్వారా వారికి ఉన్నత విద్య, ఉపాధి అవకాశాలు కలిగాయి. అయితే ఇందులో గమనించవలసిన ముఖ్య విషయమేమంటే, ఆ కాలపు 'రైతు' కుటుంబాలు వ్యవసాయం నుండి ఇతర వృత్తులలోకి మళ్లినా, వ్యవసాయం ప్రత్యక్షంగా చేయకపోయినా తమ భూములను పెద్దగా వదులుకోలేదు. ఆ భూములను కౌలుకు ఇస్తూ (వీలైనంత వరకు తమ వారికి, తరువాతి కాలంలో ఇతర కులాల వారికి) అదనపు ఆదాయం పొందారు లేదా ఆయా కుటుంబాలలో ఒక తరం గ్రామాలలో ఉండి వ్యవసాయం చేస్తూ, మరొక తరం పట్టణాలలో ఉండి ఉద్యోగ, వ్యాపారాలు చేస్తూ పలుమార్గాలలో ఆదాయాన్ని

పెంచుకున్నారు, మిగులును సాధించుకున్నారు. ఆ మిగులే ఇప్పుడు వ్యవసాయ భూములను మింగే పెట్టుబడిగా తయారయింది.

అంటే ఆయా వర్గాలు తమకు అందివచ్చిన అవకాశాన్ని ఇతర కులాలు, ముఖ్యంగా దళిత, బహుజనులతో పంచుకోలేదు; ఆ భూమితో వ్యవసాయపరంగా వారికి అవసరం తీరిపోయిన తరువాత కూడా ఇతర వర్గాలకు భూమి అందనీయలేదు. ఆయా వర్గాలలోనే ఒక తరంలో జీవనోపాధి/ ఉత్పత్తి వనరుగా వున్న భూమి మరో తరానికి ఆస్తిగా, అదనపు విలువను సమకూర్చేదిగా మారిందే కానీ అసమానతలను రూపుమాపడానికి జీవనోపాధి/ ఉత్పత్తి వనరుగానే ఉండి భూమి లేని ఇతర వర్గాలకు బదిలీ కాలేదు. దీనికి కారణం ఆయా సమయాలలో ప్రభుత్వాల విధానాలు, ఆచరణ ఆ విధమైన భూమి రూపాంతరాన్ని అనుమతించాయి కానీ భూ బదిలీ జరగనీయలేదు. ఆయా ప్రాంతాలను బట్టి ఈ పోలిక వివిధ వర్గాలకు, కొన్ని ప్రాంతాలలో వెనుకబడిన కులాల వారికి కూడా వర్తిస్తుంది. భూమి ఆయా కులాల వ్యక్తులు/ కుటుంబాలకు మిగులుతో పాటు స్థానికంగా రాజకీయ ఆధిపత్యాన్ని చేకూర్చింది. ఆ ఆధిపత్యాన్ని, అదనపు విలువను నిలబెట్టుకోవడానికే బతుకుతెరువుకు సంబంధం లేకపోయినా ఆయా వర్గాలు భూమిని వదులుకోలేదు. ఆ భూమిని తమ నుండి అన్యాయక్రాంతం చేయగల ఏ చట్టం లోపాలు లేకుండా రూపొందినీయలేదు. రూపొందినా అమలు కానివ్వలేదు. ప్రభుత్వాలు వ్యవసాయ భూముల కొనుగోలు, అమ్మకాల పై ఎటువంటి నియంత్రణ విధించకపోవడం, సీలింగ్ చట్టాల అమలును గాలికొదిలెయ్యడం, భూ హక్కులకు సంబంధించి సమస్యలను ఏళ్లకు తరబడి పరిష్కరించకపోవడం, స్థానిక

ప్రజల భాగస్వామ్యంతో ఆయా ప్రాంత వనరులు, వారి ప్రస్తుత, భవిష్యత్ నైపుణ్యాలు, అవసరాల మేరకు ఆయా ప్రాంత భూ వినియోగ ప్రణాళికల తయారీ, అమలు చేపట్టక పోవడం కారణంగా ప్రస్తుతం భూ సమస్య మరింత సంక్లిష్టమయ్యింది.

పై అంశాలకు తోడు రెవెన్యూ వ్యవస్థ పూర్తిగా భ్రష్టుపట్టిపోవడం కూడా భూ సమస్య మరింత సంక్లిష్టమవ్వడానికి, పేదలు తమ భూములు రక్షించుకోలేకపోవడానికి, కొత్తగా భూములు పొందలేకపోవడానికి ఒక ముఖ్య కారణం. ఈ విషయాన్ని ప్రభుత్వం నియమించిన కోనేరు రంగారావు భూ కమిటీ కూడా స్పష్టం చేసింది. రెవెన్యూ వ్యవస్థను సంస్కరించడానికి, మానవీకరించడానికి కొన్ని సూచనలు కూడా చేసింది. అయితే దశాబ్దికాలంలో భ్రష్టత్వం మరింతగా పెరిగిందే కానీ తగ్గలేదు. భూమి విలువ పెరిగిన కొద్దీ సంబంధిత అవినీతి మరింత పెరుగుతుంది. దాంతో ఎవరు ఎక్కువ ప్రలోభ పెట్టగలరో వారికి అనుకూలంగా అధికార వ్యవస్థ పనిచేస్తుంది. దీనికి తోడు కింద నుండి పై స్థాయి వరకు రాజకీయ నాయకులు పెద్ద ఎత్తున భూ దందాలోకి దిగడంతో ఇక అడ్డా అదుపూ లేకుండా పోయింది.

5. రెండు రాష్ట్రాలలో భూమి సంబంధిత అధికారిక అంచనాలు:

రెండు తెలుగు రాష్ట్రాల్లో భూమికి సంబంధించి మెరుగైన అవగాహనకు అధికారిక అంకెలను కూడా తెలుసుకోవడం అవసరం. అయితే ఈ లెక్కలు నూటికి నూరు శాతం ఖచ్చితమని చెప్పలేం. ఇవి కేవలం అంచనాలే. ఈ లెక్కల సేకరణలో కూడా చాలా లోపాలున్నాయి. అయితే ప్రస్తుతం మనకు అందుబాటులో ఉన్న అధికారిక లెక్కలు ఇవే కాబట్టి వీటినే మనం ప్రామాణికంగా తీసుకోక తప్పదు. భూమి కమతాల సంఖ్య, కమతాల వర్గీకరణ, సాగుదారులు, వ్యవసాయ కూలీల సంఖ్య, అస్సలు భూమి లేని కుటుంబ వివరాలు లెక్కలు చూస్తే వ్యవసాయ భూమి ఏ విధంగా పంపిణీ అయ్యిందో ఒక ప్రాథమిక అవగాహన వస్తుంది.

జాతీయ సామాజిక ఆర్థిక కుల గణాంకాల (2011) ప్రకారం గ్రామీణ కుటుంబాలలో ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో కేవలం 27 శాతం కుటుంబాలకు మాత్రమే సొంత భూమి ఉందనీ, తెలంగాణలో 42 శాతం కుటుంబాలకే సొంత భూమి ఉందనీ అంచనాలు చెబుతున్నాయి. అంటే ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో దాదాపు 70 లక్షల గ్రామీణ కుటుంబాలకు, తెలంగాణలో దాదాపు 33 లక్షల కుటుంబాలకు సొంత భూమే లేదు. అంటే మొత్తంగా రెండు రాష్ట్రాలలో కోటి గ్రామీణ కుటుంబాలకు భూమి లేదు. అంటే సొంత భూమినుండి అత్యధిక జనాభాను తరలించే కార్యక్రమం ఇప్పటికే చాలా భాగం జరిగి పోయింది. అయితే ఇప్పుడు వారిని కౌలు రైతులుగా, వ్యవసాయ కూలీలుగా, వ్యవసాయానుబంధ వృత్తిపనివారిగా కూడా గ్రామాలలో సొంత ఇంటిలో ఉండకుండా అసంఘటిత రంగ కార్మికులుగా పట్టణ ప్రాంత మధ్యతరగతి సంపన్న వర్గాల సేవకులుగా మార్చే ప్రక్రియ జరుగుతుంది. అందుకే ఇప్పటికే గ్రామాలను వదిలి వెళ్లిన పాత తరం భూ స్వాములు, కొత్తతరం పెట్టుబడిదారులు ఇప్పుడు గ్రామాలను ఖాళీ చేయించే బాధ్యతను తీసుకున్నారు. ఉపాధి హామీ చట్టం అమలు వల్ల ఆ ప్రక్రియకు కొంత ఆటంకం కలిగింది. దాంతో ఇప్పుడు ఆ చట్టాన్ని కూడా నిర్వీర్యం చేసే పనిలో ప్రభుత్వం, దానిని బదనాం చేసే పనిలో పెద్దరైతులు, పెట్టుబడిదారులు పడ్డారు. గ్రామాలలో పట్టణ సదుపాయాలంటే ఇప్పటివరకు గ్రామాలలో వున్న వారి కోసం కాదు. ఇప్పుడు కొత్తగా గ్రామాలు పట్టణాలయితే నివసించడానికి వచ్చే వారి కోసం. పెద్ద ఎత్తున కార్పొరేట్ వ్యవసాయం చేసేటప్పుడు వచ్చే నిపుణులు, సామాగ్రి, అనుబంధ పనివాళ్ళ కోసం కావల్సిన మౌలిక వసతులు కల్పించడానికే ప్రతిపాదిత పట్టణీకరణ పథకాలు.

ప్రస్తుతం భూమి ఉన్న కుటుంబాల మధ్య కూడా తీవ్ర అసమానతలున్నాయి. ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రంలో దాదాపు 2 కోట్ల ఎకరాల సాగు యోగ్యమైన భూమి దాదాపు 76 లక్షల

వ్యవసాయ భూమి కమతాల వివరాలు: (2011 వ్యవసాయ గణాంకాల ఆధారంగా) (వీటిలో ఎకరాలలో)

రాష్ట్రం	మొత్తం వ్యవసాయ కమతాలు		సన్నకారు వ్యవసాయ కమతాలు (2.5 ఎకరాలకన్నా తక్కువ)		చిన్నకారు వ్యవసాయ కమతాలు (2.5 నుండి 5 ఎకరాల మధ్య)	
	సంఖ్య	విస్తీర్ణం	సంఖ్య(శాతం)	విస్తీర్ణం	సంఖ్య	విస్తీర్ణం
ఆంధ్రప్రదేశ్	76,21,118	2,02,41,100	49,83,611(65)	43,20,702(27)	15,91,012(21)	56,26,485(28)
తెలంగాణ	55,53,982	1,54,92,062	34,41,087(62)	39,16,948(25)	13,27,362(24)	46,73,380(30)

సాగుదార్లు, వ్యవసాయ కూలీల వివరాలు: (2011 జనాభా లెక్కల ఆధారంగా)

రాష్ట్రం	సాగుదార్లు -			వ్యవసాయ కూలీలు		
	పురుషులు	మహిళలు	మొత్తం	పురుషులు	మహిళలు	మొత్తం
ఆంధ్రప్రదేశ్	23,31,676	9,84,179	33,15,855	55,63,676	54,13,992	1,09,77,668
తెలంగాణ	20,25,628	11,50,039	31,75,667	25,66,346	34,23,740	59,90,086

భూమి లేని ఎస్.సి, ఎస్.టి కుటుంబాల అంచనాలు: (సెర్చ్, 2010 వరకు జరిపిన ఎస్.సి ఎస్.టి భూమి సర్వే ప్రకారం)

రాష్ట్రం	సర్వే చేసిన మండలాలు	రెవెన్యూ గ్రామాలు	మొత్తం కుటుంబాలు			భూమి లేని కుటుంబాలు		
			ఎస్.సి	ఎస్.టి	మొత్తం	ఎస్.సి	ఎస్.టి	మొత్తం
ఆంధ్రప్రదేశ్	546	13,027	13,22,699	4,62,489	17,85,188	7,32,287	1,64,325	8,96,612
తెలంగాణ	429	9,352	9,38,027	5,52,034	14,90,061	2,90,971	1,03,779	3,94,750

కమతాలుగా వుండగా అందులో 65 శాతం కుటుంబాల/ కమతాల కింద కేవలం 27 శాతం భూమి వుండగా, 35 శాతం కుటుంబాల/కమతాలలో 73 శాతం భూమి వుంది. తెలంగాణలోనూ పరిస్థితి భిన్నంగా లేదు. 62 శాతం కుటుంబాల/కమతాలలో 25 శాతమే భూమి వుంది. ఈ లెక్కలను చూస్తేనే భూమి కమతాలు రెండు రాష్ట్రాలలోనూ అసమంగా పంపిణీ అయ్యాయని అర్థమవుతుంది. దాంతో పాటు రెండు రాష్ట్రాలలో దాదాపు 50 లక్షలకు పైగా కుటుంబాలకు ఒక ఎకరం కన్నా తక్కువ వ్యవసాయ భూమి వుందని అర్థమవుతుంది. ఆ కారణంగానే ఈ సన్నకారు వ్యవసాయ కమతాలున్న కుటుంబాలలో ఎక్కువ శాతం భూమి ఉన్నా వ్యవసాయ కూలీలుగానే బతుకుతున్నారు.

మొత్తంగా గ్రామాల్లో నివసిస్తూ వ్యవసాయం మీద ఆధారపడి, తగినంత భూమి వుంటే పూర్తి స్థాయి రైతుగా మారగలిగిన కుటుంబాలు ఆంధ్రాలో దాదాపు 50 లక్షలు (వ్యవసాయ కూలీలుగా నమోదైన కోటి 10 లక్షలమందిని కుటుంబానికి ఇద్దరుగా అంచనా వేస్తే), తెలంగాణలో దాదాపు 30 లక్షలు ఉన్నాయి (దాదాపు 60 లక్షల వ్యవసాయ కూలీలకు). అంటే ఇన్ని కుటుంబాలకు వ్యవసాయ ఆధారితంగా, గౌరవప్రదమైన జీవనం కల్పించాలంటే కొత్తగా కానీ లేదా కొంత అదనంగా కానీ వ్యవసాయ భూమి కేటాయింపు చేయాలి. ప్రతి కుటుంబానికి అదనంగా కనీసం 2 ఎకరాలు అనుకున్నా దాదాపు కోటిన్నర ఎకరాల వరకు అవసరమవుతుంది. అది సాధ్యమా అనే ప్రశ్న వస్తుంది. అందుకే పాలక వర్గాలు, అమ్మో! ఇన్ని లక్షల కుటుంబాలకు కోటిన్నర ఎకరాల పైగా భూమా? అంత భూమి ఎక్కడినుండి వస్తుంది? మొత్తం అందుబాటులో వున్న వ్యవసాయ భూమే ఆంధ్రాలో 2 కోట్లు, తెలంగాణలో 1.5 కోట్లు. అంటే దాదాపు సగం భూమి చేతులు మారాల్సి వస్తుంది. అందులో ఇప్పుడు కొత్తగా ఏర్పడే పరిశ్రమలకు, పెరుగుతున్న జనాభా అవసరాలకు, ఆవాసాలకు లక్షల ఎకరాలు అవసరం. అందుకే

భూ పంపిణీ అనేది ఈ కాలానికి సరిపడేదీ కాదు, సాధ్యమయ్యేదీ కాదు అని వాదిస్తున్నారు. అందుకే వీలైనంత మంది ప్రజలను వ్యవసాయం నుండి, గ్రామీణ ప్రాంతాల నుండి తరలించి, వ్యవసాయేతర పరిశ్రమలు, వృత్తులవైపు వారిని మళ్లించాలి. అందుకు వ్యవసాయ భూములను పరిశ్రమలకు కేటాయించడం చాలా అవసరం. అందుకే తేలికగా, చవకగా, త్వరగా భూమిని పరిశ్రమలకు తరలించే భూ సేకరణ చట్టం కూడా అవసరం. దానికి తోడు ప్రస్తుతం యువత వ్యవసాయం పై ఆసక్తి చూపడం లేదు. వ్యవసాయం కూడా గిట్టుబాటు కావడం లేదు. కాబట్టి పరిశ్రమలను, భూ సేకరణను వ్యతిరేకించేవారు పేదలకు, యువతకు, ఉపాధి కల్పనకు, దేశాభివృద్ధికి వ్యతిరేకులే, దేశ ద్రోహులే అనేది వారి వాదన. మరి నాణేనికి మరో వైపు చూద్దాం.

అసలు వ్యవసాయ భూమి పంపిణీని పై విధమైన లెక్కలలో చూడటంలోనే సమస్య వుంది. మొత్తం అందుబాటులో ఉన్న భూమిని జనాభా దామాషాలో విభజించి చూపించి ఒక్కో కుటుంబానికి చాలా తక్కువ భూమి వస్తుందని, అలాగే అన్ని కుటుంబాలకు భూమి అందివ్వాలంటే మరెన్నో కుటుంబాల నుండి కోట్ల ఎకరాలు తీసుకోవాల్సి ఉంటుందని, ఇదంతా అసాధ్యమైన వ్యవహారమని నిరూపించి భూ పంపిణీని అటకెక్కించడం ఈ విధమైన లెక్కలు తీయడంలో ఉద్దేశ్యంగా కనబడుతుంది. కమ్యూనిస్టు నాయకులు కూడా ఈ లెక్కల ఉచ్చులో పడి మొత్తం భూమి ఇంత, భూమి లేని వాళ్లు ఇంతమంది, వీరందరికీ కొంత భూమి పంచొచ్చనే డిమాండ్లనే కొన్ని దశాబ్దాలుగా చేస్తున్నారు. పై వాదనలోని డొల్లతనాన్ని అర్థం చేసుకోవాలంటే కొన్ని ప్రశ్నలు వేసుకోవాలి. అలాగే కొన్ని జవాబులూ చెప్పుకోవాలి. జనాభా పెరుగుతున్న మాట వాస్తవం. దానికి తగ్గట్టు భూమి పెరగకపోవడమూ వాస్తవమే. భూమి పంపిణీ చేయడం అంటే ఉన్న జనాభా అంతటికీ సమానంగా భూమి పంపిణీ చేయడం కాదు. అలా చేస్తే కుటుంబానికి అర ఎకరా కూడా రాదు. ఆ అర్థ ఎకరాతో ఏ కుటుంబమూ తన కనీసావసరాలు తీర్చుకోలేదు.

వ్యవసాయానికి సంబంధించి భూ పంపిణీ లేదా భూ సంస్కరణలంటే సొంతంగా వ్యవసాయం చేయగలిగిన నైపుణ్యం, ఆసక్తి కలిగి, శ్రమ చేయగలిగి ఉండి, ఇతర వృత్తులకు తగిన నైపుణ్యం, విద్యార్హతలు, ఆసక్తి లేని కుటుంబాలకు తమ కనీస అవసరాలు తీర్చుకునేంత ఆదాయం పొందగలిగేంత భూమి అందుబాటులోకి తీసుకురావడం. వ్యవసాయం చేయని, వ్యవసాయం పై ప్రత్యక్షంగా ఆధారపడని కుటుంబాలు వ్యవసాయ భూమిని ఎక్కువగా కలిగి ఉండకుండా, కొనకుండా నియంత్రించడం. అటువంటి కుటుంబాల సంఖ్య అందుబాటులో ఉండే భూమి విస్తీర్ణం, ప్రాంతాన్ని బట్టి గ్రామ గ్రామానికి మారుతుంది. మరి ప్రభుత్వాలు నిజంగా ఆ విధంగా ఉన్న కుటుంబాలెన్నో గ్రామాల వారీగా ఎప్పుడన్నా అంచనా వేశాయా? లేదా ప్రస్తుతం అటువంటి కుటుంబాల చేతిలోనే వ్యవసాయ భూమి ఉందని చెప్పగలవా? వ్యవసాయం చేయని వ్యక్తులు వ్యవసాయ భూమిని కొనకుండా నియంత్రణలు లేనప్పుడు అది సాధ్యం కాదు.

వ్యవసాయం మీద ఆధారపడ్డ కుటుంబాల సభ్యులకు నాణ్యమైన విద్య, వివిధ వృత్తులు చేపట్టడానికి తగిన శిక్షణ, చిన్న చిన్న పరిశ్రమలు పెట్టుకోవడానికి తగిన సహకారం, బ్యాంకులు ఇతర సంస్థాగత వ్యవస్థల నుండి పరపతి సౌకర్యం కల్పిస్తే, వారి తరువాతి తరాలు ఇతర రంగాలకు మళ్లుతారు. తద్వారా కూడా వ్యవసాయ భూమిపై భారం తగ్గుతుంది. నిజంగా వ్యవసాయం మీద ఆధారపడ్డ కుటుంబాల సంఖ్యను తగ్గించాలనే విషయంపై ప్రభుత్వాలకు చిత్తశుద్ధి ఉంటే పన్నెండు పంచ వర్ష ప్రణాళికలు పూర్తయినా ఇంకా కోట్ల మంది వ్యవసాయ కూలీలుగా ఎందుకు బతుకుతున్నారు? లక్షలాది కుటుంబాలు చాలీ చాలని భూములతో, చాలీ చాలని ఆదాయంతో గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఎందుకు మగ్గుతున్నారు? లేదా కుటుంబం గడుపుకోవడానికి పట్టణాలకు వలస వచ్చి అత్యంత దయనీయ స్థితిలో ఎందుకు బతుకుతున్నారు? వ్యవసాయం నుండి లక్షల కుటుంబాలను తరలించడమే వ్యవసాయ విధానంగా, విజన్ 2020గా ప్రచారం చేసుకున్న చంద్రబాబు 2001 కన్నా 2011లో పెరిగిన వ్యవసాయ కార్మికుల సంఖ్యకు ఏం సమాధానం చెబుతారు?

(తరువాయి భాగం వచ్చే సంచికలో...)

సుస్థిర సేద్యరీతినే సురక్షిత ఆహారం: ప్రచార కార్యక్రమంలో మనం నగరాలలో ఏం చేయగలం.

- ❖ కార్యాలయాల్లో, స్కూల్స్లో, కళాశాలల్లో మీటింగులు ఏర్పాటు చేయవచ్చు. వివిధ చోట్ల పోస్టర్లు, స్టిక్కర్లు అంటించవచ్చు. వీడియోలు ప్రదర్శించవచ్చు.
- ❖ గ్రామాలకు వెళ్ళి రైతులలో సేంద్రియ వ్యవసాయ అవసరాన్ని గురించి విస్తృత ప్రచారం చేయవచ్చు. సేంద్రియ వ్యవసాయం చేస్తున్న రైతులను అభినందించవచ్చు. నగరంలో సేంద్రియ ఉత్పత్తులతో మేళాలు నిర్వహించవచ్చు.
- ❖ సేంద్రియ వ్యవసాయాన్ని ప్రోత్సహించేందుకు రైతులకు అవసరమైన మద్దతు అందించాలని ప్రభుత్వం పై ఒత్తిడి చేయవచ్చు.
- ❖ 'ఇంటి పంట'ను పండించుకోవచ్చు. దీని వల్ల ఆరోగ్యకరమైన కూరగాయలు, పండ్లు అందుతాయి. వ్యవసాయంలో కష్టనష్టాలు అర్థమవుతాయి.

సంస్థ: వ్యవసాయ గురించి నవ్వండి

చిరు: వ్యవసాయ కేంద్రం, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100

ఫోన్: 0970 2701000, 0970 2701001, 0970 2701002, 0970 2701003, 0970 2701004, 0970 2701005, 0970 2701006, 0970 2701007, 0970 2701008, 0970 2701009, 0970 2701010

www.vyavasaikam@gmail.com

అడవుల సంరక్షణ-గిరిజన వైద్యం

డా॥ పి. శివకుమార్ సింగ్

వృక్షశాస్త్ర విభాగము,

పాలమూరు యూనివర్సిటీ, మహబూబ్ నగర్, ఫోన్: 9989063063

అడవులను రక్షించడంలో గిరిజనుల పాత్ర కొనియాడతగినది. వారు అడవిలో జీవిస్తూ, అడవి బిడ్డలుగా ఆదరింపబడుతారు, కానీ మారుతున్న కాలంలో జనాలు నగరాలకు వలసలు వెళుతున్నారు. ఫలితంగా మన అడవిని, గిరిజన వైద్య సమాచారాన్ని కోల్పోతున్నామని చెప్పడంలో అతిశయోక్తి లేదు. రాష్ట్రంలో అడవులు కుదించుకు పోతున్నాయి. ఇటీవల విడుదలైన “భారతదేశ అడవుల స్థితిగతుల నివేదిక-2011” ఈ వాస్తవాన్ని వెల్లడించింది. 2009 సంవత్సరంతో పోల్చి చూసినప్పుడు 376 చదరపు కిలోమీటర్ల విస్తీర్ణం కలిగిన అడవులను మనం కోల్పోయాం. ఒక్క మన రాష్ట్రంలోనే 281 చదరపు కిలోమీటర్ల మేర అడవులు తగ్గిపోయాయి. యూకలిప్టస్, ఇతర జాతుల మొక్కలను నరికివేయటం ఇందుకు ప్రధాన కారణంగా నిలుస్తోంది. 12 రాష్ట్రాలు, కేంద్ర పాలిత ప్రాంతాలలో 867 చదరపు కిలోమీటర్ల మేర అడవులు తరిగిపోయాయి. పోడు వ్యవసాయం కారణంగా ఈశాన్య భారతదేశంలో అడవులు తగ్గిపోతున్నట్లు ఆ నివేదిక వెల్లడించింది. కాగా, మన

దేశంలోని 15 రాష్ట్రాలలో మాత్రం అడవుల విస్తీర్ణం కాస్త పెరిగింది. పంజాబ్ లో వంద చదరపు కిలోమీటర్ల మేర అడవుల విస్తీర్ణం పెరిగింది. మిగిలిన 14 రాష్ట్రాలతో కలిపి అడవుల పెరుగుదల 500 చదరపు కిలోమీటర్లకు చేరింది. దేశ భూభాగంలో ప్రస్తుతం 78 మిలియన్ హెక్టార్ల విస్తీర్ణంలో అడవులు వున్నాయి. ఇది మొత్తం భూ భాగంలో 23.81 శాతం.

భారతదేశంలో గిరిజన వైద్యం ఎంతో ఎక్కువ. బంగారు గనిపైన కూర్చుని, చేతిలో బంగారు పాత్రతో ప్రపంచాన్ని అదుక్కుంటున్నట్లుగా వుంది మన పరిస్థితి. గిరిజన వైద్యం మనం ఏ విధంగా అందరికీ అందుబాటులోకి తీసుకురావాలి? వాటి ప్రయోజనాలను ఏ విధంగా పంచుకోవాలి? అనే విషయమై ఆలోచించవలసిన అవసరం వుంది. మన దేశంతోపాటు ఇతర దేశాలలో వున్న గిరిజన వైద్యం గురించి మనం తెలుసుకోవలసిన అవసరం వుంది. మన దేశంలో వున్న సహజ సంపదను మనం గుర్తించవలసిన అవసరం

భారతదేశంలోని అడవులు

భారతదేశంలోని గిరిజనుల నివాసాలు

భారతదేశంలోని గిరిజన మహిళలు

కూడా ఎంతో వుంది. గిరిజన వైద్య సంరక్షణ అనేది ప్రపంచమంతా కలిసి చేయవలసిన పని.

గిరిజన వైద్యంపై యునైటెడ్ నేషన్స్ కాన్ఫరెన్స్ / అంతర్జాతీయ / జాతీయ సమ్మేళనాలను నిర్వహించడం ద్వారా సామాన్య మానవునికి సైతం గిరిజన వైద్యం పై అవగాహన కలిగే అవకాశం దక్కుతుంది. తద్వారా అడవులతో పాటు గిరిజన వైద్య విలువలు పరిరక్షింపబడతాయి. దీనికొరకై ప్రభుత్వం నుండి వారికి తగిన సహాయం అందించే అవసరము ఎంతైనా వుంది.

మన భారతదేశంలో 450 రకాల జానపద సముహాలు వున్నాయని భావిస్తున్నారు. భారత జనాభాలో 15 శాతం వరకు గిరిజనుల జనాభా వుందని తెలుస్తున్నది. తెలుగు రాష్ట్రాల్లో ముఖ్యంగా చెంచులు, కోయలు, గూండ్లు, కోయదొరలు, కొండరెడ్లు, మన్నెం దొరలు, లంబాడీలు, సవరలు, యెరుకలు, యానాదివారు, సుగాలిలు మొ!!.

గిరిజన వైద్య విధానం

జానపద వైద్య విధానంలో మానిందే మందు అన్న సూత్రం పై వాడుతూ వచ్చారని అర్థమవుతుంది. జానపదులకు

అడవే ఒక ప్రయోగశాల. కావున ఇక్కడ మందు కంటే వైద్యానికే ప్రాధాన్యత కలదు. గిరిజన వైద్యంలో మూలికలు ఇచ్చే వారిని చాలా గౌరవంగా చూస్తారు. వారు వైద్యవిధానాన్ని చాలా గోప్యంగా వుంచుతారు. తమ చివరి దశలో ముందు తరానికి తెలుపుతారు. ఈ విధానంలో మూలికను శుద్ధి చేయకుండా వుపయోగించడమే ఒక లోపంగా పరిగణించవచ్చు.

కానీ నేటికి కూడా చాలా మొక్కల సమాచారం గ్రంథస్తం కాలేదని చెప్పవచ్చు. నేడు మనం వాడుతున్న సమస్త మందులన్నీ ప్రాచీన వైద్య విధానాలకు ఆధారంగా చేసుకుని తయారు చేసినవని ఘంటాపథంగా వివరించవచ్చు.

జానపద వైద్యం నేటి సంప్రదాయ వైద్య విధానలన్నింటికీ మూలమని చెప్పవచ్చు. ఇందులో అన్వేషణ, ప్రయోగం, అనుభవం అనే మూడు మెట్లే ఆధారమని నమ్ముతారు.

గిరిజనులకు అడవే సర్వస్వం, మూలము, సర్వ ఆధారము. కావున వారి ప్రతీ అవసరానికి మొక్కల పై ఆధారపడతారని చెప్పవచ్చు. ఇప్పటి వరకు దాదాపు వారి

పట్టిక 1: జానపద వైద్య విధానపు పుట్టుక మరియు దాని ప్రధాన మెట్లు

గిరిజన వైద్యం			
వైద్యుడు	రోగకారణం	రోగ నివారణ	రోగ నివారణ పద్ధతులు

నుండి గ్రంథీకరణం చేయబడిన మొక్కల జాతుల సంఖ్య 343 అని చెప్పవచ్చు. ఈ విధానంలో ఒకే మొక్కను వివిధ వ్యాధులకు వాడుతారు, లేదా మొక్క భాగాలు వేరు వేరు వ్యాధుల నివారణలో వాడుతారని తెలుస్తుంది.

ఒకే మొక్కను, తెగలను బట్టి దాని వాడకం మారుతూ వుంటుందని పట్టిక - 2ను గమనిస్తే అర్థమవుతుంది.

ఇతర శాస్త్రాలతో గిరిజన వైద్యానికి గల అనుబంధం

పట్టిక : ఒకే (వేప) మొక్కను తెగలవారీగా వాడే విధానం. (జైన్ 2000)

తెగ/ ప్రాంతం	ఉపయోగించే విధానం
నిషి/ అరుణాచల్ ప్రదేశ్	బెరడు, పత్రాలు, ఫలాలు చర్మ వ్యాధుల నివారణలో వాడతారు
భూటాన్ / ఆస్సాం	పంటల వ్యాధులకు మునగ వేరు మరియు వేప పత్రాలు కలిపి వాడతారు. వేప అన్ని భాగాలు వాడి పాములను తరుముతారు.
ఖాసి/ మేఘాలయ	వేప పత్రాలు మారేడు సాల బెరడుతో కలిపి అతిసార, రక్త శుద్ధికి క్షయ, గుండె రోగాల నివారణలో వాడతారు.
భిల్లులు/ రాజస్థాన్	వేపా చింత, కప్పరిస్ పత్రాలు కల్పి డ్రెస్సింగ్ లో వాడతారు.

గిరిజన వైద్యశాస్త్రం చాలా రకాల శాస్త్రాలతో అనుబంధాన్ని కలిగి వున్నదని చెప్పవచ్చు.

గిరిజన మానవ శాస్త్రం (Ethnomedicne-Anthropology),

గిరిజన వృక్ష శాస్త్రం (Ethnomedicne-Botany),

గిరిజన రసాయన శాస్త్రం (Ethnomedicne-Chemistry),

గిరిజన ఔషధీయ శాస్త్రం (Ethnomedicne-Pharmacology),

గిరిజన పశువైద్య శాస్త్రం (Ethnomedicne-Veterinary medicine)

గిరిజన స్త్రీ రోగ శాస్త్రం (Ethnomedicne-gynaecology)

గిరిజన శిశు వైద్య శాస్త్రం (Ethnomedicne-paediatics)

గిరిజన నేత్ర శాస్త్రం (Ethnomedicne-ophthalmology)

గిరిజన చర్మ శాస్త్రం (Ethnomedicne-dermatology)

గిరిజన కీళ్ళ వ్యాధి శాస్త్రం (Ethnomedicne-rheumatology).

అతి సాధారణ మూలికతో వైద్యమే చేయడం అనేది ఇందులోని చమత్కారం అని చెప్పవచ్చు.

పై వైద్య విధానాలన్నియూ గిరిజన వైద్య విధానాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని చలామణీ అవుతున్నవే.

గిరిజన వైద్యానికి, గ్రామీణ వైద్యానికి కొన్ని పోలికలు వున్నాయనడంలో సందేహం లేదు. గిరిజన వైద్యంలోని కొద్ది కొత్తదనమే గ్రామీణ వైద్యం. గ్రామీణ వైద్యంలో పరిణామాన్ని గమనిస్తాం, కానీ గిరిజన వైద్యం తన ఉనికిని స్వచ్ఛంగా కాపాడుకుంటూ వస్తున్నదనడంలో సందేహం లేదు.

ముగింపు

ఇంత చక్కని గిరిజన వైద్యాన్ని, అందులోని, భావాన్ని, ఆకలింపు చేసుకొని, గ్రంథాస్తం చేసి, సామాన్యముగ వాడతాంకి గాని, పరిశోధించి నూతన మందుల తయారీలోగానీ ఇట్టి శాస్త్రాన్ని భద్రపర్చాల్సిన బాధ్యత మనందరి భుజ స్కంధాలపై వేసుకొని, భావి తరాలకు మర్గదర్శకులమవుదామని ఆశిస్తూ.

జబ్బులకు సూక్ష్మజీవులే కారణమా?!

డా॥ కె.వై.రామచంద్రరావు (ప్రకృతి వైద్యులు)

సూక్ష్మజీవి అనగానే జబ్బులు మనకు గుర్తుకు వస్తాయి. రోగాలకు అవే కారణం కాబట్టి, వాటిని చంపడానికి రకరకాలైన విషాలను కనిపెడుతూ వున్నాం. మందులుగా వాటిని మింగుతూ వున్నాం. సంవత్సరానికి ఒక్క మన దేశంలో అమ్ముతున్న మందుల ఖరీదే వేల కోట్లుగా వుంది. దీనిని బట్టి తేలేది ఏమిటంటే ప్రపంచంలో సూక్ష్మజీవులను లేకుండా చేస్తే తప్ప, మానవ జాతికి జబ్బుల నుండి విముక్తి లేనట్లే. ప్రపంచంలో ఎన్ని రకాల సూక్ష్మజీవులు వున్నాయో కనిపెడుతూ, వాటిని చంపగల వివిధ విషాలను కనిపెడుతూ, వాటిని మింగుతూ మనం జీవించాలి. ఇంతకు మించి వేరే దారే లేదు. లేదా భూమి అంతా స్ప్రే చేస్తే క్రిములన్నీ మరణించే విషాన్నయినా మనం కనిపెట్టాలి!

సూక్ష్మజీవులు జంతువులనూ, పక్షులనూ వదిలేసి మనలను మాత్రమే శత్రువులుగా ఎందుకు ఎంచుకున్నాయి..? మనం నివశించే ప్రాంతంలోనే జంతువులూ వుంటున్నాయి. మనం తాగే నీరు తాగుతున్నాయి. మనం తినే ఆహారమే తింటున్నాయి. గాలిలో, నీటిలో, ఆహారంలో వుండే సూక్ష్మజీవులన్నీ వాటి శరీరాల్లోకి వెళుతున్నాయి. మనలను కుట్టిన దోమలే వాటినీ కుడుతున్నాయి. పైగా ఏ జంతువూ ఫిల్టర్ నీరూ, కాచి చల్లార్చిన నీరూ, ఉడికించి క్రిములు లేకుండా చేసిన ఆహారమూ, ఇలా ఏ జాగ్రత్తలూ తీసుకోవడంలేదు. అయినా సూక్ష్మజీవులు వాటికి జబ్బును కలిగించలేకపోతున్నాయి. కానీ అవే సూక్ష్మజీవులు మనకు మాత్రం లెక్కలేనన్ని జబ్బుల్ని కలిగిస్తున్నాయి. ఏమిటీ విచిత్రం....!?

సూక్ష్మజీవులు మన శరీరాలలో ప్రవేశించడంవల్లే జబ్బులు వస్తున్నాయా..? వీటికీ, జబ్బుకూ ఉన్న సంబంధం ఎలాంటిది...? అనే విషయాలపై సమాజం అనేక సంవత్సరాలుగా పరిశోధనలు నిర్వహిస్తూ వుంది. 17వ శతాబ్దంలో సూక్ష్మదర్శినిని కనుగొన్న తరువాత ఈ పరిశోధనలు

మరింత విస్తరించాయి. లీవెన్ హక్, లూయీ పాశ్చర్, రాబర్ట్ కాక్లు వేసిన పునాదులపై ఆధారపడి సాగిన పరిశోధనలు 'సూక్ష్మజీవశాస్త్రం' అవిర్భావానికి కారణం అయ్యాయి. ఎలక్ట్రానిక్ సూక్ష్మదర్శినిలు వచ్చిన తరువాత ఇది మరింత వేగం పుంజుకుంది. అణుజీవ శాస్త్రం, జీవ రసాయనిక శాస్త్రం, జన్యుశాస్త్రం ఇలా విస్తరణ జరిగి నేడు "రీ కాంబినేంట్ డి.ఎన్.ఎ. టెక్నాలజీ" దాకా సాగిపోయాయి.

నేడు సూక్ష్మజీవుల స్థితి, జబ్బును కలిగించాలంటే మనిషి శరీరంలో వాటికి అవసరం అయ్యే పరిస్థితులూ, వాటి సామర్థ్యం చాలా వివరంగానే తెలుసుకోగలిగాము.

ప్రకృతిలోని జీవులన్నింటిలో అతి సరళమైనవీ, ప్రాథమికమైనవీ సూక్ష్మజీవులు. ఇప్పటికీ మనం గుర్తించ గలిగినవే 10 మిలియన్ల జాతులు వున్నాయి. ఇవి భూమిపైనా, నీటిలోనూ, గాలిలోనూ జీవిస్తున్నాయి. ఇవి చాలా చిన్నవి. మిల్లీమీటరులో వెయ్యోవంతు మాత్రమే ఉంటాయి. ఒక పెన్సిల్ చుక్కలో వెయ్యి బాక్టీరియాలు ఇమడగలవు. ఒక బాక్టీరియా విడిపోయి రెండుగా అభివృద్ధి కావడానికి 20 సెకనులు టైం పడుతుంది. అంటే 8 గంటల టైంలో ఒకదాని వంశం 10 లక్షలుగా మారిపోగలదు. వీటిలో వైరస్ మరీ చిన్నది. ఇది జీవీకీ, నిర్జీవీకీ మధ్యస్థ దశకు చెందినది. ప్రకృతిలో నిర్జీవంగా, ఇసుక రేణువులూ పడివుంటుంది. ఏదైనా జీవి శరీరంలో ప్రవేశించినపుడు ఇది జీవీలాగా జీవన చర్యలు సాగిస్తుంది. బాక్టీరియా శరీరంలో కూడా బతకగలిగేంత చిన్న జీవి వైరస్. **సూక్ష్మజీవులు మన రక్షణ కవచం**

మన శరీరంలోకి సూక్ష్మజీవులు ప్రవేశించినపుడు జబ్బు వస్తుందని భావిస్తాము. కానీ విచిత్రం ఏమిటంటే ప్రకృతిలో అనేక ప్రాంతాలతో పాటు మానవ శరీరం కూడా వాటికి సాధారణమైన నివాస ప్రాంతం. మన శరీరం కోట్లాది జీవకణాలతో తయారయ్యింది. అయితే శరీరంలోని జీవకణాలతో పోలిస్తే మనలో నివసించే సూక్ష్మజీవుల సంఖ్య

10 రెట్లు ఎక్కువ. ఎదిగిన మనిషి శరీరంలో 100 కోట్ల జీవకణాలు ఉంటాయి. ఇదే శరీరంలో వెయ్యి కోట్ల బాక్టీరియాలు ఉంటాయి.

తల్లి గర్భకోశంలో ఉన్నంతకాలమే మనం వీటినుండి దూరంగా ఉంటాము. బయటకు వచ్చింది మొదలు జీవితాంతం సూక్ష్మజీవుల నెలవుగా మన శరీరం ఉంటుంది. సాధారణంగా చర్మం, నోరూ, కళ్ళూ, శ్వాశకోశ మార్గం, పేగులూ, మూత్ర, జనేంద్రియ భాగాలలో ఇవి నివసిస్తూ ఉంటాయి. ఒక్క పెద్ద పేగులోనే 300 రకాల సూక్ష్మజీవులను శాస్త్రజ్ఞులు గుర్తించారు.

మన శరీరం నిండా బాక్టీరియా ఆవరించి ఉంటే మనకు నష్టం జరగదా..?. వాటి వలన మనకు నష్టం లేకపోగా, అవితేకపోతేనే ఆరోగ్య సమస్యలు వస్తాయని శాస్త్రవేత్తలు చెబుతున్నారు. ప్రకృతిలో చాలారకాల ప్రాణులు పరస్పరం ఆధారపడి జీవిస్తుంటాయి. సూక్ష్మజీవులతో మన సాంగత్యం అలాంటిదే. మన శరీరంనిండా రసాయనిక మలిన పదార్థాలు పేరుకుపోకుండా అవి శుభ్రం చేస్తుంటాయి. వాటి ఆహారమైన రసాయనిక మలినాన్ని విడుదల చేస్తూ మనం వాటికి ఉపయోగపడతాము. ప్రకృతిలో ఇలాంటి సమన్వయాలు చాలా తారసపడతాయి. సూక్ష్మజీవుల పాత్రను అర్థం చేసుకోవడానికి ఆవు ఉదాహరణను గమనించండి.

ఆవు శాకాహార జంతువు. గడ్డితిని జీవిస్తుంది. కానీ ఆవు ఆహారం జీర్ణం అయ్యే పద్ధతి మనకు చాలా ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. ఆవు గడ్డి తింటుంది. కొంత టైం తరువాత మళ్ళీ దానిని నోట్లోకి తెచ్చుకుని మెత్తగా నమిలి మింగుతుంది. మెత్తగా మారి మళ్ళీ పొట్టలోకి వెళ్ళిన ఆహారం ఏమవుతుంది..? జీర్ణరసాల వలన అరిగిపోతుందా...? కాదు ఆవు పొట్టలో ఒక ప్రత్యేక విభాగంలో సూక్ష్మజీవులు ఉంటాయి. దానిని 'ర్యూమన్' అంటారు. ఇది ఉదరాశయంలోని ముందు భాగం. దీనిలో ఒక ఘన సెం.మీ.లో 15-20 మిలియనార్దుల సూక్ష్మజీవులు ఉంటాయి. ఆవుపొట్టలోని గడ్డిని నిజంగా తినేది ఇవే. తిని బలుస్తాయి. పొట్టలో కోట్ల సంఖ్యలో ఉండే బాక్టీరియా కోటానుకోట్లుగా మారిపోతుంది. అతి పెద్ద మాంసపు ముద్దలాంటి ఈ సూక్ష్మజీవుల మీద ఆవు జీర్ణరసాలు విడుదల అవుతాయి. ఆ జీర్ణరసాలు బాక్టీరియాను విచ్ఛిన్నం

చేసి అరిగించుకుంటాయి. సూక్ష్మజీవులు తయారుచేసిన గ్లూకోజూ, ఎమైన్ ఆమ్లాలూ, కొవ్వులూ, మరికొన్ని ఇతర పదార్థాలనూ ఆవు శరీరం రక్తంలోకి పీల్చుకుంటుంది. శాకాహారాన్ని సంపూర్ణంగా జీర్ణం చేసుకునే శక్తిలేని ఆవుకు బాక్టీరియాలు ఎలా ఉపయోగపడ్డాయో గమనించారు కదా..!

మన శరీరంలోనూ ఎన్నో రకాల ఉపయోగాలు సూక్ష్మజీవుల వలన జరుగుతున్నాయి. మన శరీరంలో జరిగే జీవనక్రియల వలన అనేక రకాలైన మలిన పదార్థాలు ఉత్పత్తి అవుతాయి. ప్రతిరోజూ మన శరీరంలో కొన్ని పాత కణాలు నశిస్తూ, కొత్తవి పుడుతూ ఉంటాయని మనకు తెలుసు. మరణించిన జీవకణం విచ్ఛిన్నం అవుతుంది. కణంలో ఉండేవన్నీ రకరకాల ఎమిన్ యాసిడ్స్, విచ్ఛిన్న క్రియవలన శరీరంలో రసాయనిక మలినం తయారు అవుతుంది. దీని విసర్జనలో చర్మం ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తుంది. వీటిలోని ఎమిన్ యాసిడ్స్, యూరియా, లవణాలూ, ప్యాటీ యాసిడ్స్ మొదలైన వాటిని సూక్ష్మజీవులు ఆహారంగా తీసుకుని చర్మంపై మనకు నష్టం జరగని పరిస్థితిని ఏర్పరుస్తాయి.

మనం తిన్న ఆహారంలోని వ్యర్థమంతా పెద్దపేగు ద్వారా బయటకు విసర్జిస్తాము. పెద్దపేగులో ఉండే బాక్టీరియాలే ఈ పిప్పిని విసర్జనకు వీలుగా తయారు చేస్తాయి. పైగా పెద్దపేగులో పిప్పిపై బాక్టీరియా జరిపే రసాయనిక చర్యల వలన శరీరానికి అత్యవశ్యకమైన విటమిన్ "K" తయారవుతుంది. దానిని శరీరం గ్రహించి అవసరాలకు ఉపయోగించుకుంటుంది. సూక్ష్మజీవులు ముక్కు నుండి సైనస్ ల నుండి శ్రవించే వ్యర్థ పదార్థాలను ఆహారంగా స్వీకరిస్తాయి. నోటిలోనూ, కళ్ళలోనూ, జననేంద్రియ భాగాలలోనూ నివసించే బాక్టీరియాలు రోగకారక బాక్టీరియంలను అడ్డుకుంటూ శరీరానికి రక్షక భటులుగా ఉపయోగపడతాయి.

మన శరీరాన్ని నివాస ప్రాంతాలుగా చేసుకున్న జీవులలో మూడు రకాలుగా వ్యవహరించేవి ఉన్నాయి. 1. శరీరంలో ఉంటూ మనకు నష్టం కలిగించకుండా తమ పనులు తాము చేసుకునేవి. 2. తమ పనులు చేసుకుంటూనే ప్రధానంగా మనకు ఉపయోగపడేవి. 3. తమ పనులు చేసుకుంటూనే అవకాశం చిక్కినపుడు మన శరీరంపై దాడి చేసేవి. ఇవే గాక మన శరీరంలో వాటికి అనువైన పరిస్థితి ఏర్పడితే దాడిచేసి జబ్బును కలిగించే బాక్టీరియా, వైరస్ లు ప్రకృతిలో

ఉన్నాయి. సూక్ష్మజీవుల గూర్చి మన శరీరంపైనా, లోపలా అని మాట్లాడిన దంతా చర్మంపైనా, మిగతా అవయవాలలో వాటిపై కప్పి ఉన్న మ్యూస్ పొరపై మాత్రమే. వీటిని దాటి శరీరంలో ప్రవేశించే పరిస్థితి ఏర్పడితే ఎదుర్కోవడానికి తెల్లరక్తకణాల సైన్యం ఉండనే ఉంది.

మన శరీరం సాధారణ పరిస్థితిని కోల్పోయినపుడు మాత్రమే వ్యాధికారక సూక్ష్మక్రిములకు అనువైన వాతావరణం ఏర్పడిందని అర్థం. అంటేమన శరీరం అనేక రూపాలలో విసర్జిస్తున్న వ్యర్థపదార్థమే వాటికి ఆహారం అనుకున్నాం. ఈ వ్యర్థాలను శరీరం విసర్జించలేక, మలినాలన్నీ జీవకణాలలోనే పేరుకుపోతే సూక్ష్మక్రిముల ఆహారంతో కణాలు నిండుతున్నాయన్నమాట. మలినాలతో నిండిన కణం ఆరోగ్యాన్ని కోల్పోతుంది. ఆరోగ్యాన్ని కోల్పోయిన కణానికి జబ్బును కలిగించడం సూక్ష్మజీవి చేయగలుగుతుంది. మలినాలు పేరుకుపోని శరీరం సుభ్రంగా, ఆరోగ్యంగా ఉంటుంది. మన అంతర్గత వ్యాధినిరోధక శక్తిని కోల్పోనంతకాలమూ ఏ సూక్ష్మక్రిమీ మనలను ఏమీ చేయలేదు.

ప్రకృతి సహజంగా జీవిస్తున్న జంతువుల శరీరాలలో రోగనిరోధకశక్తి క్షీణించడంలేదు. వాటి దగ్గరకు వెళ్ళిన ఏ వైరస్ అయినా ఇసుక రేణువులా రాలిపోతున్నదే తప్ప జబ్బుని కలిగించడం లేదు. నీటిలో ఉన్న వైరస్వలన విషజ్వరాలు అంటాము. ఆ నీరే తాగుతున్న ఏ జంతువుకూ విషజ్వరం రావడంలేదు. దోమలు కట్టి మలేరియా, టైఫాయిడ్, డెంగ్యూ, చికన్ గున్యా అంటాము. జంతువులకు కుట్టినన్ని దోమలు మనల్ని కుట్టడంలేదనేది వాస్తవం. అయినా అవి శుభ్రంగా ఉన్నాయి. పచ్చివి తింటే క్రిములు ఉంటాయని మనం ఉ

(ఇంకా వుంది)

- రసాయనిక పురుగు మందులు, ఎరువులు వాడకుండా వ్యవసాయం చేస్తున్న రైతుసోదరులు వారి అనుభవాలను, సాధించిన ఫలితాలను 'తొలకరి'కి రాసి పంపండి. మీ అనుభవాలు ఇతర రైతులకు ఉపయోగపడతాయి.
- సుస్థిర వ్యవసాయ పద్ధతులలో వ్యవసాయం చేసేందుకు రైతులను ప్రోత్సహిస్తున్న సంస్థలు కూడా వారి అనుభవాలను, రైతులకు అందించవలసిన సూచనలను 'తొలకరి'కి రాసి పంపండి.
- సస్యరక్షణలో, అంతరకృషిలో, నీటి యాజమాన్యంలో, అనుసరిస్తున్న నూతన పద్ధతులనూ, నూతన ఆవిష్కరణలనూ ఇతర రైతులకు అందించేందుకు తగిన సమాచారాన్ని 'తొలకరి'కి రాసి పంపండి.

తెలంగాణలో కొనసాగుతున్న రైతు బలవన్మరణాలు

గుర్తించని ప్రభుత్వం - పరిహారం అందని బాధిత కుటుంబాలు

2014 జూన్ 2న తెలంగాణ రాష్ట్రం ఏర్పడినప్పటి నుండి 2016 ఫిబ్రవరి 23 నాటికి రైతుల బలవన్మరణాలు 2000 జరిగాయి (వార్తా పత్రికల ఆధారంగా). సంక్షోభం ఇంత తీవ్రంగా వున్నా రాష్ట్ర ప్రభుత్వం గుర్తించింది మాత్రం కేవలం 362 బలవన్మరణాలను మాత్రమే. 11 బాధిత కుటుంబాలకు మాత్రమే 6 లక్షల రూపాయల ఎక్స్ గ్రేషియా అందింది.

క్ర.సం.	జిల్లా పేరు	జరిగిన బలవన్మరణాలు	ప్రభుత్వం గుర్తించింది	పూర్తి ఎక్స్ గ్రేషియా అందిన కుటుంబాలు
1.	వరంగల్	304	54	-
2.	మెదక్	300	87	-
3.	నల్లగొండ	291	25	-
4.	మహబూబ్ నగర్	288	69	3
5.	కరీంనగర్	278	32	-
6.	ఆదిలాబాద్	203	40	-
7.	రంగారెడ్డి	146	36	8
8.	నిజామాబాద్	103	2	-
9.	ఖమ్మం	87	17	-
	మొత్తం	2,000	362	11

రైతు సంఘాల క్రియాశీల జోక్యం లేకుండా, ఒత్తిడి లేకుండా ఈ పరిస్థితి మారదు. - బి. కొండల్, రైతు స్వరాజ్య వేదిక

కౌలు రైతులకు గుర్తింపు కార్డులు ఇచ్చేందుకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వలక్ష్యం (2016-17)

ప్రభుత్వం ఈ లక్ష్యాన్ని చేరుకునేలా అన్ని రైతు సంఘాలూ నిరంతర ఒత్తిడి కొనసాగించాలి.

క్ర.సం.	జిల్లా పేరు	మొత్తం వ్యవసాయ కమతాలు	కౌలు రైతుల సంఖ్య	రెన్యూవల్ లక్ష్యం	కొత్తవి లక్ష్యం	మొత్తం లక్ష్యం
1.	శ్రీకాకుళం	5,27,789	28,000	15,867	13,000	28,867
2.	విజయనగరం	4,46,760	24,807	15,827	8,980	24,807
3.	విశాఖపట్నం	2,37,900	40,000	12,000	3,000	15,000
4.	తూర్పు గోదావరి	6,90,621	1,38,147	1,09,823	22,806	1,32,629
5.	పశ్చిమ గోదావరి	5,39,731	2,43,778	1,69,542	67,445	2,36,987
6.	కృష్ణా	5,51,567	1,31,870	22,699	1,09,171	1,31,870
7.	గుంటూరు	7,54,290	1,60,000	12,000	148,000	1,60,000
8.	ప్రకాశం	7,87,557	24,231	14,029	10,202	24,231
9.	నెల్లూరు	2,54,800	61,794	46,500	14,500	61,000
10.	చిత్తూరు	6,72,801	32,000	26,000	6,000	32,000
11.	కడప	4,71,799	13,362	10,000	3,350	13,350
12.	అనంతపూర్	72,700	45,000	10,560	34,440	45,000
13.	కర్నూలు	7,15,398	24,388	68,402	1,652	84,923
	మొత్తం	96,17,113	967,377	533,249	4,57,415	9,90,664

(ఆంధ్రప్రదేశ్ వ్యవసాయశాఖ 27-01-2016న ఇచ్చిన మెమో ఆధారంగా)

అరుణ్ సాగర్...

చూడడానికి అత్యాధునికునిగా కనిపించే అతను ఆరణాల అచ్చం ఆదివాసీ.

“పుట్టినగడ్డ రుణం తీర్చుకోవడానికి చివరి రోజుల్లో మీరు పడ్డ ఆరాటాన్నీ...

మ్యూజిక్ డైస్ అంటూ మీరు వినిపించిన పోలవరం నిర్వాసితుల మరణ వాంగ్మూలాన్ని...

గూడుచెదిరిన బతుకుల శోకాన్ని...

వినారారామా! అంటూ శ్లోకంగా రాసిన మీ ఆదివాసీలపై ప్రేమని... ఎలా మర్చిపోగలం...”

అరుణ్ ...

మీరు అందించిన స్ఫూర్తితో

ఆదివాసీల పోరాటాల వెంట మేం దృఢంగా నిలబడతాం...

(పాత్రికేయ మిత్రులు, ప్రజాపక్షపాత రచయిత ‘అరుణ్ సాగర్’ ఫిబ్రవరి 12న మరణించారు. ఆయనకు శ్రద్ధాంజలి)

మరణవాంగ్మూలము

ఆకాశం భూమి కలిసే పూట
శబరీ గోదారీ కలిసే చోట
సంజెరంగుల్లో కమ్ముకున్న
విషాదపు జీర

చరమాంకంలో ఒకానొక గ్రామం

ఆ పక్కన

శిఖిలమైన కొయ్యపడవ...

కన్నతల్లి ముందు మోకరిల్లి

మరణవాంగ్మూలం వింటున్నాను

నది అలలపై ప్రతిబింబం

తలారి ముఖం లోని గాంభీర్యం

దూరాన

టూరింగ్ టాకీసు నుంచి

ఆఖరి సన్నివేశపు ఆవేదన

ఇచ్చోటనే

కొంచెం ఇప్పసారా

కొద్దిగా కొమ్ముబూరా

ఇచ్చోటనే

చలువ పందిళ్ళు

పొగాకు బేళ్ళు

ఇచ్చోటనే

గలగల ఘల్లుమన్న

రేలా రేలా పరవళ్ళు

మరియూ ఇచ్చోటనే కదా

ఏడేడు తరాలు

ఎనకటెనకటి పాటలు

అనాది రాగాలు

ఆది పురాణాలు

విల్లంబులు ఎద్దుకొమ్ములు

తునికి చుట్ట పరిమళాల

గుప్పగుప్ప గాలి గిరికీలు

తరతరాల పాదముద్రలు

హృదయాలు శిలాజాలు...

పాయం బొజ్జి గాడు

లాస్ట్ ఆఫ్ ది కోయాస్

పెరిగి పెద్దయి

అలెక్స్ హేలీ అవుతాడా

ఆనకట్ట వెనుక ఆశ్రుజలధిలో

సీతమ్మ ముక్కుపుడక వెతుకుతాడా

లేక

అంతర్ధానపు అంచున వేలాడి

రామాపతికన్ వలె

ఆంత్రోపాలజీ పారమవుతాడా...

పురాతన జనసమాధి

జన సంస్కృతి జలసమాధి

చెరిపేసిన పాటలు

మునిగిపోయిన మానవుని జాడలు

ఊరి మధ్య రావించెట్టుకు

అమాయకంగా వేలాడుతున్న

కబోది పక్షులు

చివరకు మిగిలినది

ఛాతీ మీద చల్లుకున్న

పిడికెడు నల్లరేగడి

రామాయతండ్రి

నీ అరణ్యాన్ని

ఆవాసాన్ని ఆవరణాన్ని

లేడి పిల్లల్ని అడవి బిడ్డల్ని

నీ పాదాలు ముద్దాడే పాపికొండల్ని

రేపోమాపో రెవెన్యూ రికార్డుల నుంచి

తొలగిస్తారు

రామా

ఇలా రా

నా పక్కన కూర్చో

నాతో కలిసి

ఈ మట్టి మరణవాంగ్మూలం విను

దమ్ముక్క పెడుతున్న శాపనార్థాలు విను

వినరా విను!

సీలేరు ఒడ్డున విరుగుతున్న విల్లు

ఫెట ఫెటేల్ థ్యానాల్ విను!

వినరా విను!

- అరుణ్ సాగర్...

2016 మార్చి 17, 18, 19 - బాపట్ల, ఆంధ్రప్రదేశ్ మహిళా రైతుల జాతీయ సదస్సు

వ్యవసాయంలో మహిళా రైతుల కీలకమైన పాత్రను, రైతులుగా వారికి నిర్దిష్టమైన గుర్తింపును, హక్కులను సాధించటం కోసం జాతీయ స్థాయిలో ఏర్పడిన మహిళా రైతుల హక్కుల వేదిక (MAKAM మకాం) మొదటి జాతీయ సదస్సు 2016 మార్చి 17, 18, 19 తేదీలలో బాపట్ల వ్యవసాయ కళాశాలలో జరుగుతున్నది. ఈ సదస్సు నిర్వహణకు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ వ్యవసాయశాఖ సహకరిస్తున్నది.

దేశం నలుమూలల నుండి 20 రాష్ట్రాలకు చెందిన 500 మంది మహిళా రైతులు, మహిళా రైతుల హక్కుల కోసం పని చేస్తున్న సంస్థలు, సంఘాల ప్రతినిధులు, ఉద్యమకారులు, పరిశోధకులు, మేధావులు, ప్రభుత్వ అధికారులు ఈ సదస్సులో పాల్గొంటున్నారు.

ప్లీనరీ:

గ్రామీణ జీవనోపాధులలో సంక్షోభం - మహిళా రైతులపై ప్రభావం, ఉమ్మడి వనరులు, అటవీ ఆధారిత జీవనోపాధులు, మత్స్యకారులు, పశుపెంపకందార్ల సమస్యలు, మహిళలపై పితృస్వామ్య వ్యవస్థ సవాళ్ళు, జెండర్ సమన్వయంతో కూడిన సుస్థిర జీవనోపాధులు, మహిళా రైతులకు ప్రగతిశీల విధానాలు, పథకాలు, బడ్జెట్లు కల్పించటం కోసం విధానపరమైన చర్యలు మొదలైన అంశాలపై ప్లీనరీ సమావేశాలు జరుగుతాయి.

వర్క్ షాప్:

మహిళా రైతుల సమస్యల పరిష్కారం కోసం వివిధ రాష్ట్రాలలో జరుగుతున్న పోరాటాలు, కార్యక్రమాలు, మహిళా రైతుల స్థితిగతులపై జరిగిన పరిశోధనల వివరాలను రెండు రోజుల పాటు జరిగే వర్క్ షాపులలో పంచుకుని చర్చిస్తారు.

చర్చకు వచ్చే అంశాలు:

మహిళా రైతుల భూమి హక్కులు, సుస్థిర వ్యవసాయము, మహిళా రైతుల హక్కుల బిల్లు, రైతు ఆత్మహత్యలు - మహిళా రైతులపై ప్రభావం, కో-ఆపరేటివ్లుగా సంఘటితపడి మార్కెటింగ్ చేసుకోవటం, మహిళల ఆరోగ్యం - పర్యావరణం వంటి అనేక అంశాలపై చర్చలు జరుగుతాయి.

హక్కుల ప్రకటన:

మొదటి రెండు రోజుల పాటు జరిగిన చర్చల సారాంశాన్ని, మహిళా రైతుల హక్కుల ప్రకటనను చివరి రోజున జరిగే ప్లీనరీ సమావేశంలో ప్రభుత్వ అధికారులు, సంబంధిత మంత్రుల ముందు వుంచి వారి స్పందనను, విధానాలలో ఈ అంశాలను చేర్చే ప్రక్రియను మొదలు పెట్టాలని కోరటం జరుగుతుంది.

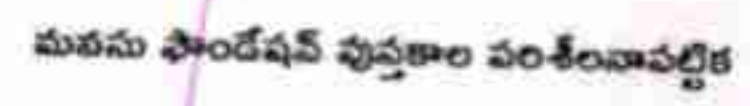
ఎగ్జిజిషన్:

సమావేశాలతో పాటు దేశం నలు మూలల నుండి వచ్చే సంస్థలు ఎగ్జిబిషన్ స్టాల్స్ లో తమ తమ ఉత్పత్తులను, పుస్తకాలను, పోస్టర్లను ప్రదర్శిస్తారు. ప్రతిరోజు అనేక రకాల సాంస్కృతిక కార్యక్రమాలు ప్రదర్శించబడతాయి.

ఈ సదస్సులో పాల్గొనటానికి పెద్ద ఎత్తున తరలిరండి!

మహిళా రైతుల హక్కుల సాధన ఉద్యమంలో మీరూ భాగస్వాములు కండి!

పుస్తకం సంఖ్య	KLVA102M272
పుస్తకం పేరు	పాఠశాల
తారీఖు	07 February 2025
ముందు లెట్టి	Yes
మెరుకైన లెట్టి	Yes
మొత్తం పేజీలు	41
పెద్ద పైకా పేజీలు	NO
భాగం పేజీలు	NO
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	S/c Sharmila
పేజీలు విడుదలైనవి	S/c Sharmila
పూర్తి చేసినది	ABECC
పరిశీలించినది	HEMA
పరిశీలించినది	
పరిశీలించినది	
పరిశీలించినది	
పరిశీలించినది	